

CARTULARI de la Catalunya Comtal

PORTAVEU DE
L'INSTITUT D'ESTUDIS HISTÒRICS MEDIEVALS DE CATALUNYA

BARCELONA, desembre de 2022 - NÚMERO 47

**MIL·LENARI
1022-2022**

**DEL
MONESTIR DE SANT
PERE DE RODES**

**AQUESTA PUBLICACIÓ ES DISTRIBUEIX
ALS CENTRES OFICIALS I CULTURALS
DEL NOSTRE PAÍS I A L'ESTRANGER**

**RELACIÓ DELS CASALS CATALANS QUE REBEN
EL CARTULARI DE L'INSTITUT**

DINS L'ESTAT ESPANYOL:

- Associació Espai Catalunya Topalekua- Sant Sebastià - Donostia.
- Cercle Català d'Araba. - Gazteiz-Vitoria.
- Cercle Català de Madrid - Madrid.
- Casa Catalana de Saragossa - Saragossa.
- Casa de Catalunya de Sevilla - Sevilla.
- Casal Català de Tenerife - Adeje (Tenerife).
- Fundació Carles Salvador - Benassal - Castelló

A L'ESTRANGER:

ALEMANYA:

- Centre Català de Munic.- München.
- Associació Catalana d'Hamburg "El Pont Blau".

ARGENTINA:

- Associació Catalana de Socors Mutus "Montepio de Montserrat"- Buenos Aires.
- Casal Català de Bahía Blanca - Bahía Blanca.
- Casal de Catalunya de Buenos Aires - Buenos Aires.
- Les Quatre Barres Castelar - Castelar - Buenos Aires.
- Centre Català de Mendoza - Mendoza.
- Centre Català de Rosario - Rosario.
- Centre Català de Venado Tuerto - Venado Tuerto, Santa Fe.
- Casal Català de Mar del Plata.
- Casal de Catalunya de Santa Fe.
- Casal Català de Córdoba - Córdoba.
- Casal dels Països Catalans de la Plata - La Plata.
- Casal de Catalunya de Paraná - Paraná , Entre Ríos.
- Centre Català de Capitán Sarmiento - Capitán Sarmiento.

AUSTRIA:

- Casal Català de Viena - Viena.

BELGICA:

- Casal Català de Brussel·les - Etteerbeek - Tevueren.
- Casa de la República. M.H.P. en Carles Puigdemont i Casamajor - Waterloo.

COLÒMBIA:

- Comunitat Catalana de Colòmbia - Santa Fe de Bogotà, DC.

BRASIL:

- Associação Cultural Catalonia - São Paulo-SP.

CANADÀ:

- Casal Català de Vancouver - Burnaby, BC
- Casal dels Països Catalans de Toronto - Toronto, ON

COSTA RICA:

- Casal Català de Costa Rica - San José.

CUBA:

- Societat de Beneficència de Naturals i Descendents de Catalunya - La Habana.

EL SALVADOR:

- Casal Català d'El Salvador - El Salvador.

EQUADOR:

- Casal Català de Quito - Quito
- Casal Català de Guayaquil
- Casal Català "Jorge Butinà" - Cuenca.

FRANÇA:

- Cercle Català de Marsella - Marseille.
- Casal Català de Tolosa de Llenguadoc - Toulouse.
- Casal de Catalunya de París - París.
- Centre Cultural Català de Perpinyà - Casal Jaume I - Perpinyà.
- Casal Català de Grenoble - Grenoble.
- Centre Català d'Occitània - Samazan.
- Casal Català de Nantes "Tirant lo Blanc" - Nantes.

ITÀLIA:

- Associació Catalans a Roma - Roma.

JAPÓ:

- Centre Català de Kansai - Osaka.
- Casal Català Tokyo - Tòquio

LUXEMBURG:

- Centre Català de Luxemburg - Luxemburg.

MÈXIC:

- Orfeó Català de Mèxic, A.C. México D.F.
- Casal Català de la Península del Yucatán - Mèrida, YU.

PARAGUAI:

- Centre Català d'Asunción - Asunción.

SUÈCIA:

- Les Quatre Barres d'Estocolm - Stockhom.

SUÏSSA:

- Centre Català de Lausana - Lausanne.
- Casal Català de Zurich - Zurich.
- Centre Català de Basilea - Birsfelden.

URUGUAI:

- Casal Català de Montevideo - Montevideo.

VENEÇUELA:

- Centre Català de Caracas - Caracas.

XILE:

- Centre Català de Santiago de Xile - Santiago de Xile.

CARTULARI

ANY XXXV - SEMESTRAL
NÚMERO 47 (segona època)

INSTITUT D'ESTUDIS HISTÒRICS
MEDIIEVALS DE CATALUNYA

Edita: Institut d'Estudis Històrics
Medievals de Catalunya

Jaume Bertomeu
Editor

Lluïsa Goberna
Directora

Manel Esteban
Consell de Redacció

Aquest CARTULARI és el portaveu de l'Institut, de publicació semestral. És una entitat convenientment legalitzada i domiciliada al Cap i Casal de Catalunya, i que té per finalitat aplegar als afeccionats a la història medieval de Catalunya i altres activitats del nostre País.

EDITORIAL

Com veieu hem volgut reflectir els mil anys de la consagració de l'església del Monestir de Sant Pere de Rodes i com fou d'important el pelegrinatge en aquella època per al monestir i per l'impacte que va tenir a tota Europa.

Posat en un context actual ho definiríem com a turisme cultural. En l'edat mitjana va ser sobretot per motius religiosos i en l'actualitat és bàsicament per conèixer món, altres cultures, altres paisatges i poder contemplar monuments històrics, molts dels quals van tenir tota la seva esplendor en aquella edat mitjana on els pelegrins venien de molt lluny, de tot arreu, per tal de donar culte a les relíquies que creien sagrades. Però encara que les formes i els hàbits hagin canviat moltíssim, i tinguem menys perills pel camí, més informació, més comoditats, l'afany de conèixer món i desplaçar-nos cap a altres indrets buscant el desconegut, potser en el fons segueix sent el mateix que buscaven aquells pelegrins, que no sabien amb què es trobarien. I les arrels de fa mil anys, d'aquells pelegrinatges, avui encara es conserven per tot arreu i, molt a prop nostre. El Camí de Sant Jaume n'és una prova ben evident.

I amb el tema de la llengua, tan actual malauradament en aquests dies, recordarem que el Cartulari ja des dels seus principis sempre ha estat editat en català, des dels primers que es van editar el 1987 i eren en format molt senzill -més aviat era un butlletí que no pas una revista. No va ser fins el 1999 que va sortir ja en format de revista. Per tant, podem estar força orgullosos, ja que en aquella època poques revistes s'editaven en català. És una llarga trajectòria de la qual hem gaudit molt i també hem patit, perquè no deixes mai de sortir i intentar millorar-la dins de les nostres possibilitats. Vam començar amb 20 pàgines i en aquest número hem arribat a les 94, el de més pàgines de tots els editats fins ara. Potser no tindrà molta importància però hem procurat posar el nostre petit granet de sorra perquè la llengua catalana segueixi endavant i en el lloc que li pertoca.

En l'article d'aquest Cartulari "Persecució de la llengua catalana" podreu veure tota la persecució a què ha estat sotmesa i que malauradament encara continua.

No hem de defallir en l'objectiu d'aconseguir que la nostra llengua, que ens pertany per dret, deixi de ser perseguida, i aniquilada per la ignorància i el menyspreu.

Lluïsa Goberna

Redactors i

Col·laboradors:

Joan Andrés
Carles Aparicio
Bartomeu Bioque
Ramon Canyelles
Armand Esteso
Toni Font
Maribel Gallèn
Àngel Gordon
Glòria Jara
Jaume Martell
Eliseu Massana
Robert Porta
Nati Regàs
Lluís Roldán
Manel Tosca

Maquetació i Disseny

Lluïsa Goberna

Corrector:

Joan Anton Font

Webmaster:

David Ballesteros

Redacció i

Administració:

Casanova, 43,
Esc. Dret. Entl. 3r.
08011 BARCELONA
Tel. 667 760 309

E-mail:

institut@cartulari.cat
estament@cartulari.cat
www.cartulari.cat

Capçalera:

Copy-Art-Institut.

Impressió:

Copyluz

Dipòsit Legal:

B-51863-01

Els articles signats són de la sola responsabilitat de l'autor i l'equip del Cartulari no necessàriament ha d'estar d'acord amb el contingut dels mateixos.

SUMARI

Portada. Detall columnes i capitells de l'església del Monestir de Sant Pere de Rodes.....	1
Casals Catalans. D'arreu del món.....	2
Editorial. Redacció i administració.....	3
Ressenya d'activitats	5
Poema	6
Trobada amb el M. Hble. President Carles Puigdemont.....	7
Estrenyent llaços internacionals	28
Monestir de Sant Pere de Rodes	76
Sopar d'Estiu. Presentació Cartulari 46	90

Foto contraportada: Carme Blasco
Estelada amb el Pedraforca al fons

Persecució històrica i greuges a la llengua catalana.....8

Una de les primeres llengües populars que es rebel·laren contra el monopoli del llatí en la ciència i en la cancelleria reial fou la llengua catalana

Les torres de telegrafia òptica de Catalunya.....16

A mitjans del segle XIX es van construir a Catalunya més d'un centenar de torres de telegrafia òptica per tal de transmetre missatges d'una forma més ràpida...

Els monestirs de la nació catalana. El Reial Monestir de Santa Maria de Sixena i la conservació del seu patrimoni artístic 22

Els monestirs són edificis medievals que es construïen per a allotjar monjos o monges i que complien unes funcions cabdals en aquella època.

Castell de Sentmenat.....30

El castell fou aixecat entre els segles XI-XII. El va començar a edificar cap a l'any 1030 el cavaller Miró d'Hostoles que havia adquirit el 1013 dos alous al terme.

Història de Barcelona pels camins de l'aigua.....42

L'obtenció d'aigua: La recerca de recursos siguin subterranis, marins, humitat ambiental necessiten Energia i el futur anirà cap a l'energia nuclear de fusió.

Fent camí per la Catalunya Nord 48

La vila de Llívia es troba als Pirineus, a la comarca de la Cerdanya, i està situada al peu del Turó del Castell.

Guillem I de Tolosa (el Sant) Comte de Tolosa.....68

Nasqué vers els anys ? 750/768. El 793 fou derrotat a l'Orbièu (riu de França) per un exèrcit sarraí i s'hagué de retirar cap a la Cerdanya i l'Urgell. Va ser un dels dotze...

L'Orde de l'Atxa, per les dones valentes de Tortosa.....72

Tortosa va ser ocupada pels romans. La van anomenar Dertosa, però al caure el califat de Còrdova va ser capital dels reines de taifes i...

RESSENYA D'ACTIVITATS

4, 5 i 6 de juny de 2022

Sortida cultural a la **Catalunya Nord**. Hospedatge a l'**Hotel del Prado**, a Puigcerdà.

2 de juliol de 2022

Es va celebrar el **Sopar d'Estiu** i presentació del **CARTULARI** número 46. L'esdeveniment va tenir lloc a la terrassa de l'**Hotel Catalonia Eixample 1864** de Barcelona.

17 de setembre de 2022

Sortida cultural guiada al **Castell de Sentmenat** i al **Castell de Monbui**. Dinar al **Restaurant La Rectoria** de Sant Sebastià de Montmajor.

21, 22 i 23 d'octubre de 2022

Segona sortida cultural a la **Catalunya Nord**. Hospedatge a l'**Hotel Les Glycines** de Prada i a l'**Hotel Le Catalan** a la Perxe.

El reportatge d'aquesta última descoberta sortirà reflectit en el proper Cartulari 48, ja que per falta d'espai no ha estat possible editar-la en aquest número.

12 de novembre de 2022

Sortida cultural guiada al **Monestir de Sant Pere de Rodes**, **Poblat medieval de Santa Creu de Rodes** i **Canònica de Santa Maria de Vilabertran**. Dinar al Restaurant del Monestir.

**L'Institut i l'equip del Cartulari
us desitgem unes**

Bones Festes de Nadal!

i un Any 2023

amb salut i benestar

LA DONZELLA ADORMIDA

La donzella encara dorm; ai, donzella malaurada!
Desperta't d'una vegada o et violarà tothom!

No et malmets dormint més, obre els ulls, mira a l'entorn,
fes sentir la teva parla, i que sàpiga el món
que ta parla és catalana. Amb la força dels teus mots,
nodreix una cultura, rica i plena, mil·lenària!

Si continues dormint, si no et despertes encara,
amb tu també calla i dorm tota la teva nissaga.
Guaita, venen uns homes de lluny i et passen per damunt
i tu sense assabentar-te'n. Cap queixa ni cap plany,
i tots volen trepitjar-te o posar-te una mordassa.
Molts dels teus cavallers s'han tornat indiferents a tot
el que a tu et passa. Desperta't donzella! Obre els ulls!
Car hi ets a temps encara! El teu bastió és la parla!
No te la deixis robar, perquè si tu dorms i calles,
d'altres per tu parlaran i serà en llengua estranya,
i quan tu et deixondiràs, i quan voldràs redreçar-te,
ni tu a ells els entendràs, ni ells voldran escoltar-te,
i en va voldràs recordar aquelles dolces paraules
que quan eres petiteta et deia, baixet la mare,
i les que tu volies dir, amb el teu primer glatir,
quan en el seu si estaves; coses mai dites encara,
però que ja pressenties com hauries d'expressar-les;
aquella cançó de bressol, quan la mare et gronxava,

aquelles tendres paraules de la boca del teu pare
i aquella cançó d'infant que amb les amigues cantaves,
i els mots del teu estimat, tots, tots, dits en la teva parla,
i les paraules d'amor que el teu càlid alè portava;
el cant de l'aigua a la font i aquell vent que fa xiular
els arbres, el saber dels nostres homes que són orgull
de la pàtria, els fets de la nostra gentil història,
la nostra literatura i també la filigrana
que teixeixen els poetes amb mots de la teva parla,
i si les pedres parlessin, si parlessin les muntanyes,
si parlés el mar que besa la sorra de nostres platges
o que fort i brau es trenca en els esculls i les roques
i es desfà en puntes i randes, tots, tots ells, ho farien,
orgullosos, en ta parla! Donzella, obre els ulls,
és ja claror de l'albada; desvetlla't, no dormis més,
t'espera dura jornada. Temps molt difícils vindran,
temps que no seran encara els que sempre has somniat,
mes, deixa de somniar ara; no somniis ja més,
desperta't, lluita, treballa, que la veu es torni crit,
que ressoni per la plana i que entri als palaus
allà on hi ha la gent que mana. Donzella, no dormis més,
desvetlla't, i que ja des d'ara, el fort dringar de ta veu
vagi de mar a muntanya, i que s'escolti arreu
des de Fraga a Maó i des de Guardamar a Salses!

Manuel Tosca i Amella

Escrit als anys 70

TROBADA AMB EL M. HBLE. PRESIDENT CARLES PUIGDEMONT

En la sortida que l'Institut va fer l'octubre passat a la Catalunya Nord, vam tenir la grata sorpresa de trobar-nos amb el President Carles Puigdemont.

La trobada va ser molt agradable, ja que vam estar una estona parlant amb ell, en una conversa distesa, pel fet que és una persona de tarannà força cordial i molt proper.

Ens vam emportar un grat record i alhora emotiu, pel fet que el nostre desig seria que poguéssim tornar a Catalunya com a President i així li vam fer saber.

Des d'aquestes pàgines el nostre agraïment per la labor que està fent durant aquest exili forçat, en ser la veu d'una Catalunya que lluita pels seus drets i aspiracions de ser un país lliure. ©

PERSECUCIÓ HISTÒRICA I GREUGES A LA

LLENGUA CATALANA

Per Carles Aparicio
Comanador de la Domus
Templi Barcinonensis

La llengua catalana és una llengua romànica del grup de les neollatines, nascuda a final del segle VII a la Catalunya Nord i a Andorra, territoris aquests de l'Imperi carolingi que formaven els comtats de la Marca Hispànica.

Una de les primeres llengües populars que es rebel·laren contra el monopoli del llatí en la ciència i en la cancelleria reial fou la llengua catalana. I per arribar a la plena florida, la llengua catalana, hagué de lluitar contra el predomini del llatí. El llenguatge del poble disputava coratjosament al llenguatge clàssic, que era també el llenguatge de l'Església, el camp intel·lectual.

No és casualitat que en morir Joan II d'Aragó (*Medina del Campo, 29/6/1398 - † Barcelona, 20/1/1479) en 1479, i sent succeït pels Reis Catòlics, Ferran II de Catalunya (*Sos del Rey Católico, 10/3/1452 - † Madrigalejo, 23/1/1516) i Isabel I de Castella (*Madrigal de las Altas Torres, 22/4/1451 - † Medina del Campo, 26/11/1504) comencessin els problemes.

La repressió del català la va començar l'Església l'any 1482, amb la supressió i crema de la Bíblia Valenciana, traduïda 75 anys abans per el cartoixà fra Bonifaci Ferrer (*València, 1350 - †Altura, 1417), primera que va ser impresa en català l'any 1477. I en 1560/61 l'Església, a través del "Consejo de la Suprema y General Inquisición" espanyola, va ordenar que no s'escriguessin processos en llengua catalana i que tot el concernent a la fe es realitzés en castellà.

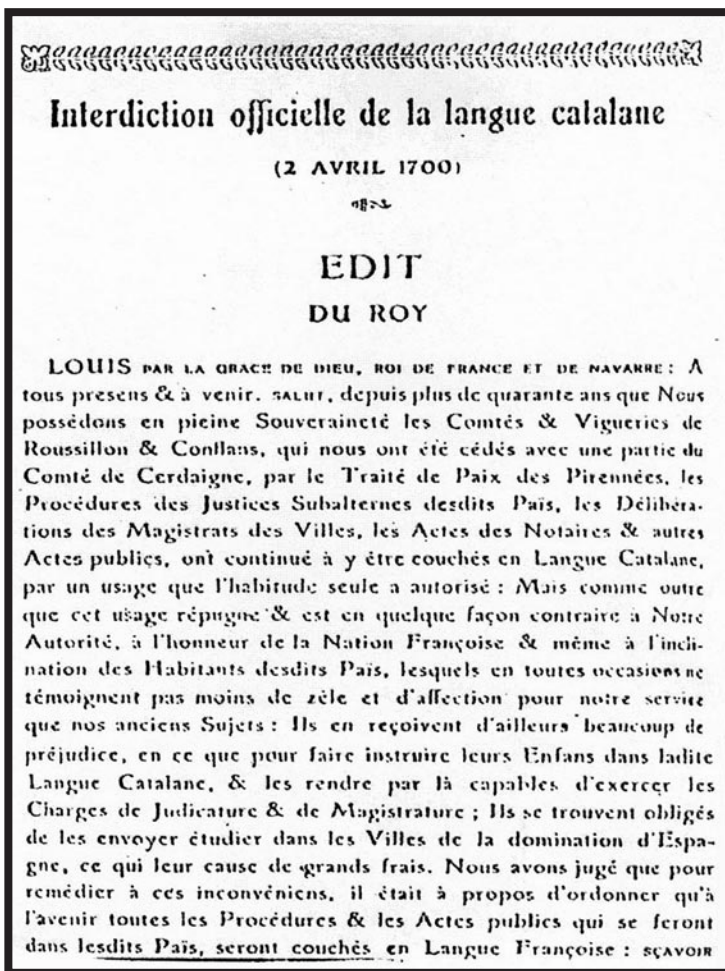
La persecució i repressió del català per part de l'Església no va cessar tot i el transcurs del temps, i així, el 1716 s'ordena que a Perpinyà es prediqui exclusivament en francès. En 1755, en l'article 10 del Decret de Visita del Provincial dels Escolapis

es mana a tots els religiosos de l'orde parlar només en castellà i llatí, tant entre si com amb la resta de la població. La pena per parlar en català és viure a règim de pa i aigua.

Biblia valenciana

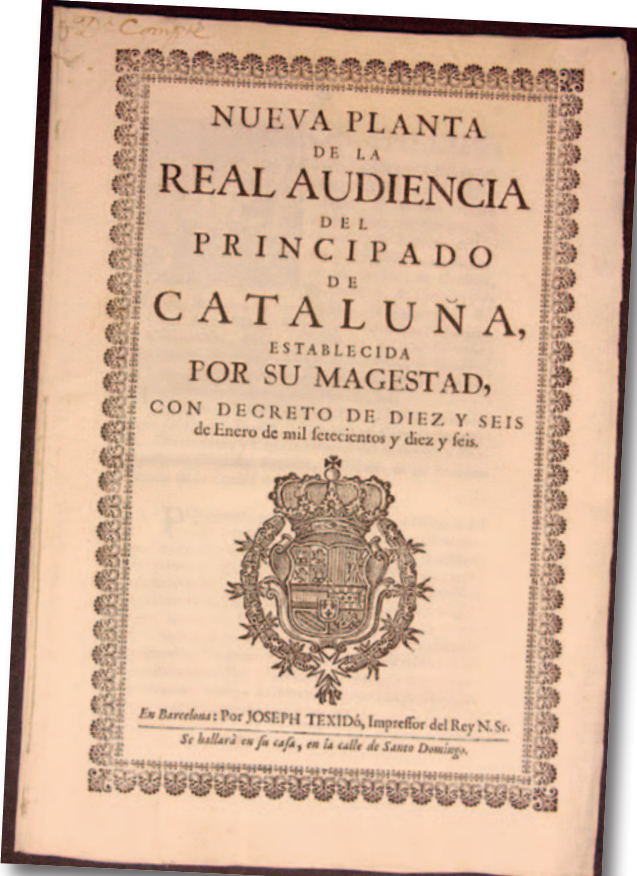

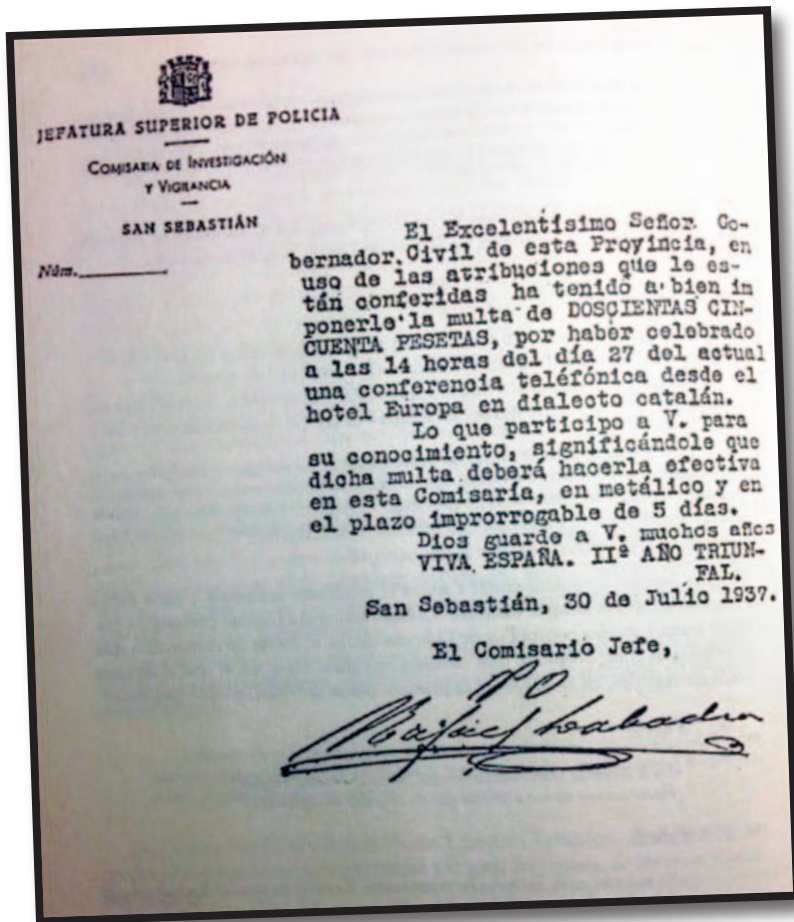
I el 1776, el bisbe andalús de Mallorca, Juan Díaz de la Guerra (* 5/7/1726 - † 29/11/1800) va obligar a utilitzar el castellà a les parròquies i en l'ensenyament del catecisme. Ja en època contemporània, l'Església va seguir alineada amb el poder i, el 1828 el bisbe de Girona, Dionisio Castaño y Bermúdez (* 8/4/1769 - † 24/4/1834) va ordenar la substitució de l'idioma català pel castellà en les partides sacramentals i que els llibres parroquials es fessin en castellà. I per tal de acabar-ho de rematar, el 1838 es prohibeix que els epitafis dels cementiris siguin en català. Fent costat a l'Església, i així reforçant la repressió contra l'ús del català, el 1902, el madrileny Álvaro de Figueroa i Torres Mendieta (*Madrid, 9/8/1863 - †Madrid, 11/10/1950), primer comte de Romanones, aleshores Ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts del regne borbònic espanyol, obligà per Reial Decret a l'ensenyament del catecisme en castellà. Per la seva banda, els monarques francesos, van intentar protegir el francès de la influència del català, i així per exemple el 1539, el rei de França, Francesc I (*Cognac, França, 12/9/1494 - †Rambouillet, França, 31/3/1547), va publicar un edicte (l'anomenat Edicte de Villers-Cotterêts) mitjançant el qual quedava obligatòriament establert que tot text administratiu que s'edités al Regne de França s'havia de escriure en francès.

Posteriorment, el 1661, el borbó Lluís XIV de França (*Saint-Germain-en-Laye, França, 5/9/1638 - †Versalles, França, 1/9/1715) va començar atorgant al Collège de Jesuïtes, a perpetuïtat, les classes de gramàtica a la Universitat de Perpinyà, a través de les

quals s'introdueix el francès entre la noblesa, el clergat i la burgesia. I va seguir el 1672 amb una ordenança per promoure escoles per a l'ensenyament en francès. Però davant la resistència de la Catalunya Nord, el rei es va veure obligat el 1682/83 a exigir la llengua francesa als rossellonesos per obtenir càrrecs públics i obtenir títols honorífics i donà sis mesos per aprendre-la, i va prohibir als rossellonesos d'estudiar al Principat. **El 2 d'abril de 1700, Lluís XIV de França va continuar amb la seva croada contra el català i va promulgar un edicte pel qual va prohibir la llengua catalana al Rosselló, Conflent i Cerdanya en tots els procediments judicials, les deliberacions dels magistrats municipals, les actes notarials i tota mena d'actes públics, tenint aquests que ser en francès sota pena de nul·litat. I va acabar escrivint: "l'ús del català repugna i és contrari a l'honor de la nació francesa".**

Amb l'entronització de la dinastia castellana dels Trastàmara l'any 1412 començà la infiltració de la llengua castellana a Catalunya. Però no va ser fins al borbó Felip V d'Espanya, no en va, net de Lluís XIV de França, quan va començar en 1707 la castellanització, substitució o eliminació de topònims al País Valencià. El 20 de febrer de 1712 es varen dictar instruccions secretes als corregidors del territori català, per tal que dissimuladament s'introduís la llengua castellana. **La prohibició de la llengua catalana es va completar pel Decret de Nova Planta de la Real Audiència del Principat de Catalunya el 1716. Es va imposar per a la reformada "Real Audiencia de Cataluña" l'ús administratiu del castellà.**

Detenció per vendre talonaris de loteria escrits en català

Multa per parlar per telèfon en català.
Donosti, 1937

En 1768, l'aragonès Pedro Pablo Abarca de Bolea-Ximénez de Urrea y Ponts de Mendoza (*Siétamo, 1/8/1719 - † Épila, 1798), desè comte d'Aranda va promoure una reial cèdula per la qual es prohibia l'ensenyament del català a les escoles de primeres lletres, llatinitat i retòrica; es foragità el català de tots els jutjats, i es va recomanar que ho fessin també les cú-

ries diocesanes. I el 1772 es mana, mitjançant una cèl·lula reial, que tots el mercaders i comerciants majoristes i detallistes portessin els llibres de comptabilitat en castellà.

I per acabar de rematar el nostre idioma, es va prohibir representar, cantar i ballar peces que no fossin en idioma castellà.

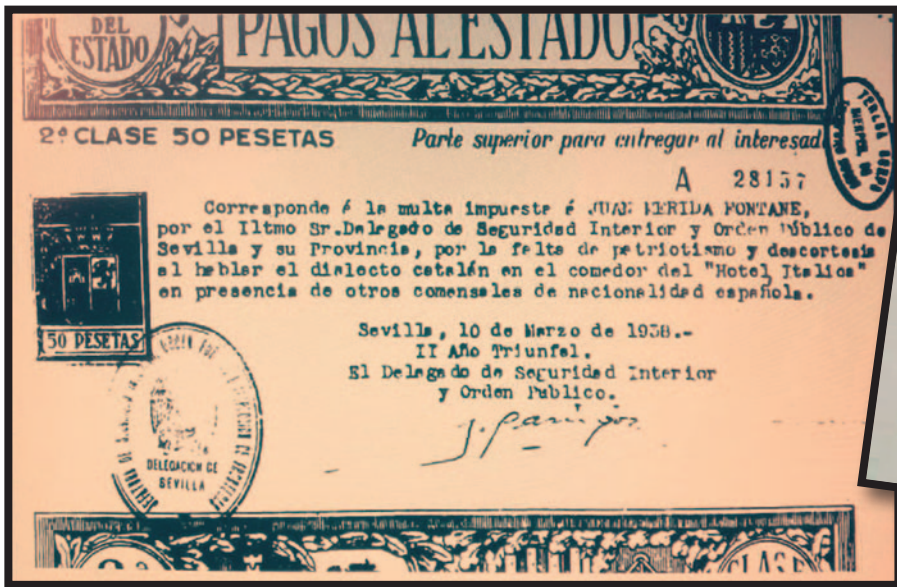
Ja en època contemporània, la repressió i greuges van anar seguint en tots els àmbits religiosos, polítics, culturals, militars i judicials fins avui en dia, comprnent diferents formes de discriminació de la llengua que han anat variant substancialment al llarg del temps. No obstant, dins la dècada 1830 - 1840 aparegueren els primers senyals clars del ressorgiment de la llengua catalana, que des del segle XVI anà davallant de la gran alçada a què arribà en l'edat mitjana, però també es va intensificar la seva persecució.

Així, el 1902, es van prohibir els Jocs Florals tant de Barcelona com de Palma de Mallorca per ordre militar.

La nit del 25 de novembre de 1905, un grup de militars de la guarnició de Barcelona va assaltar la redacció del diari en català fundat per Enric Prat de la Riba (*Castellterçol, 29/11/1870 - † Castellterçol, 1/8/1917), "La Veu de Catalunya". Aquest no fou l'únic atac que patí el diari, que fou suspès en sis ocasions, des de la seva creació el gener de 1899 fins a la intervenció de les seves instal·lacions el juliol de 1936 i el seu tancament el 8 de gener de 1937.

El 17 de gener de 1924, el Governador Civil de Barcelona, el General Carlos de Lossada y Canterac (*

Multa per parlar català. Sevilla, 1938

Full volant A Coruña, 1941

Toledo, 1862 - † Montcada i Reixac, 19/10/1936) va ser nomenat President interí de la Mancomunitat de Catalunya i diverses entitats catalanistes foren prohibides, així com l'ensenyament del català a les escoles, en les quals s'implantà el castellà.

I tan sols uns pocs dies després, el 4 de febrer, va imposar quatre multes a uns veïns de Montcada, perquè el dia de Sant Antoni Abad, la colla dels Tres Tombs portava quatre banderes catalanes, contravenint la prohibició sobre l'ús de la bandera catalana. 500 pessetes al capellà i a un estudiant de medicina, i amb 250 pessetes els dos veïns que conduïen el carruatge.

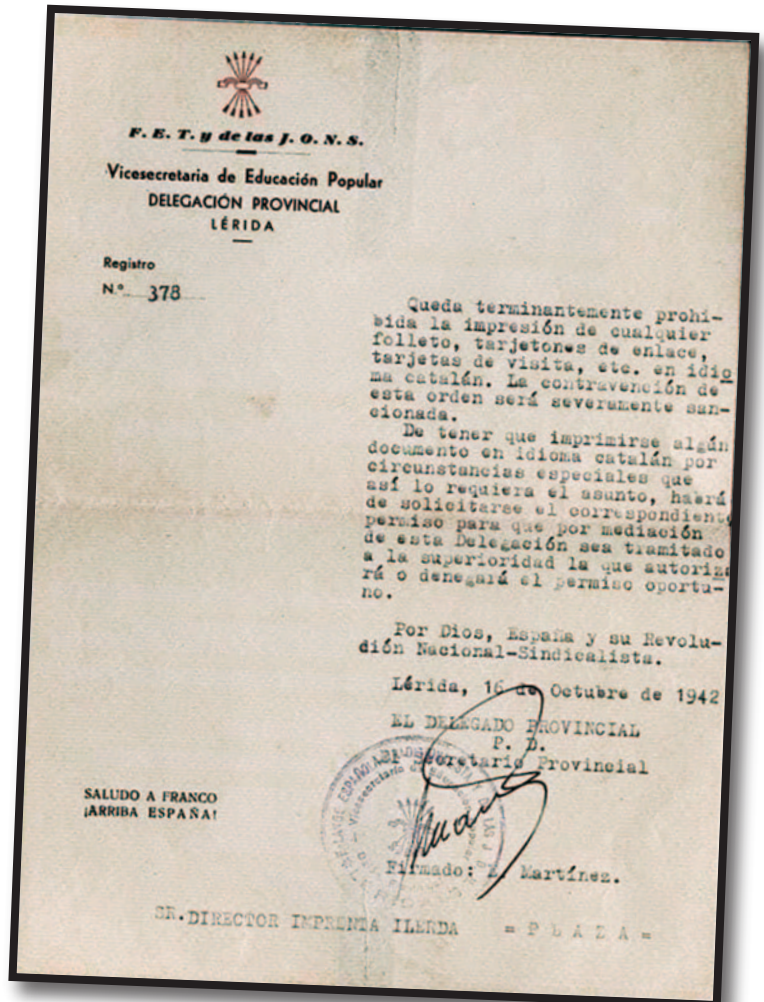
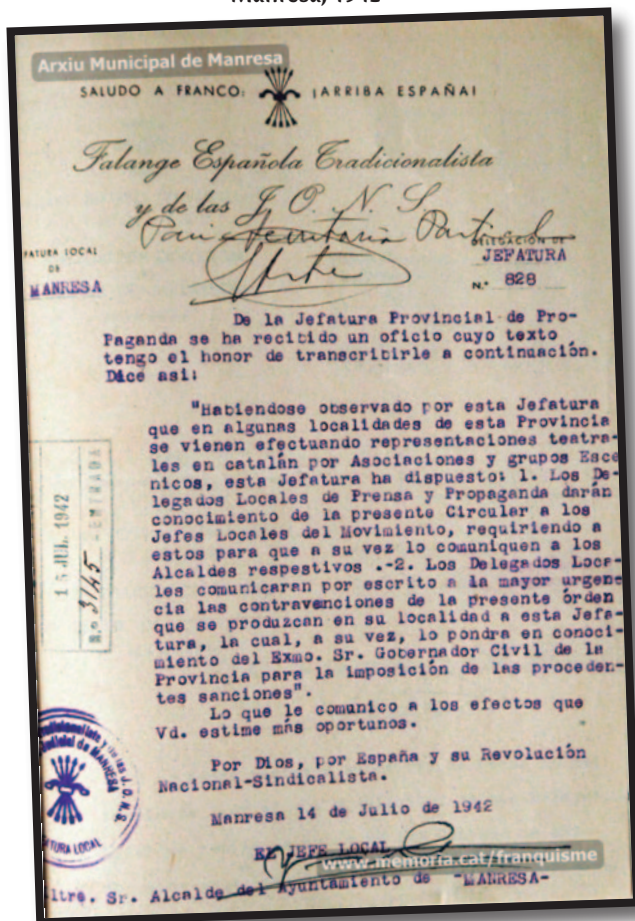
Durant la dictadura franquista, la cosa empitjorà, però cal destacar especialment la virulència contra la

llengua catalana i els catalans durant la dècada dels anys 40. L'arribada de la democràcia no va canviar les coses.

La Constitució Espanyola de 1978, va relegar a un paper secundari el català en els territoris on era llengua pròpia, sent el castellà la llengua oficial de tot l'Estat i l'única que els espanyols tenen l'obligació de conèixer (art. 3.1), si bé permet que els estatuts d'autonomia reconeguin d'altres llengües com a cooficials a les respectives comunitats autònomes (art. 3.2), però assolint un rang secundari de "dret" i no "d'obligació".

Denuncia de representacions teatrals en català.
Manresa, 1942

Prohibició d'imprimir en català. Lleida, 1942

En l'època franquista, l'Església va seguir alineada amb el poder feixista

El consens més sòlid a Catalunya des del restabliment de la democràcia va ser sobre la normalització lingüística, tant del catalanisme d'arrel burgesa i catòlica com del moviment obrer, considerant-la com a element de cohesió.

La Carta europea de les llengües regionals o minoritàries (CELROM) és un document aprovat pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa el 25 de juny de 1992. La Carta reconeix les llengües definides com a "regionals o minoritàries" com a expressió de riquesa cultural i compromet els estats signants a fer possible l'ensenyament, en tot o en part, en aquestes llengües

i també a poder-les usar a l'administració, la justícia i els mitjans de comunicació, entre altres àmbits. I per a acabar-ho d'arreglar, un estudi titulat "Der Ursprung des Spanischen", realitzat per el Romanistische Abteilung de la Universitat Freiburg en Breisgau, a Baden-Württemberg (Alemanya), i finalitzat al gener de 2003, va concloure fefaentment que l'origen de la llengua castellana és el català.

El grup de lingüistes i historiadors alemanys van descobrir a la Biblioteca Vaticana una sèrie de textos de mitjans del segle IX on escrivans de la cort de Ramón IV discutien la forta influència que estava exercint el català sobre el castellà. "las gents de la castellà usen ja nosos vocables", es pot llegir en un dels textos. L'historiador de la Romanistische Abteilung, Mark Vlaminck va declarar: "La preponderància de la cultura catalana i el seu major grau de desenvolupament va suposar a les zones de contacte i superposició un fenomen d'assimilació dels trets culturals."

En aquest segle l'assetjament a la llengua catalana ha continuat, i citem a continuació alguns exemples.

Ja a l'abril del 2005, el Govern d'Espanya, presidit per José Luis Rodríguez Zapatero del PSOE i el Secretari General i Diputat d'ERC al Congrés dels Diputats, Joan Puigercós i Boixassa, van pactar que tot el cinema es doblés al català per llei. En teoria el doblatge s'efectuaria en origen, finançat amb un cànon a les televisions públiques i privades, i amb la TDT es podrien veure pel·lícules plurilingües a totes les cadenes. Però res de tot això va passar.

El 2010, el govern tripartit de la Generalitat de Catalunya, presidit per José Montilla i Aguilera del PSC, va aprovar la Llei del Cinema català, que im-

Acord mai dut a terme

14 • POLITICA •

El govern central ultima la nova normativa de l'audiovisual que ha estat negociant amb Puigercós

El PSOE i ERC pacten que tot el cinema es dobli al català per llei

El doblatge es farà en origen, finançat amb un cànon a les TV públiques i privades, i amb la TDT es veuran films plurilingües a totes les cadenes

Ferran Casan

El govern del PSOE ha acceptat la proposta del grup parlamentari d'ERC perquè amb la nova llei de l'audiovisual que s'ha de dotar al català en origen les el cinema que arriba a l'Estat.

Les parts proposen que l'avançat projecte, que inclou un apartat específic de foment del plurilingüisme, es presenti abans de final d'any. Segons van revelar a TAVUS fonts confidencials de la negociació d'intercanvi d'obligacions de la llengua catalana, i en principi també al guion i l'actuació, entre les pel·lícules que s'exporten a l'Estat.

En distribució, com sempre

D'agüeria manera es podran després distribuir capes doblades a les sales de cinema, als videoclubs, vendre en format DVD i finalment estretes per televisió. Com a excepció des de les fonts consultades, quan aquesta menora entri en vigor l'ensenyament del cinema en català a les sales "ja no serà dependrà dels distribuïdors, que no podran seguir alegant que no hi ha capies". A més de doblar les pel·lícules a les llengües oficials de l'Estat també se subtitularan les que siguin en versió original.

El president del grup parlamentari d'ERC al Congrés Joan Puigercós i el diputat Joan Puig a l'hora de negociar els detalls amb el secretari d'Estat de Comunicació, Miguel Barrero, i amb el secretari d'Estat de l'audiovisualització i per la Societat de la Informació, Francisco Ros. També hi participen en les converses la secretaria de Comunicació del govern central.

Un dels assumptes encara per decidir és el finançament de l'ensenyament del cinema en català.

ERC intenta que la nova legislació de la televisió digital tancat, reconeixi al

segure asseguren aquestes fonts, ser més tendria a la llengua catalana en el seu vessant d'entreteniment.

Amb el benefici que les pel·lícules estaran totes doblades al català, els teleespectadors

repúblicans estan perdurant un temps del que ha de dir la nova llei de l'audiovisual està també d'algunes de les seves condicions, sobretot les referides a "la potència del mapa de televisió local de Catalunya". En aquest

PSC, CIU, ERC i ICV demanen l'ús de la llengua catalana al Parlament Europeu

L'intergrup sobre llengües i literatura del Parlament Europeu ha assumit una declaració conjunta a instància dels eurodiputats del PSC, CIU, ERC i ICV, en qual demanen de fer en català les seves intervencions durant el ple de l'assemblea.

La proposta va ser recollida pel president de l'intergrup, Caden Lluís, que l'ha presentada a la presidència i a la Conferència de Presidents de la UE perquè inclogui l'ús del català i de les altres llengües oficials de l'Estat espanyol. La petició inclou el compromís parlamentari que designa per garantir la presència d'un traductor que pugui recollir les intervencions, o bé i un amb la traducció escrita.

Argumenta

La proposta dels eurodiputats catalans argumenta la importància de l'idioma, que s'utilitza per més milions de persones, que hi regles d'història i una important producció literària. També aboga que el català en idioma oficial de les administracions públiques i en utilització al sistema educatiu. Al mateix temps, recorda que la directiva legislativa en dels valors de la Unió Europea, segons l'article 22 de la Carta de Nissos Institucionals de la Unió, i que l'oficialitat del català ja ha estat plantejada a l'Eurocambra, així com que el govern espanyol és compromès al document del

Puigercós conversa amb Rodríguez Zapatero al Congrés, en presència de Ferran Boixassa

posava un 50% de pel·lícules doblades o subtitulades en aquest idioma a la regió. Però el 2017, el Tribunal Constitucional (TC) la va considerar desproporcionada i va rebaixar al 25% la quota de pel·lícules que haurien de projectar-se en català. No obstant, lamentablement la quota de pel·lícules projectades en català no ha arribat mai ni tan sols al 3%, fruit de la incapacitat de la Generalitat de Catalunya per a desenvolupar la seva pròpia normativa, segons denunciava amb insistència la Plataforma per la Llengua. I per acabar-ho d'adobar, el 78% de les subvencions atorgades el 2018 per l'Institut Català de les Empreses Culturals (ICEC) del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya a la producció de llargmetratges cinematogràfics, es van concedir a obres audiovisuals que no eren en versió original en català.

Al març de 2010, el jutjat d'instrucció número 3 de Santa Coloma de Farners va condemnar a pagar una multa de 180 euros i les costes processals per una falta lleu de respecte a l'autoritat, segons l'article 634 del Codi Penal, a la barcelonina Àngels Monera, la passatgera que el 3 de setembre de 2009 tenia previst agafar un vol a L'Alguer (Sardenya) des de l'aeroport de Vilobí d'Onyar (comarca de la Selva), per negar-se a obeir l'ordre de dos guàrdies civils perquè parlés en castellà en comptes d'en català.

El 15 de març de 2011, el TSJC va suspendre parts del reglament lingüístic de la Diputació de Girona on s'establí que els rètols, impresos i actuacions internes de la institució havien de ser en català. També la Societat Catalana de Sociolingüística va emetre el 4 de juliol de 2013 una "Declaració en relació amb l'ofensiva política contra l'ús de la llengua catalana per part dels organismes del Regne d'Espanya".

L'avantprojecte de Llei Orgànica per la Millora de la Qualitat Educativa (LOMCE), que va impulsar el Ministre madrileny de Cultura i Esport del PP, José Ignacio Wert (*Madrid, 19/2/1950), va suposar l'atac més gran a la llengua catalana des de la dictadura franquista fins aleshores. Aprovat el 28/11/2013, va reformar la Llei Orgànica d'Educació (LOE, 2/2006, de 3 de maig), fet que provocà retrocessos socials de gran calat.

El 2018, la cooperativa Consum va eliminar el valencià de l'etiquetatge de 110 dels seus productes. Aquest any, un 37 % dels parlants habituals de català canviaven al castellà quan es dirigien a la Guàrdia Civil. **I de no fer-ho, com la Paula, empleada de l'aeroport de Son Sant Joan, a Mallorca, el juliol de 2019 es va enfrontar a una possible sanció de 200.00 euros, amb l'excusa de posar en risc la seguretat aèria, perquè es va dirigir en català als agents de la Guàrdia Civil i aquests li van respondre "o hablas en español**

o no entras; a la autoridad se le habla en castellano". El 2020, el Tribunal Suprem va avalar amb dues sentències la polèmica anul·lació que va fer el Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana (TSJCV) del decret d'usos lingüístics de l'administració valenciana, el qual el 2017 instaurava el català com a llengua vehicular de l'administració valenciana i de comunicació entre l'executiu valencià, el català i el balear.

En 2020, el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya va fallar en la seva sentència contra la immersió lingüística de Catalunya, mentre l'estat espanyol seguia discriminant impunement el català. Solament entre

Àngels Monera/ ACN

juliol i setembre de 2021, 11 normes exigien l'ús del castellà, per exemple, per accedir a ajudes públiques o presentar candidatures a premis oficials. Fins i tot a finals d'any el Tribunal Suprem va desatendre la Generalitat de Catalunya i va tombar la immersió lingüística.

El Tribunal Suprem espanyol va emetre tres sentències en què obligava a la Generalitat de Catalunya a fer servir el castellà, al qual s'anomena espanyol, com a llengua vehicular a les escoles catalanes i a adaptar el sistema d'ensenyament a la sentència del Tribunal Constitucional, que obliga també que les comunicacions orals i escrites als pares es facin en castellà.

El mes de novembre de 2021, el Tribunal Suprem espanyol confirma en sentència ferma, que el 25% ha de ser en castellà a l'escola, després de rebutjar el recurs de la Generalitat de Catalunya.

El 18 de desembre de 2021, 35.000 persones, segons la Guardia Urbana, es van manifestar en el passeig de Lluís Companys de Barcelona en resposta a la sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC), per defensar i reivindicar el català com a llengua vehicular de l'ensenyament.

Curiosament, aquest any, el català va ser el segon idioma més parlat a Espanya, segons el mapa de MoveHub, basat en les dades recopilades per la secció d'idiomes del World Factbook de la CIA.

Manifestació del 23 de març de 2022

mençar a la plaça d'Urquinaona i va avançar pel centre de la ciutat amb el lema "La seva sentència, la nostra lluita", i va finalitzar a les portes del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC).

El 30 de maig va ser el termini que els tribunals van imposar a la Generalitat per als compliments de les sentències.

Bé, una possible explicació, almenys a l'actual persecució de la llengua catalana es desprèn de l'estudi realitzat per l'ICIP i Esade, que conclou que els catalans són els més odiats pels espanyols. En una escala on 0 és odi i 100 estimació profunda, Extremadura és la que puntua pitjor amb un 34,7, seguit d'Andalusia amb un 41,6 i Madrid amb un 45,2. Sent Euskadi l'única comunitat autònoma de tota Espanya per sobre el 50, amb un 56,3. ©

Forces d'ocupació

Finalment, el dimecres dia 23 de març del 2022, docents i alumnat de tots els nivells educatius, des d'infantil fins a la universitat, es van manifestar multitudinàriament a Catalunya i Balears en defensa de la llengua catalana a l'escola. La manifestació va co-

Afecte pels ciutadans d'altres comunitats autònomes

Comunitat de residència

Estudi realitzat per l'ICIP i Esade

	Andalusia	Catalunya	País Valencià	Extremadura	Galícia	Madrid
Andalusia	76,7	41,6	53,4	65,5	64,0	58,5
Catalunya	59,0	71,9	58,8	53,6	59,0	50,4
País Valencià	64,8	46,3	70,3	61,5	63,3	55,5
Extremadura	68,7	34,7	51,6	75,8	65,2	59,1
Galícia	57,3	46,2	52,1	59,7	77,3	50,1
Madrid	65,8	45,2	53,7	63,8	62,9	68,4
País Basc	62,5	56,3	56,6	61,8	63,6	57,9

Trista cronologia de frases demostratives que evidencien l'atac i el menyspreu a la nostra llengua catalana:

1640.- *"En tanto en Cataluña quedase un solo catalán y piedras en los campos desiertos, hemos de tener enemigos y guerra."* Poeta madrileny Francisco Gómez de Quevedo Villegas

1641.- *"Hay que reducir Cataluña a los usos y costumbres castellanas."* Primer ministre del rei Felip IV de Castellà i III d'Aragó, l'italià Gaspar de Guzmán y Pimentell (Conde-Duque de Olivares)

1712.- *"Se pondrá el mayor cuidado en introducir la lengua castellana, a cuyo fin dará las providencias más templadas y disimuladas para que se consiga el efecto, sin que se note el cuidado."* Rei d'Espanya, el francès Felipe V (Felip V de Castella i IV d'Aragó)

1714.- *"se proceda tozudamente ir introduciendo la lengua castellana en aquellos pueblos donde no la hablan."* Rei d'Espanya, el francès Felipe V (Felip V de Castella i IV d'Aragó)

1715.- *"Que en las escuelas no se permitan libros en catalán, escribir ni hablar en ella dentro de las escuelas y que la doctrina cristiana sea y se aprenda en castellano. No hay que escoger medios débiles y menos eficaces sino los más robustos y seguros, borrando de la memoria de los catalanes todo lo que pueda conformarse con sus abolidas constituciones, usos, fueros y costumbres."* Rei d'Espanya, el francès Felipe V (Felip V de Castella i IV d'Aragó)

1901/1905.- *"Si el Estado no impusiera el castellano en toda España, los dialectos se impondrían al castellano."* Escrip-tor i filòsof espanyol Miguel de Unamuno y Jugo

1931.- *"Si una mayoría de catalanes se empeñan en perturbar la ruta hispánica, habrá que plantearse la posibilidad de convertir esa tierra en colonia y trasladar allí los ejércitos del Norte de África. Todo menos ... lo contrario."* Periòdista i novel·lista zamorà Ramiro Ledesma Ramos

1931.- *"Una persona de mi conocimiento asegura que es una ley de la historia de España, la necesidad de bombardear Barcelona cada cincuenta años. El sistema de Felipe V era injusto y duro, pero sólido y cómodo. Ha valido para dos siglos. Yo no he sido nunca lo que llaman españolista ni patrioter, pero ante estas cosas me indigno. Y si esas gentes van a descuartizar España, prefiero a Franco."* President de la II República Espanyola, el madrileny Manuel Azaña Díaz

1938.- *"No estoy haciendo una guerra contra Franco para que retoñe en Barcelona un nacionalismo estúpido y pueblerino."* President de la II República Espanyola, el canari Juan Negrín López

1938.- *"El decreto que acaba de dictar el Gobierno de la España nacional disipa, de una vez para siempre, este equívoco. Ya ni "Ezquerria" (SIC), ni "lliga", ni derechas ni izquierdas, ni catalanes templados ni catalanes radicales, ... esto se acabó. Ya nada más que España, en igualdad de derechos y deberes. La guerra se hizo para esto, y la divisa de unidad no es figura retórica, sino una realidad viva que hemos conquistado con la sangre de nuestros hijos y hermanos."* Director del diari Norte de Castilla, el segovià Francisco de Cossío

1952.- *"¿Ustedes creen que hemos hecho la guerra para que el catalán vuelva a ser de uso público?"* Governador Civil de Barcelona, el palmesà Felipe Acedo Colunga

1961.- *"Cataluña fue ocupada por Felipe IV, Felipe V, fue bombardeada por el General Espartero y la ocupamos en 1939 y estamos dispuestos a volverla a ocupar tantas veces como sea necesario y para ello estoy dispuesto a coger de nuevo el fusil."* Ministre d'Informació i Turisme del Govern d'Espanya, el lucens, Manuel Fraga Iribarne

1982.- *"Hay que fomentar la emigración de gentes de habla castellana a Cataluña y Baleares, para así asegurar el mantenimiento del sentimiento español."* President del Govern d'Espanya, el madrileny Leopoldo Calvo-Sotelo Bustelo

1984.- *"El terrorismo en el País Vasco es una cuestión de orden público, pero el verdadero peligro es el hecho diferencial catalán."* President del Govern d'Espanya, el sevillà Felipe González Márquez

2001.- *"A nadie se le obligó nunca a hablar en castellano."* Rei d'Espanya, l'italià Juan Carlos Alfonso Víctor María de Borbón i Borbón-Dos Sicílias (Juan Carlos I)

2006.- *"Un gobierno [autonómico] andaluz del PP siempre será baluarte para la igualdad de oportunidades de todos los españoles. Más claro: no miraremos para otro lado, seremos beligerantes si a un niño andaluz se le intenta obligar a estudiar en otra lengua distinta a la suya o si algún andaluz no puede acceder a un empleo por estar formado en castellano, o sea, en español. Seremos beligerantes, sin duda ninguna."* Jutge titular del Jutjat Contenciós-Administratiu núm. 1 de Lleida, el barceloní José María Aristóteles Magán Perales

2011.- *"Es una falta de respeto y de mínima educación utilizar la lengua catalana en los juzgados."* Jutge titular del Jutjat Contenciós-Administratiu núm. 1 de Lleida, el barceloní José María Aristóteles Magán Perales

2012.- *"Nosotros queremos españolizar a los alumnos catalanes, y la ley de educación saldrá adelante con consenso o sin consenso."* Ministre de Cultura i Esport d'Espanya, el madrileny José Ignacio Wert

2017.- *"El catalán ni es cooficial ni tiene reconocimiento legal en el País Valenciano."* Jutge titular del Jutjat Contenciós-Administratiu núm. 3 d'Alacant, el barceloní José María Aristóteles Magán Perales

2017.- *"...ante esta situación de extrema gravedad [en Cataluña], que requiere el firme compromiso de todos con los intereses generales, es responsabilidad de los legítimos poderes del Estado asegurar el orden constitucional ..."* Rei d'Espanya, el madrileny Felip de Borbó i Grècia (Felipe VI)

2019.- *"Lo peor de España es Cataluña, País Vasco, Navarra y Valencia."* Presidenta de la Comunitat de Madrid, la madrilenya Isabel Díaz Ayuso

2021.- *"Si la Generalitat se declara en rebeldía, Pedro Sánchez tiene que hacer todo lo que esté a su alcance para que se cumpla [la resolución del Supremo]. Le ofrezco los senadores para aplicar el 155."* President del Partit Popular, el palentí Pablo Casado Blanco

2022.- *"Seguiremos presentando recursos en el TSJC en caso de que se produzcan reglamentos que establezcan el uso preferente del catalán en las diputaciones o en los ayuntamientos de toda Cataluña."* Senadora d'Espanya, la barcelonina Alicia Sánchez-Camacho Pérez

LES TORRES

DE

TELEGRAFIA

ÒPTICA

DE

CATALUNYA

Per Joan Andrés
Enginyer Tècnic

A mitjans del segle XIX es van construir a Catalunya més d'un centenar de torres de telegrafia òptica per tal de transmetre missatges d'una forma més ràpida que a cavall. La seva vida, però, va ser molt efímera, ja que aviat es va inventar la telegrafia elèctrica, que va substituir a l'òptica, i al mateix temps va aparèixer el tren, que també permetia traslladar-se veloçment. Per això, tot i que moltes d'aquelles torres perduren en llocs encimbellats, hi ha un gran desconeixement de la seva utilitat.

Ja al segle VIII els musulmans, en la seva conquesta d'Al-Àndalus, van construir fars, o torres alimares, per transmetre senyals mitjançant fogueres dalt de les torres, amb fum de dia i flames a la nit. Es creu que la línia de torres alimares de Barcelona a Narbona és la línia de senyals més antiga d'Europa. A Catalunya han quedat molts topònims relacionats amb aquestes torres: Torre del Puig de Far (Garrotxa), el Far d'Empordà, Santuari del Far (Selva), Puig del Far (Osona). Durant l'edat medieval aquest tipus de torres es va mantenir, però a més d'utilitzar-les per a enviar sen-

yals, també van esdevenir torres de defensa, sovint formant part d'estructures més grans, com els castells, i al voltant d'elles s'anaven formant les noves poblacions.

TELEGRAFIA ÒPTICA

El 1792, durant la Primera República Francesa, l'enginyer Claude Chape va inventar la telegrafia òptica, que consistia en transmetre missatges mitjançant una estructura de braços articulats, situada dalt d'una torre, i manipulada per un torrer. Cada posició dels braços significava una lletra o una frase, amb un codi secret, que el torrer de la següent torre llegia amb ajuda d'un allargavistes, i la repetia per a la torre següent. Així, en poques hores un missatge arribava de París a Marsella. L'èxit del sistema va fer que es construïssin més de 5.000 Km de xarxa de telegrafia òptica a tota França.

Les Torretes de Calella, un dels pocs casos en què estan a prop les torres de les xarxes civil (en primer terme) i militar.

Anys després Espanya, al mateix temps que altres països europeus, va copiar la idea i modificant l'estructura segons la idea de l'enginyer civil i militar Agustín de Bentancourt, va fer algunes línies entre Madrid i Aranjuez, així com a Andalusia. El 1844, sota la direcció de l'enginyer militar José María Mathé, el govern espanyol va decidir, ja una mica tard, crear una xarxa civil de telegrafia òptica per tota la península. Se'n van construir 3 línies: Madrid – Irún, que es va connectar amb la xarxa francesa, Madrid – Cadis, i Madrid – La Jonquera.

Amb torres situades cada 2 ó 3 llegües (de 8 a 12 km), un missatge codificat podia arribar de Madrid a València en menys d'una hora. Mentre que amb el sistema tradicional de postes a cavall, necessitava de 3 a 4 dies per fer el mateix recorregut.

XARXA DE TELEGRAFIA ÒPTICA A CATALUNYA

La xarxa Madrid – La Jonquera, que passava per València i Barcelona, no va arribar a funcionar en tota la seva longitud, tot i que a Catalunya sí que es va completar, i se'n van fer proves, però el tram de València a Amposta no es va concloure.

Al mateix temps, i degut a les Guerres Carlines, el 1845 el Capità General de Catalunya, Manuel Gutiérrez,

Torre de Sant Jordi d'Alfama, en ruïnes, al costat del castell homònim, a l'Ametlla de Mar

rrer de la Concha (*Marqués de Duero*) li va encarregar a José Maria Mathé, que estava a Catalunya construint la línia de telegrafia òptica civil, la construcció de diverses línies de telegrafia òptica militar a Catalunya: Barcelona – Lleida, Barcelona – Vic, Barcelona – Girona, amb alguns ramals més: Montcada – Sabadell, Bruc – Solsona, Manresa – Vic, Vic – Hostalric, Vic – Olot i Girona – Olot. Aquestes línies van estar en servei durant un parell d'anys.

TIPOLOGIA DE LES TORRES

Per a la xarxa de telegrafia òptica civil es van cons-

truir torres amb la mateixa estructura, de planta quadrada, de prop de 5 metres d'amplada, i uns 10 metres d'alçada, amb la planta baixa atalussada i dos pisos. La planta baixa comptava amb 3 espitlleres a cada costat, i finestres a les plantes pis, essent la de la planta primera l'accés elevat de la torre. A la coberta s'hi col·locava l'estructura de senyals, que s'accionava amb cables des de la planta inferior.

En canvi la xarxa de telegrafia òptica militar es va construir amb més urgència, amb menys qualitat de materials, i sovint aprofitant torres o campanars ja existents. Pel fet de ser militars, es van reforçar els elements defensius, amb més espitlleres i creant un fossat al voltant de la torre.

Torre del Sol a Mont-roig del Camp, dins d'un càmping que l'ha restaurada afegint-hi merlets

MAQUINÀRIA

Les estructures o maquinàries que generaven els missatges eren diferents en les xarxes civil i militar. En la xarxa civil consistia en 4 barres metàl·liques verticals, amb 3 planxes fixes en cadascun dels bastidors laterals, i un cilindre central mòbil, que es desplaçava verticalment, amb 12 posicions diferents, en relació

a les planxes fixes (*coincidentes, tangents o intermèdies*). A un costat, una bola daurada, que també es movia verticalment, amb 6 posicions, indicava l'estat de la torre (*boira a l'avantguarda, rebent un missatge en l'altre sentit, avaria, etc.*).

En la xarxa militar l'estructura era més senzilla, amb forma d'arbre amb 6 faixes. Sobre la quarta faixa hi havia una politja i una barra amb uns plats als ex-

La torre de les Guàrdies, al Perelló (Baix Ebre), rehabilitada el 2015.

trens, que podia girar 360°. La barra tenia 20 posicions, en funció de la faixa en què estava situada, i de la seva inclinació, cada 45°, respecte a l'arbre. Una bola del mateix diàmetre que els plats es movia verticalment, com en les torres civils. A la nit es substituïen els plats i la bola per fanals.

TORRERS

A cada torre de la xarxa civil hi vivien 3 ó 4 torrers, que mentre hi hagués llum solar, i les condicions meteorològiques permetessin la visibilitat, havien d'estar permanentment alertes de la possible arribada de senyals de les torres anterior o posterior.

En les torres de la xarxa militar, a més dels torrers, hi estaven destinats 15 soldats, entre ells 2 caporals i 2 soldats telegrafistes, que havien d'estar alerta dia i nit.

Els municipis on estava situada la torre estaven obligats a sufragar el manteniment dels torrers i a fer les reparacions que fossin necessàries a la torre.

ESTAT ACTUAL

La seva vida tan curta i la ubicació sovint en cims allunyats de les poblacions va propiciar la seva ràpida degradació, especialment les torres de la xarxa mili-

Torre telegrafia civil de Puigsardina, a Riudarenes (Selva), en mal estat de conservació.

Maquinària reconstruïda d'una torre de telegrafia òptica civil, a Arévalo, Àvila.

Foto: Ignacio Cobos Rey

tar, per la seva inferior qualitat constructiva. De les 116 torres que es van construir (37 civils i 79 militars), comptant els campanars i torres ja existents, aproximadament la meitat han desaparegut o en queden pocs vestigis. D'algunes d'elles es dubta de la seva ubicació exacta.

Hi ha hagut, però, accions de restauració en bastants d'elles, realitzades per ajuntaments o per particulars, i el Col·legi Oficial d'Enginyers Tècnics de Telecomunicació a Catalunya (COETTC) promociona la seva recuperació a nivell local. ©

Bibliografia:

<https://www.coettc.info/telegrafia-optica-coettc-2/> Web del COETTC, amb el mapa de totes les xarxes de telegrafia òptica a Espanya.

Les torres de telegrafia òptica. Revista La Punxa. 1a part: les torres civils (2020). 2a part: les torres militars (2021). Josep M. Arjona i Borrego.

Telegrafia òptica a Catalunya. Lluís Len Currius i Jaume Perarnau Llorens. 2004. Editorial Dalmau.

Llista de les torres de telegrafia òptica de Catalunya. Viquipèdia.

ELS MONESTIRS

DE LA NACIÓ CATALANA

Per Lluís Roldán
Historiador
Professor de geografia
i història

INTRODUCCIÓ

Els monestirs són edificis medievals que es construïen per a allotjar monjos o monges i que complien unes funcions cabdals en aquella època. Més enllà de la funció simbòlica i religiosa, funcionaven també com a centres econòmics, acadèmics, culturals i de proveïment, i van acabar sent una important institució política dirigida per un abat o abadessa i, en la seva absència, prior o priora.

Encomanada la seva construcció pels senyors feudals i els monarques, que consagraven d'aquesta forma el seu poder sobre els habitants i els territoris, en propietat o infeudats, els monestirs solcaven tot el territori europeu cristià i eren gestionats per diferents ordes religiosos, en funció de la seva regla monàstica.

La construcció de monestirs a terres catalanes va començar durant l'Alta Edat Mitjana i va ser promocionada per bisbes, comtes i comtesses. Als albars d'una nació catalana inexistent encara, durant el període on els comtes bel·lònides es desvincularen del poder carolingi, es construïren monestirs amb l'estil del primer romànic pirinenc, com els de Sant Miquel de Cuixà o Santa Maria de Ripoll.

Amb el pas dels segles, l'expansió dels comtes catalans per ambdues vessants pirinenques, amb la vinculació de la Provença i l'adquisició de l'Aragó, es construïren monestirs amb l'estil del Ple Romànic, com els de Santa Maria de Sixena o Santa Maria de Montserrat.

Quan la política reial de la Corona catalana-aragonesa dirigida des del Principat de Catalunya, va donar l'esquena a Occitània i va dirigir la seva expansió cap a terres musulmanes, el rei d'Aragó va decidir l'ampliació del monestir de Santa Maria de Poblet per transformar-lo en panteó reial, ja en període de transició cap l'estil gòtic.

Durant l'apogeu de la nació catalana, amb el seu domini sobre la mediterrània, es continuaren construint i ampliant monestirs en ple estil gòtic i transició al barroc, com els monestirs de Santa Maria de Pedralbes a Barcelona, el valencià de Santa Maria de la Valldigna o el del Puig de Pollença a Mallorca.

Alguns monestirs rebien la designació de "Reial" perquè la seva construcció era impulsada pel mateix rei o reina i, mentre la monarquia bel·lònida catalana va regir la Corona d'Aragó, tant aquests monestirs "reials" com la resta de monestirs dels diferents ordes religiosos construïts arreu de la Corona, van mantenir les seves funcions amb vitalitat.

Al segle XV, amb l'extinció de la dinastia bel·lònida i el posterior arraconament de la nació catalana del poder reial, molts dels seus monestirs iniciaren una progressiva etapa de deteriorament fins arribar a la destrucció parcial o total, conseqüència del període de la política desamortitzadora espanyola del segle XIX.

El patrimoni artístic i cultural desaparegut dels monestirs per aquest motiu és incalculable, i alhora, resulta desconeguda la labor realitzada per institucions i persones rellevants o anònimes catalanes, amb la intenció de mantenir-lo i conservar-lo.

En una entrevista publicada en un diari francès, tres dies després del cop d'estat del 1936 contra el govern de la República espanyola, el conseller Gassol deia al president Companys:

EL REIAL MONESTIR DE SANTA MARIA DE SIXENA

I LA CONSERVACIÓ DEL SEU PATRIMONI ARTÍSTIC

“Des del segon dia de lluita, i no sols a Barcelona, hem pogut salvar monuments d’art com la Catedral, protegida totalment del furor popular. Fins i tot les milícies armades, s’han esforçat per treure de les runes fu-mejants molts tresors i obres artis-

El patrimoni artístic que els catalans van conservar del Reial Monestir de Santa Maria de Sixena, fundat al segle XII, n’és un exemple. Aquest no és un monestir qualsevol, ni el seu lloc de construcció va ser aleatori.

tiques de caràcter religiós (...) En aquests gestos sorgits dels més acarnissats i ferotges revolucionaris, em plau veure-hi l'inconscient profund respecte per la Cultura que sempre anima el nostre estimat poble català.”

El monestir de Sixena, que durant la seva etapa d'esplendor promoguda per la dinastia bel·lònida catalana va anar aglutinant gran nombre de tresors artístics i culturals, va ser “la frontissa entre Catalunya i Aragó”, dos regnes que de forma “confede-

Sala Capitular del Monestir. Aquarel·la de Valentin Cardedera (1796-1880). Colecció "Duquesa de Villahermosa"

rada" van aconseguir encimbellar la Corona catalana-aragonesa al podi dels estats més importants de l'Europa medieval i moderna.

HISTÒRIA DEL MONESTIR, EL SEU PATRIMONI I EL PERQUÈ AQUEST ES VA CONSERVAR ALS MUSEUS CATALANS

El Reial Monestir de Santa Maria de Sixena, situat actualment en terres de la província d'Osca i fundat l'any 1188 per la reina Sança de Castella, esposa del primer rei catalano-aragonès Alfons I "el cast o el trobador", va ser un cenobi femení de l'orde de les Comanadores de Sant Joan de Jerusalem. En vida de la seva fundadora, aquest monestir va arribar a posseir més de 38.000 hectàrees de terreny que abraçaven des de Sixena, fins a l'Urgellet i Sena.

L'estret vincle entre el cenobi i la casa reial catalana es posà de manifest amb la construcció dels sepulcres on van ser sebollits la reina Sança i el seu fill, el rei Pere I "el catòlic". Un altre exemple de l'interès per part de la monarquia fou l'establiment del monestir com a centre administratiu entre Lleida i Saragossa, un lloc de pas obligat -cruïlla enmig dels Montnegres- entre Osca o Barbastre, fins a Fraga o Tortosa. Durant els segles XII i XIII, el monestir va viure la seva millor època, perquè rebia

"quantioses donacions particulars, substanciosos interessos dels préstecs, beneficis dels arrendaments de terres i els cobraments dels tributs anuals."

Passat el moment de la fundació i de la seva època d'esplendor, l'entronització a la Corona catalana d'una dinastia castellana al segle XV, l'eliminació de la Corona d'Aragó al segle XVIII i les diferents desamortitzacions eclesiàstiques espanyoles dutes a terme durant el segle XIX, van comportar segles d'empobriment i deteriorament per al monestir, fins arribar a la seva absoluta decadència i destrucció.

Tenim constància que a partir del segle XVIII es va iniciar un procés de dispersió de les obres més valuoses del monestir de Sixena, ja que ni l'orde religiós que l'habitava, ni els organismes estatals de l'època van procurar per a la seva conservació.

De forma generalitzada, les parròquies lleidatanes i aragoneses, vinculades a la diòcesi de Lleida, quedaren en un estat d'abandonament de tal magnitud, que romangueren exposades als robatoris i vendes particulars dels seus bens artístics i patrimonials.

De fet, les úniques polítiques dedicades a la conservació d'aquest patrimoni desprotegit eren preses des de la Diòcesi de Lleida. "La Crònica d'Osca" va documentar com l'any 1886 el pintor lleidatà,

Sala Capitular després de l'incendi de juliol-agost de 1936. Foto de J. Gudiol

Francisco Navarro, va ser enviat pel bisbe de Lleida a restaurar el saló de les prioros. El nomenament del bisbe Messeguer a la Diòcesi de Lleida l'any 1890 va promocionar la creació del Museu Diocesà de Lleida, que tenia com a objectiu la conservació i protecció de les obres d'art sacre de les parròquies disseminades per tota la Diòcesi.

El monestir de Sixena, desprotegit igual que la resta, constituïa un dels principals bens patrimonials de la Diòcesi, ja que havia estat el panteó d'un rei i una reina de la Corona catalano-aragonesa i també, el sepulcre dels cavallers participants a la batalla de Muret.

Malgrat la seva importància com a patrimoni cultural, el monestir de Sixena no va ser declarat Bé d'interès cultural per una Reial Ordre del govern espanyol fins al 1923. Aquesta declaració mai va portar aparellats els recursos necessaris per a la seva conservació, que va continuar assumint la Diòcesi lleidatana de manera particular.

L'any 1936, en el marc del cop d'estat i la Guerra Civil espanyola, el monestir va ser incendiat per milícies anarquistes locals i l'arquitecte català Josep Gudiol, només amb l'aval del servei de Salvament del Patrimoni Artístic signat pel conseller de cultura de la Generalitat de Catalunya, Ventura Gassol, va traslladar a Barcelona les pintures murals de la sala capitular -pintades entre 1196 i 1208- "quan encara fumejaven després de la crema" i que

des d'aleshores s'han conservat en museus catalans.

La Guerra Civil Espanyola va provocar la fugida de les monges que habitaven el monestir, cap a la parròquia de Butsènit, la mateixa ubicació on es van guardar les obres d'art del Museu Diocesà de Lleida. Alhora també va provocar la dispersió d'altres obres i arxius del monestir cap al museu provincial i la Diputació d'Osca. Amb el retorn de les monges al monestir de Sixena l'any 1946, una bona part de les obres també hi van retornar a petició de la seva priora, però d'altres van tornar a Lleida o van romandre a Osca.

A la dècada de 1960, a càrrec d'Ainaud de Lasarte i amb la col·laboració dels mateixos vilatans i treballadors del poble de Sixena, es va fer un altre trasllat cap als museus catalans d'uns quants fragments de les pintures murals del tester sud del monestir, vuit plafons de pintures profanes i diverses mostres de policromia original.

Durant el franquisme la situació del monestir no va millorar i degut al seu pèssim manteniment i a les males condicions d'habitabilitat, les monges que hi vivien van prendre la decisió d'abandonar-lo, venent el seu patrimoni artístic a la Generalitat de Catalunya.

Estances del monestir abans de la restauració (1994). Foto de Francesc Fité

EL PATRIMONI CATALOGAT I CONSERVAT PER LA GENERALITAT DE CATALUNYA I LA DIÒCESI DE LLEIDA

Tot i que l'estat espanyol va declarar el monestir de Sixena com a patrimoni artístic l'any 1923, i malgrat va crear el "Servicio de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional" des del 1938 fins el 1968 i la "Comisaría Nacional del Patrimonio Artístico Nacional" des del 1968 fins a l'inici de la democràcia, mai es va ocupar de la conservació i manteniment del monestir. Durant tot aquest temps, tampoc se'n va ocupar l'ajuntament de Villanueva de Sijena.

Arribat el punt on les condicions d'habitabilitat d'aquest monestir van esdevenir insalubres per a les persones; les monges de l'orde santjoanista que hi habitaven van acabar marxant de Sixena, per anar a viure a Valldoreix a meitat de la dècada del 1970. Quan van marxar de Sixena, van depositar les obres d'art grans i valuoses al Mu-

Cadira o Tron prioral de Blanca d'Aragó i d'Anjou (1321-1325).
Donació de la Comunitat de Sixena al bisbe Messeguer
el 1904 i dues vegades restaurada

seu Diocesà de Lleida i les obres petites i de poc valor al Museu d'Art de Catalunya. En aquest trasllat, segons consta en document signat per la priora Angelita Opi i el director del MAC, Ainaud de Lasarte, es deixaren en dipòsit un total de cent setze obres d'art gòtic, de les quals vint van ser recollides posteriorment del MAC per la mateixa comunitat religiosa.

A principis de la dècada de 1980, l'interès de l'ordre santjoanista per vendre les obres d'art va impulsar el bisbe de Lleida, Joan Malla, a proposar a la Generalitat la compra de les obres depositades als museus catalans. Les compres realitzades per la Generalitat de Catalunya han quedat documentades en tres contractes de compra-venda, per un import total de 50 milions de pessetes.

La primera compra es va realitzar l'any 1983, i comprenia 44 peces o lots que es trobaven custodiats al Museu Diocesà de Lleida. Les compres segona i la tercera, realitzades l'any 1992, estaven custodiades al MAC i van realitzar-se sobre 41 i 12 objectes o lots, respectivament. A més de vendre aquestes obres d'art, la priora també va vendre tots els terrenys que durant segles van ser propietat del monestir i va llogar les seves estances a les monges de l'orde de Betlem.

Tot aquest patrimoni del monestir de Sixena deu la seva pervivència com a bé públic a la conservació, catalogació i custòdia dutes a terme per la Generalitat de Catalunya i la Diòcesi de Lleida, fins a l'any 2017. A dia d'avui i com a conseqüència d'una decisió judicial de part que ha atorgat al govern de l'Aragó la tinença i propietat d'aquest patrimoni, aquest ha estat traslladat a les sales habilitades pel govern aragonès, dins del monasterio de Sijena.

Tot va ser traslladat, excepte les pintures murals de la sala capitular rescatades després de la crema de l'any 1936 per Gudiol i les del tester sud recollides l'any 1960 per Ainaud, que encara es conserven al MNAC perquè la jutgessa que ha instruït el cas ju-

Retaule de Santa Waldesca, a la seva capella del monestir

dicial, no s'ha atrevit a contradir la versió dels experts, Colalucci i d'altres, que advertien que si es traslladaven les obres existia una gran probabilitat de pèrdua irreversible.

La dispersió del patrimoni artístic del monestir de Sixena va fer que moltes de les seves obres i arxius acabessin escampats, a part dels catalans, per diversos museus espanyols com el Museo provincial de Huesca, Archivo histórico provincial de Huesca, Museo provincial de Bellas Artes de Zaragoza, Museo Santa Cruz de Toledo i Museo Nacional del Prado.

En canvi, aquestes obres d'art del monestir de Sixena que es troben als museus espanyols hi continuen romanent, sense que encara avui ningú n'hagi reclamat el seu retorn. ©

ESTRENYENT

LLAÇOS INTERNACIONALS

Aquest any, l'Institut d'Estudis Històrics Medievals de Catalunya, representat per Carles Aparicio, ha celebrat la Revetlla de Sant Joan a New York amb el Catalan Institute of America (CIOFA)

Logotip del CIOFA

El Catalan Institute of America, entitat presidida per Mireia Rotham-Simon, enforteix els vincles de la comunitat catalana, treballant per promoure un sentiment de comunitat entre catalans-americans i catalans desplaçats fora de Catalunya, i fomentant la nostra cultura i tradicions (St. Jordi, St. Joan, el Tió, la Diada...) arreu.

Crònica de Carles Aparicio

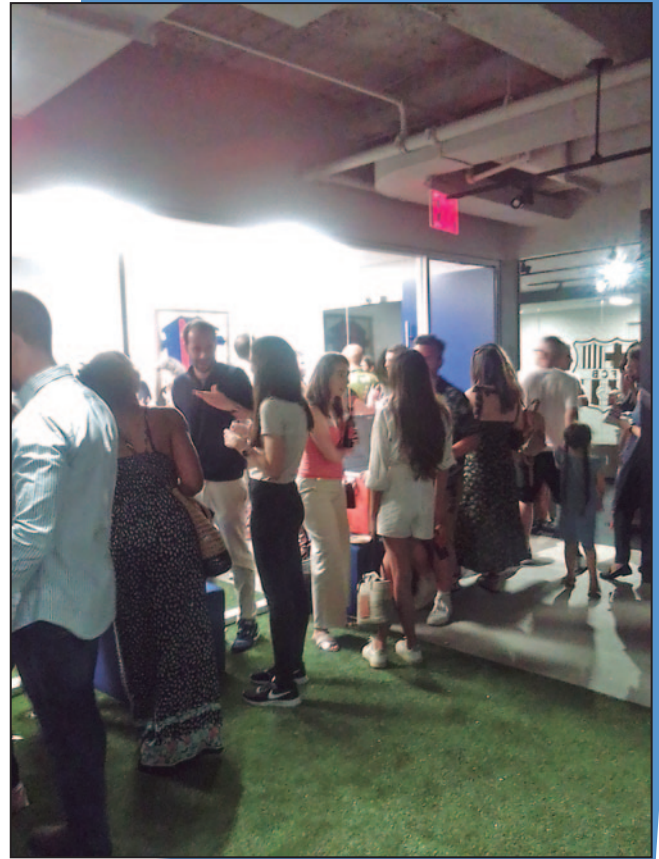
Amb una nombrosa participació de la comunitat catalana, la festa es realitzà en les instal·lacions del Futbol Club Barcelona a la ciutat, amb la col·laboració del FCB, Mmediterranean, Estrella Damm, Reventós i Blanc, Vermut Yzaguirre, i Mitica by Forever Chesse. Es va trobar a faltar la marca catalana de brandi del Penedès, Torres Brandi, que enguany, el seu destil·lat Torres 15 ha estat guardonat amb la distinció "Great Value" pel concurs internacional Ultimate Spirits Challenge de New York.

La tradicional coca va anar a càrrec de Sílvia Rams Florensa de Silvia's Cooking L.L.C.

Varen assistir a la celebració, a més de la Junta de Govern, M. Pilar Pérez-Ordono, Directora de l'Oficina de New York de la Delegació als Estats Units d'Amèrica de la Generalitat de Catalunya; Domènec Guasch, Executiu del Projecte BARÇA Academy Pro America i membre de la Junta del CIOFA, a qui Carles Aparicio li va lliurar una Estelada; membres del Consell per la República Catalana; i altres insignes catalans defensors de la terra.

Vista parcial de New York

Els més valents, van continuar la festa molt a prop, al Foxy Johns Bar & Kitchen. ©

Lliurament de coques

CASTELL DE SENTMENAT

PASSAT I FUTUR

Per Lluïsa Goberna

Una pincellada d'història

El castell fou aixecat entre els segles XI-XII. El va començar a edificar cap a l'any 1030 el cavaller Miró d'Hostoles que havia adquirit el 1013 dos aous al terme.

Al segle XI ja apareix documentat. Del segle X es troba una mitja volta de canó àrab que encara es conserva. S'han trobat també restes romàniques i visigòtiques i els fonaments d'una capella romànica del segle IX.

El fill d'en Miro, Ramon I, va seguir amb la construcció i va bastir una muralla per fer del castell una fortalesa defensiva. Va ser un castell termenat.

El 1117, el net de Ramon, Guillem Ramon, Gran Senescal de Barcelona, que va ser un personatge molt influent a la cort de Ramon Berenguer IV, es va casar amb Beatriu de Montcada, filla de Berenguer I, i va agafar el gentilici de la muller, i afegí les seves terres a la baronia dels Montcada. Aquest matrimoni finalment fou anul·lat pel parentiu entre els consorts. Greument molest per aquest afer i per les desavinences amb Ramon Berenguer va fer tallar el subministrament d'aigua a Barcelona. Però per altra banda va intervenir i negociar el casament del comte amb Pe-

ronella d'Aragó. Aquest casament fou l'inici de la Corona catalano-aragonesa.

És en aquest segle XII quan es troba documentat el llinatge dels Sentmenat, pel fet que els Montcada van cedir la castlania del castell a Pere I de Sentmenat, llinatge feudatari dels Montcada, que fou el primer veguer de Tortosa arran de la seva participació en la conquesta de Tortosa que acompanyà al Gran Senescal Guillem Ramon.

Els Montcada van continuar amb el domini del castell durant tot el segle XIII. Posteriorment, al 1301 la propietat passà a mans dels Centelles pel matrimoni de Bearnèsia de Montcada amb Bernat de Centelles. Passat el temps van sorgir enfrontaments entre els Sentmenat i els Centelles. Finalment es va arribar a un acord i Pere VI, senyor de Sentmenat, el 1380 va passar a tenir el castell i el seu terme de manera definitiva al comprar-lo a Eimeric II, senyor de Centelles, per 9000 lliures. Els seus descendents van ser senyors i barons del terme.

Al segle XV es va produir un terratrèmol molt fort i el castell en va quedar molt afectat al caure part de

la muntanya on s'assentava el castell i també s'ensorrà quasi tota la capella romànica del segle IX. El castell va ser reconstruït de nou i alhora es va ampliar, es van aixecar contraforts, etc... i es va desviar el curs de la riera, que abans del terratrèmol passava per la base del castell, per tal de evitar-ne l'erosió.

El 1691 Joan de Sentmenat i Torralba es va convertir en Marquès de Sentmenat, títol que li va concedir Carles II. El marquesat de Sentmenat va fer construir el pis de dalt del castell. Posteriorment Felip V els atorgà el títol de Grans d'Espanya. Amb el temps el llinatge dels Sentmenat entroncarien amb els senyors de Dosrius.

Entre els segles XVII- XVIII es va cobrir la part de dalt de la muralla amb una coberta i es va construir la capella on està el panteó dels marquesos de Sentmenat.

Amb el temps el castell va perdre la seva funció defensiva i passà a ser una explotació agrària: cereals, ramaderia, vinyes...

El darrer marquès per línia directa, Joaquim de Sentmenat i Sarriera, el 28 de gener del 1939, va entrar com a capità de cavalleria de l'exèrcit franquista i ocupà Sentmenat. Va voler fer la commemoració de la victòria al castell amb la pretensió que ho pagués l'Ajuntament i degut a aquest fet les relacions entre ambdós es van trencar.

El marquès va morir el 1968 i va ser enterrat a la tomba del Marquesat de la capella de Sant Jaume del castell. Com no tenia descendència la titularitat passà a la seva germana Mercè i als descendents d'aquesta. En aquesta tomba estan sepultats diversos membres del Marquesat.

Pati central amb arcades del segle XIII

Panoràmica del pati interior del castell

Finalment el Marquesat i l'Ajuntament van arribar a un acord en què cedien al poble la titularitat del castell a canvi de la requalificació d'uns terrenys agrícoles en urbanístics.

El 2008 es van iniciar les obres de restauració i consolidació, ja que el castell havia patit greus desperfectes.

Absis de l'ermita i posterior bodega

En la nostra visita al castell vam ser rebuts molt amablement pel nostre guia i amfitrió en Lluís Solà, membre del grup Amics del Museu-Arxiu de Sentmenat, entitat que gestiona les visites, i per Montserrat Fortuny, també membre del grup, i autora d'un article sobre el castell, que va sortir en el **Cartulari número 8 de l'any 2008**. També ens va acompanyar durant tot el recorregut un equip de gravació, el qual va fer un reportatge de la nostra visita al castell.

El guia ens va portar per les diverses estances del castell. En el pati central es poden veure tres grans arcades del segle XIII. A l'absis de l'ermita s'hi va fer posteriorment la bodega. On hi havia la primera volta de canó, a la galeria del segle XI, segurament s'hi trobava una tarima on estaven els soldats que custodiaven el castell i a la part baixa els seus cavalls. Actualment s'hi troba exposada diversa maquinaria agrícola. També es pot veure encara l'antiga porta d'accés al castell. S'han fet diverses restauracions, no totes tan ben fetes com caldria.

Perspectiva des de l'altra banda de la galeria del segle XI, amb filmació de la visita

Galeria del segle XI, amb estris agrícoles

La Sala noble és una àmplia estança decorada amb un gran arc gòtic central, que data del segle XIII. Va ser habilitada segurament per rebre convidats i impartir justícia. Sala principal, en aquesta gran sala, en el segle XVIII s'hi van habilitar tres espais: menjador, que era l'estança més propera a la Sala noble, bany i finalment el dormitori per als marquesos.

Es pot veure una banyera sobre una base de fusta amb rodes, ja que no hi havia una estança de bany pròpiament dita, i així facilitava la seva mobilitat. És de finals del segle XVIII i està decorada amb sanefes d'estil pompeïà, molt de moda a l'època arran del descobriment de Pompeia el 1763.

Al dormitori, amb mobles modernistes, es pot veure un bressol amb adorns daurats. Es creu que era d'una nena.

Restes excavades dels fonaments de la primitiva capella del segle IX

Menjador

Estris de l'antiga cuina

Vista dels diferents nivells del castell

A la cuina del Marquesat, antigament hi havia una campana i un forn. Actualment l'espai on s'ubicaven està tapiat. La cuina només la podien fer servir per al marquès. El servei en tenia una altra.

A la imatge es poden veure els diferents nivells del castell. A la part baixa, la volta de la primera galeria del segle XI. A nivell es pot veure una antiga volta de canó del segle XII.

Vam acabar la visita a l'era, davant del castell, amb una vista panoràmica del mateix.

Pel que vam poder veure en la nostra visita, totes les estances del castell, a pesar que s'han fet diverses intervencions arqueològiques i restauracions, avui en dia estan mancades del manteniment que requereix un castell de la seva importància. Actualment es vol fer un Centre de Recerca de la Catalunya feudal, ja que en les diverses sales, un cop rehabilitades, s'hi podrien fer exposicions. L'Associació dels Castells té la intenció de fer un pla d'ús del castell.

El castell de Sentmenat, té una gran i llarga història, amb personatges importants al darrera, i també les seves llegendes, que tot plegat valdrà la pena de conservar per al futur.

Sortint ja de Sentmenat ens vam dirigir cap al **CONJUNT PATRIMONIAL DEL CASTELL DE MONTBUI** on ens estaven esperant en Jesús Cano, Regidor de Cultura, i l'Abel Camp, Tècnic de Cultura que ens van fer de guies durant tota la visita.

CONJUNT PATRIMONIAL DEL CASTELL DE MONTBUI I L'ERMITA DE SANT MATEU

El castell està situat en un mirador estratègic, un turó que domina la vall, al terme municipal de Bigues i Riells. En la serra on està ubicat s'han trobat restes ibèriques.

Al segle X després de fer fora els sarraïns es van aixecar castells i es va repoblar el territori. Està documentat que l'any 995 Gombau de Besora fou el primer castlà del castell, ja que els comtes de Barcelona li as-

signaren un feu. En morir el 1050 el traspassà a la seva filla Guisla de Besora, esposa de Mir Geribert. Aquest estava enfrontat amb el comte de Barcelona Ramon Berenguer I, que s'oposava a aquest traspàs. Mir va ser un dels principals líders de les rebel·lions feudals contra els comtes de Barcelona. **Finalment, el 1059, després d'una sentència de pau i pactar, el comte donà en alou les terres que constituïrien la jurisdicció de la Baronia de Montbui.**

Amb el temps foren propietaris del castell els Bellloc, senyors de la Roca del Vallès, els Cabanes i Pere de Sentmenat que el comprà el 1178 a Ramon de Cabanes.

Al segle XIII, concretament al 1240, hi ha constància que va passar a mans del bisbe de Barcelona. El 1308 es van fer reformes per convertir-lo en presó episcopal i que deixés de ser castell defensiu-militar.

Al transformar-lo en presó es va enderrocar l'antiga torre circular, edifici central del primer castell, i es va aixecar el nou edifici, pensat per a la nova funció penitenciària on eren condemnats els reus. Els presoners eren clergues que havien comès delictes, però també n'hi havien de laics. En el lloc on hi havia la torre es creu que s'hi va habilitar la Sala del Consell, sala principal, on segurament s'hi efectuaven els judicis als presos. Hi van restar un batlle i dues persones per

Restes dels fonaments de l'antiga torre circular

Antiga cisterna

guardar-lo. Els presoners restaven en un estat deplorable, ja que les condicions de l'empresonament, com les de les penes, eren molt dures; menjant només pa sec i lligats amb grillons i cadenes.

L'any 1381 l'Infant Joan va vendre la baronia de Montbui a Ramon de Planella, però al 1384 va retornar a la corona, degut a què els habitants de la baronia aquest fet els va desagradar i van aconseguir per un canvi de jurisdicció ser governats pel Consell de Cent de Barcelona i esdevenir carrer. De tot això es desprèn que el rei i el bisbe compartien la baronia, però el bisbe al tenir la castlania tenia el control sobre el castell. **El 1408 el rei Martí l'Humà va vendre la baronia a Ramon de Torrelles, senyor de la Roca, personatge proper al rei. Per la seva banda el bisbe va vendre al mateix, la seva part de jurisdicció sobre el terme. I per**

aquests dos fets Ramon de Torrelles va restar propietari del castell i de la baronia, que tal com hem ressenyat havia estat fins aquell moment repartit entre el bisbat i la corona.

Els habitants de la baronia es van considerar perjudicats per aquesta venda i van donar pas a un plet entre els habitants i el nou senyor. Van demanar ser lliurats a Barcelona per tal de tornar a tenir els drets de ser carrer de Barcelona, que havien aconseguit el 1384. En requeriment dels habitants de la baronia el 1490, Martí Joan de Torrelles, va perdre la jurisdicció del terme al vendre la baronia a la ciutat de Barcelona. Els consellers de Barcelona van mantenir la baronia fins al 1714. Arran de la Guerra de Successió, el castell va quedar abandonat i en desús.

Encara que els Torrelles perdessin la jurisdicció de

Espai on es creu hi havia la Sala del Consell, on s'efectuaven els judicis

Panoràmica de l'Ermita de Sant Mateu

Montbui van continuar tenint en propietat l'edifici del castell. **Durant anys els Torrelles van anar deixant en herència el castell als seus descendents fins al 1595 en què la filla d'Isabel de Torrelles i Sentmenat, Elinor de Sentmenat i Torrelles va prendre possessió del castell. El 1782 està també documentat el llinatge Sentmenat com a propietaris del castell.**

Abans del 2017 estava ple de runa i posteriorment es va fer una excavació arqueològica en què hi van col·laborar l'Ajuntament de Bigues i Riells, la Generalitat de Catalunya i la Diputació de Barcelona i que va servir per recopilar dades que s'ignoraven abans. Van trobar l'escala original sense graons i la porta d'entrada a la presó. Es pot saber també que hi havia més sostres. Es poden veure uns forats que demostren que hi havien més pisos i servien també per muntar bastides. Es poden intuir unes restes de merlet i del cos de guàrdia.

Interior de l'Ermita de Sant Mateu

Es descobrí en la part més alta del turó, la base de la torre circular que amb tota seguretat, tal com hem dit abans, devia pertànyer a l'edifici central del primer castell. La part que es troba més ben conservada és la cisterna del castell. En les excavacions van sortir a la llum pedres, eines del camp i ceràmica.

L'any 1949 va ser declarat "Bé Cultural d'Interès Nacional". El 1986 el castell passà a mans de l'Ajuntament de Bigues.

L'església dedicada a Sant Mateu de Montbui és del segle XI. L'any 1058 està ja documentada com una de les parròquies de la baronia de Montbui, però es creu que pot ser anterior, del segle X. Té volta de canó apuntat. Al segle XVIII arran de construir-se una nova església al pla, Sant Mateu va perdre la seva funció parroquial. Al 1815 va quedar abandonada però encara hi van restar uns monjos. Es pot veure el campanar d'espadanya que va ser restaurat per l'Ajuntament però amb una reforma que va quedar una mica desproporcionat.

Després de les excel·lents explicacions que ens van donar de la història del conjunt vam anar a conèixer i a dinar al petit poble de **SANT SEBASTIÀ DE MONTMAJOR** en el municipi de Caldes de Montbui.

SANT SEBASTIÀ DE MONTMAJOR

UN RACÓ IDÍLLIC
ENVOLTAT
DE NATURA

Arribats al poble ens esperava en Josep Maria Carbonell, veí del poble, que molt amablement, dins de l'església, ens va il·lustrar sobre la història del poble i de l'església. Des d'aquestes pàgines el nostre agraïment per la seva deferència.

En un entorn privilegiat, enmig de la natura, es troba aquest encantador poble de menys de 10 habitants. Només té dos carrers, una plaça, l'església, el cementiri i unes poques cases. **Està documentat des del segle XI moment en què pertanyia al Monestir de Sant Cugat. Va ser quan es va fundar la parròquia de Sant Sebastià de Montmajor i fer possible que s'hi instal·lessin petits nuclis de població.**

El 1216 es va fer donació de Sant Sebastià, per ordre del bisbe de Barcelona, a l'església de Caldes. Posteriorment va ser declarada parròquia independent el 1868.

En un altra època hi havia moltes masies pel voltant. Es poden veure unes boniques cases en una fondalada amb un paisatge i una calma que són d'envejar.

Aquest indret idíl·lic va ser descobert per un grup d'intel·lectuals i artistes que a l'any 1922 es van enamorar del lloc.

Església de Sant Sebastià de Montmajor

Pintures al fresc de l'artista Antoni Vila Arrufat, que representen un Pantocràtor envoltat pels evangelistes

Absis de l'església, de planta quadrada, amb cases adosades

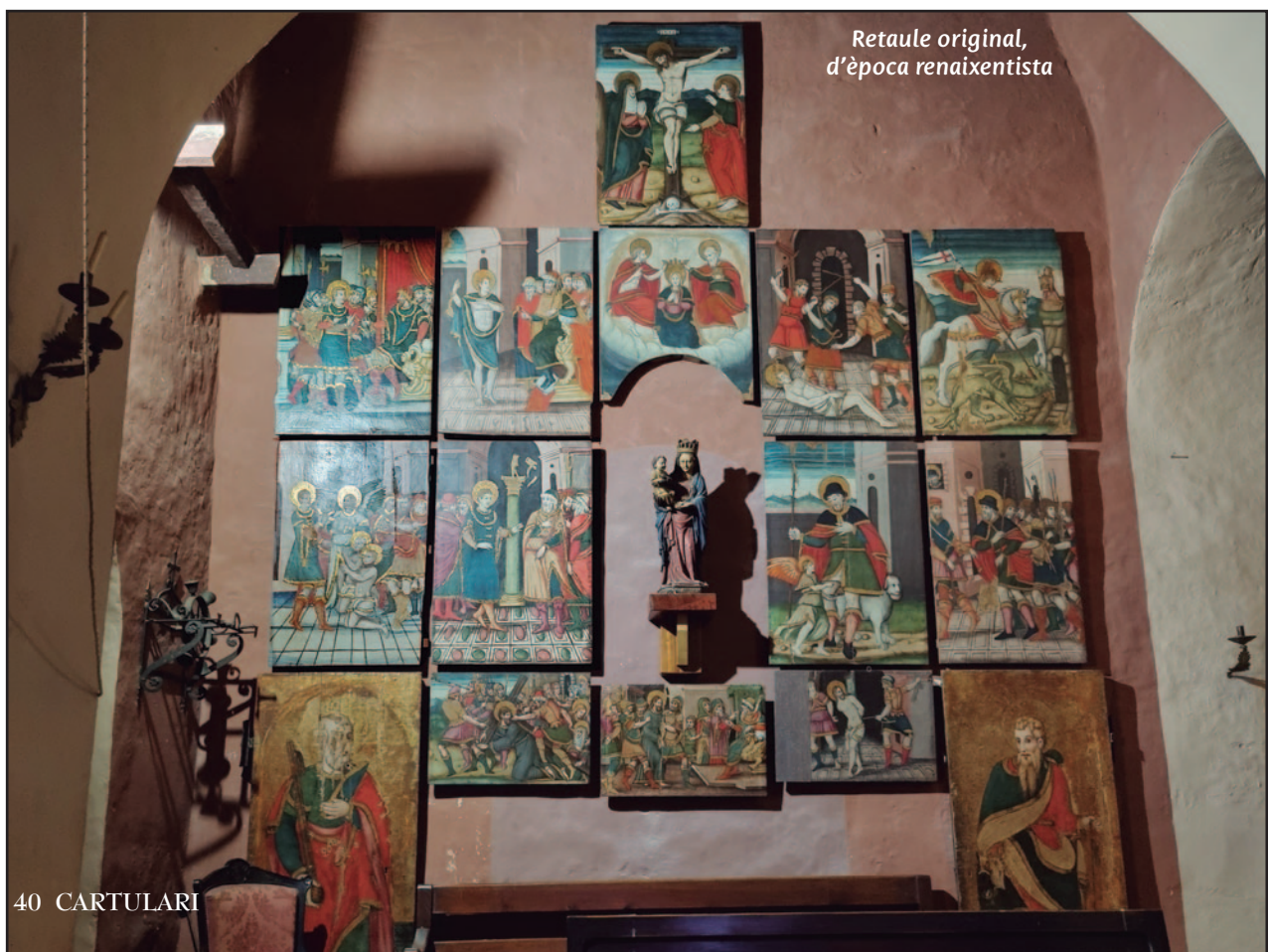
La bonica església romànica construïda el segle XI, quan s'hi van assentar uns monjos, és d'una sola nau amb volta de canó, un gran absis de planta quadrada i campanar. L'església es conserva en molt bon estat degut a diverses restauracions i està considerada un dels millors testimonis del romànic primitiu del Vallès.

En el seu interior es poden admirar les magnífiques pintures al fresc de l'artista Antoni Vila Arrufat creades entre el 1945-1950, que representen un Pantocràtor envoltat pels evangelistes. **I es pot contemplar també un antic retaule, que s'havia perdut, i a l'any 1936, després de recuperar-lo, es va portar a un restaurador italià, al Centre de Restauració de la Gene-**

ralitat. La importància d'aquest magnífic retaule és que no es una reproducció, és l'original, de l'època renaixentista, d'autor anònim.

A l'exposició Universal del 1929 es va reproduir en el Poble Espanyol l'església de Sant Sebastià.

Acabada la visita a l'església, ens vam adreçar cap al **Restaurant "La Rectoria"**, l'únic restaurant de l'entorn, que està ubicat en la mateixa plaça del poble. Aquest restaurant només obre els caps de setmana, però us podem assegurar que val la pena conèixer-lo i degustar els seus deliciosos plats de cuina catalana, de gran qualitat i cuinats d'una forma immillorable, amb un molt bon servei i amabilitat.

Retaule original, d'època renaixentista

El grup davant de l'església de Sant Sebastià

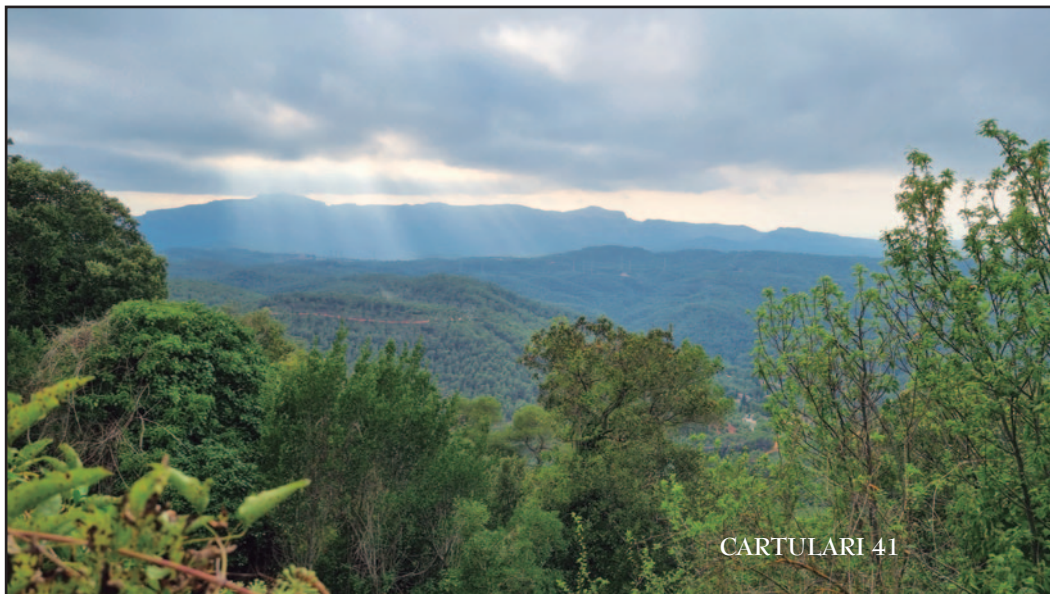
Placa al Mas Farrell, on s'explica, segons fonts antigues, que un gegant pagès després d'alliberar una donzella, es va convertir en la bonica muntanya del Farrell

Després del dinar vam fer una tranquil·la passejada per l'entorn i podem ben bé dir que tot plegat, poder gaudir d'aquest magnífic paisatge junt amb un bon àpat, va resultar una experiència força agradable.

I com a colofó de la sortida vam anar a un punt molt proper, al cim del Farrell, dit també el Pic del Vent, on vam fer una petita aturada per poder gaudir d'una espectacular panoràmica de gairebé 360°.

Aquesta sortida amb les dues vistes als castells es van fer el dissabte 17 de setembre de 2022. ©

Vistes panoràmiques des del Farrell

HISTÒRIA DE BARCELONA

PELS CAMINS DE L'AIGUA (4)

Per Manel Tosca
Clavari dels
Homes de Paratge

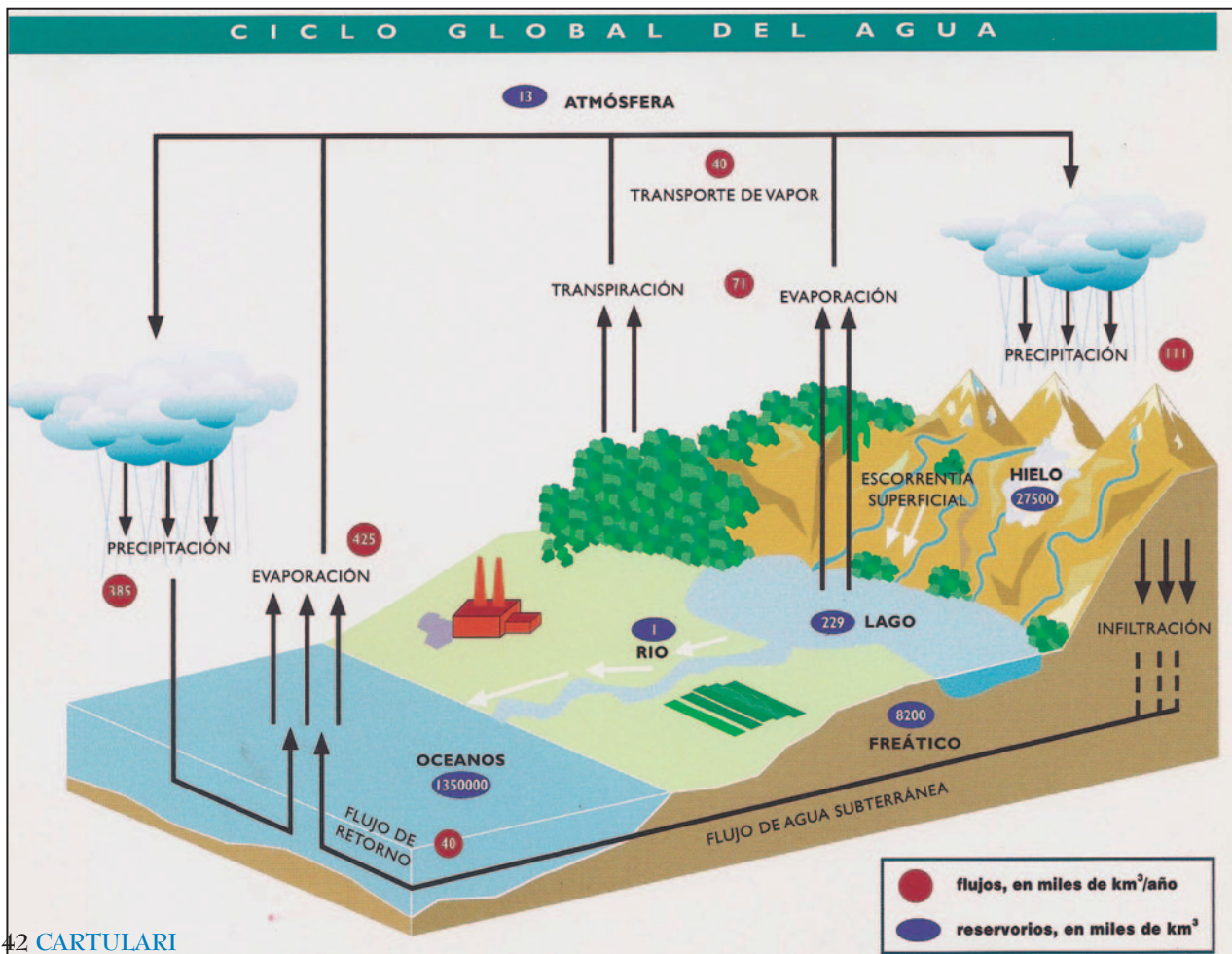
Reptes de futur:

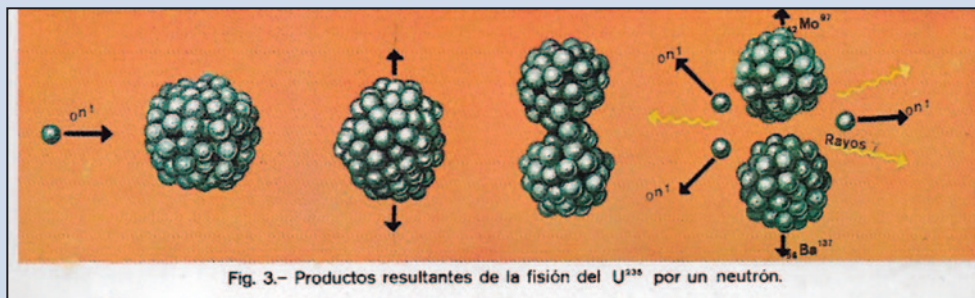
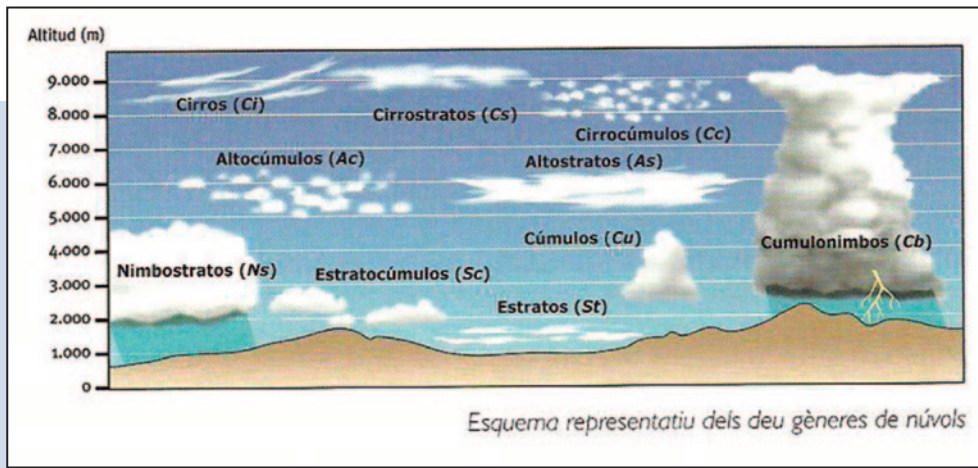
Considerem diversos cicles de l'aigua, el 1r. Pluja, Mar i Núvols.- El 2n. La Floresta, l'Arbre i l'Aigua.- 3r. L'Aigua Soterrània. - 4t. L'Aigua Urbana. - 5è. Els Rius.- 6è l'Aigua Humana.

AQUEST 4T I DARRER ARTICLE VIATJARÀ A BCN PER LA RUTA FUTURA DE L'AIGUA SEGONS CRITERI ESPECULATIU BASAT EN LES RECENTS DADES QUE ENS ARRIBEN.

L'obtenció d'aigua: La recerca de recursos siguin subterranis, marins, humitat ambiental necessiten Energia i el futur anirà cap a l'energia nuclear de fusió. La creixent demanda energètica ho exigeix.

Actualment, la de fissió ja la tenim classificada d'energia verda i ho podrien ser les atòmiques de fissió si els residus radioactius fossin manejables, cosa que actualment està per resoldre i s'haurà de solucionar. L'altra energia atòmica, la de fusió, encara experi-

Un neutró impacta àtom d'urani i el fisiona

Molta energia fusiona un àtom fent el plasma resultant

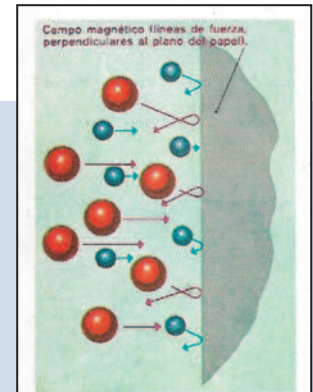

Fig. 1.- Las partículas cargadas son rechazadas por un campo magnético.

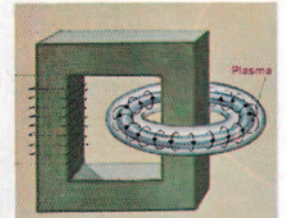

Fig. 4.- Dispositivo para obtener plasma de estructura anular.

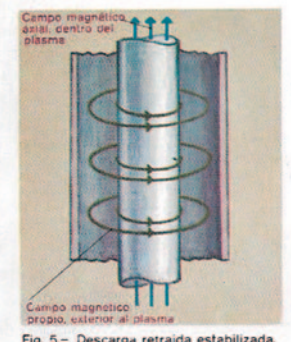
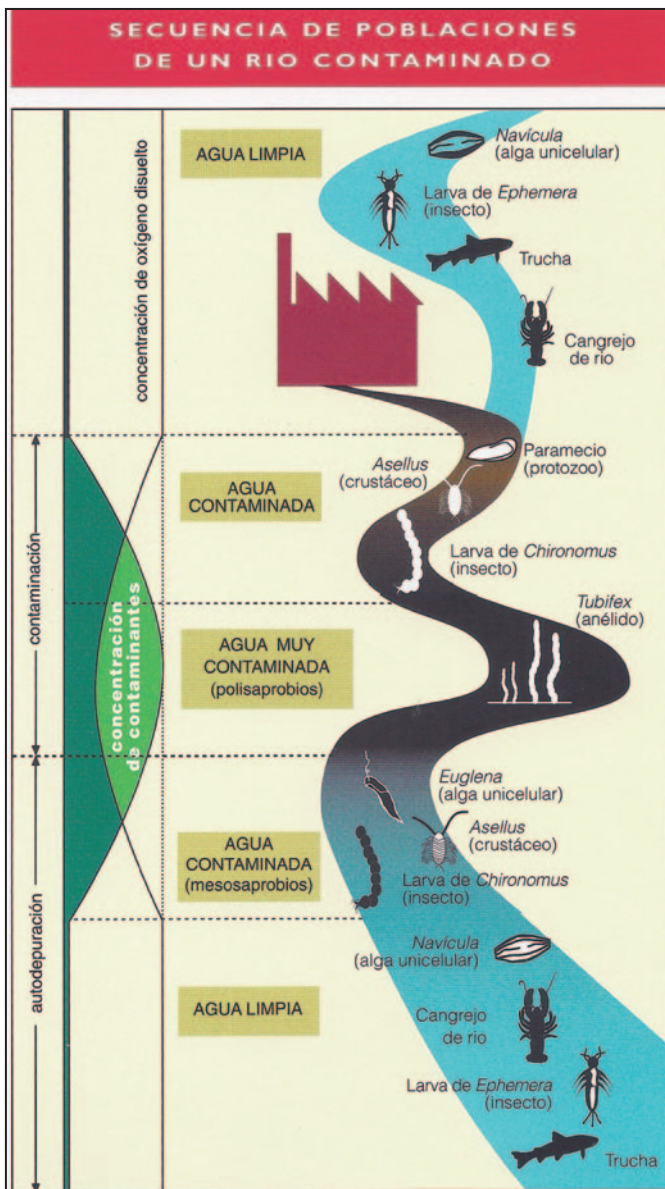

Fig. 5.- Descarga retrainada estabilitzada.

Interferència humana

mental, que no té residus radioactius perquè sols duren dies i no milers d'anys com en la fissió. Aquesta de fissió té els riscos del plasma, on hi ha la massa en fusió de dos àtoms perquè en resulti un de sol que desenvolupa tanta energia calòrica que no hi ha cap recipient a la Terra que el pugui allotjar perquè es fondria. La seva matèria primera pot ser l'aigua pesada que es troba en poca concentració al mar, però de mar n'hi ha molt i Urani 235 per fer la fissió no. Per això li diuen el petit Sol, i ja em diràs com aguantés un Sol si no és levitant-lo amb gran despesa d'energia magnètica sense que es desequilibri aquest camp magnètic que faria que el plasma sortís disparat rostint-ho tot al seu pas. **Aquesta producció precisa d'una tecnologia, explotació i despesa econòmiques perfectes, cosa que per ara la humanitat no té el seny perfecte, i aquest és l'inconvenient.** L'alternativa a aquest perill atòmic és l'estalvi i l'aprofitament de les coses petites contra la gran despesa de les coses grans. Un altre inconvenient resulta del fet que el reactor més eficient per ara és el Tokamak i és rus. França l'està copiant amb èxit.

Un altre recurs és l'hidrogen a l'espai, que ocupa el 75% dels gasos, però a la Terra el trobem combinat a l'aigua i s'ha d'extreure d'ella amb processos químics, biològics, com algues o fent, com ara l'electròlisi, sempre amb despesa d'energia externa. Gasos recuperats d'activitat biològica en plantes depuradores d'escombraries, tractaments fecals, etc. I per descomptat l'energia geològica. Magma, vent, mares, ones del mar, llum solar, salts d'aigua en pantans, etc.

Test de difusió: acció tòxica (halo central sense creixement) i acció mutàgena (desenvolupament de colònies) de *Salmonella typhimurium*

Exemple mutació segons distància del contaminant

El futur s'encamina al consum d'energia elèctrica per excel·lència i la seva producció per sistemes no contaminants i aprofitant els residus de l'activitat humana.

Ultraviolats

Aquesta transformació li pertocarà a la ciutat, on la duresa de l'urbanisme canviarà a semblança de la natura. Més molsa a les fonts urbanes, rius i canals d'aigua tractats i de vegetació seran els bàlsams que han de venir a les ciutats, que seran millor naturalitzades, acompanyats d'un canvi d'hàbits; abans es prenia la fresca al portal, avui hem d'estar frescos amb aire condicionat tancats o al gimnàs. Hem perdut la noció de frescor sota una alzina. I segur que la recuperarem.

Aspectes:

Vigilància de les aigües no només terrestres, sinó també de pluja, marines, humitat ambiental, portables i residuals totes conjuntament per la seva imbricació. Aquesta serà la futura responsabilitat sanitària de les autoritats.

Química: contaminació per productes naturals com la sal i en major mesura per la industrialització.

També es creen nous contaminants en depurar perquè queden modificades cadenes orgàniques, que a més se'ls penja un radical, clor per exemple, i d'altres microcontaminants subproductes de la desinfecció.

Física: ones electromagnètiques, radioactivitat, temperatura. Ja em direu com baixar la temperatura a menys de 25° com marca l'OMS de l'aigua de BCN quan el mar i el riu estan calents i sols podem refredar-la en canalitzar-la soterrada. I com baixar la radioactivitat?

Biologia: Microbis beneficiosos i microbis patològics. Viuen en el nostre entorn i s'adapten i es modifiquen; evolucionen segons el medi. Sempre sotmesos a radiacions naturals còsmiques i actualment a la radiació natural més les radiacions proporcionades per la tecnologia. Radiació nuclear, electromagnètiques de moltes freqüències no naturals des del microones per escalfar la llet fins a la populosa telefonia mòbil; a part de les radiacions militars terrestres i espacials.

Mutants: (Actualment, es venen kits per internet per fer mutacions genètiques a casa, poca broma)

Virus especialment perillosos RNA. Microbis, Bacteris, Protozous, Invertebrats, Insectes (el mosquit, gran amic de l'aigua, amb poca quantitat en té prou) Animals, Algues i fongs. Tots aquests individus van mutant a menor o major velocitat i els éssers més senzills ho tenen millor per mutar i molts biofilms embolcalladors els van fent inviolables als antibiòtics. Abans "el Geni Epidèmic." Era l'explicació del perquè es contreien les malalties. Ara sabem la genètica d'aquests nostres enemics. I sabem que es modifica. Nosaltres som l'Hoste apte per ser infectat pel comensalista o pel soci mutualista beneficiós que és el cas de la flora intestinal.

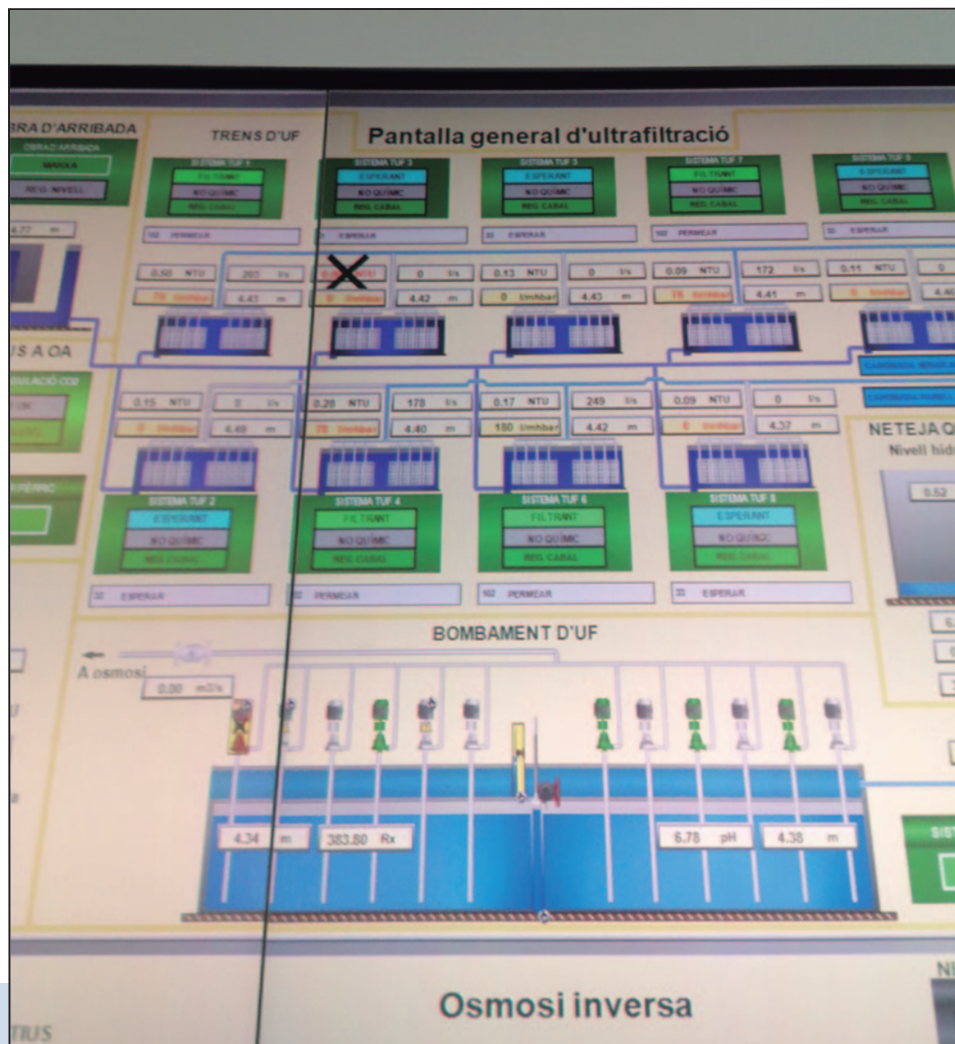
Microorganismes resistents a la cloració: petits nematodes, virus entèrics, formes quístiques de protozoos paràsits com *Giardia lamblia*, *Cyptosporidium*.

Eliminació clàssica de virus mitjançant la floculació, precipitació i rebuig dels col·loïdals despolaritzant-los de la seva càrrega negativa i formant coàguls ja amb massa suficient per decantar.

Desactivació de virus amb ultraviolats i amb ozó ultrafiltració i osmosi. A casa fem servir el gran desinfectant que és el sabó deixant-lo actuar sobre les superfícies el temps necessari per dissoldre el mantell protector de virus i d'altres indesitjables.

La vida s'obre camí i és capaç de buscar mutacions i maneres d'escapolir-se dels filtres que li anem posant. Per tant, la recerca i vigilància sanitària de les aigües malgrat que sigui cara ha de ser aplicada en continu.

Exemple de cuques amb les quals convivim són els virus entèrics.

Control ultrafiltració

Indicador de contaminació fecal l'Estreptococ fecalis de l'home.

Estreptococ bovis. Altres estreptococs són de làctics i cremoris de formatge, iogurt, penicillium roqueforti.

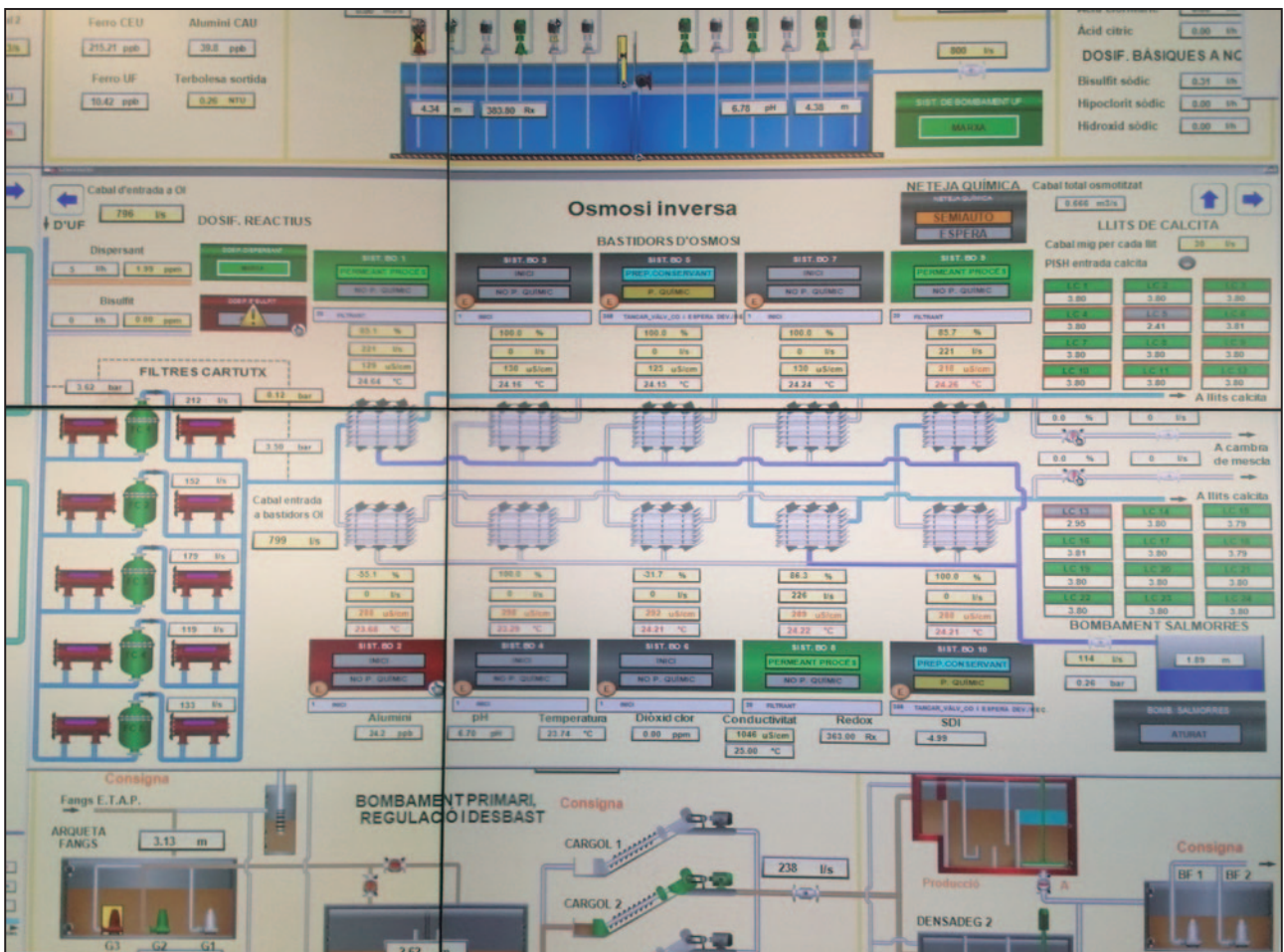
Els Pnumoniae canvien de vermell a verd el color de la sang. Fauna i fermentació a la boca. Alguns són patògens.

Escherichia coli o Colibacil, estan a la part baixa del budell en animals de sang calenta. Els de sang freda en tenen d'altres i alguns exclusius de cada espècie. Alguns produeixen toxines molt perilloses.

En el cos l'equilibri de la flora regulat per la fel i el ronyó desguassa el budell per això poden sortir per la femta i l'orina. I ens pot retroinfectar del budell al fetge i ronyó.

Estem rodejats d'Enterovirus per secrecions en saliva i respiració, fecals i per les mans. Lleus majoritàriament són els seus efectes si tenim el nostre sistema immunitari en forma i entrenat. Alteracions neurolò-

Control òsmosi inversa

giques també poden estar basades en microbiologia. Retrovirus transmissió per sang, llet materna, sexual sida. Malalties venèries, genitals, anus- boca.

Un incís, el 1928 Fleming descobreix la penicil·lina contra la sífilis. I per agraïment tenim una plaça amb el seu nom, on sempre algú li porta flors.

Purgacions o gonorrea. "Ladillas", polls del pubis. Sorgiren a BCN les "Gomas y Lavajes" fins al 1970. Petites botigues "clíniques de campanya" on amb cànules de vidre dins dels genitals feien irrigacions higièniques i espermaticides. Pensem que a BCN en moltes cases de pisos de lloguer el vàter estava al celobert amb el safareig i sols hi havia a la casa una aixeta per rentar la roba i una altra a la cuina per tot. Banyar-se en cubell de zenc per torns tota la família

al menjador o a on fos i com a molt llogar bidets per hores a empreses que es dedicaven a aquest servei. I no totes les llars tenien aigua corrent i quasi cap directa del comptador. **Passava per un aforament fix que omplia un dipòsit de 250 o 500 litres al terrat i si tenia tapa, encara, però si no, mosquits, coloms morts, ratolinetes i tot, podien estar dies banyant-se i nosaltres bevent aigua en aquest descontrol.** I per més despropòsit sempre entrava el rajolinet fins que en sortia pel sobreexidor (subministrament per aforament) Vam començar amb pous, cisternes i aqüeductes i acabarem amb pous, cisternes i aqüeductes. Per ara, fet el 2020, ja en tenim un de nou aqüeducte entubat, és clar que va per gravetat un cop elevada l'aigua des de la Planta de Tractament Sant Joan Despí a la Central de Cornellà de SGAB.

Tenim aliats:

La vegetació: Com a exemple una família pot depurar les seves aigües residuals infiltrant-les en un prat de 200 m², on la vegetació és capaç de transformar els productes i femta residual en fibres vegetals, inclosos fruits.

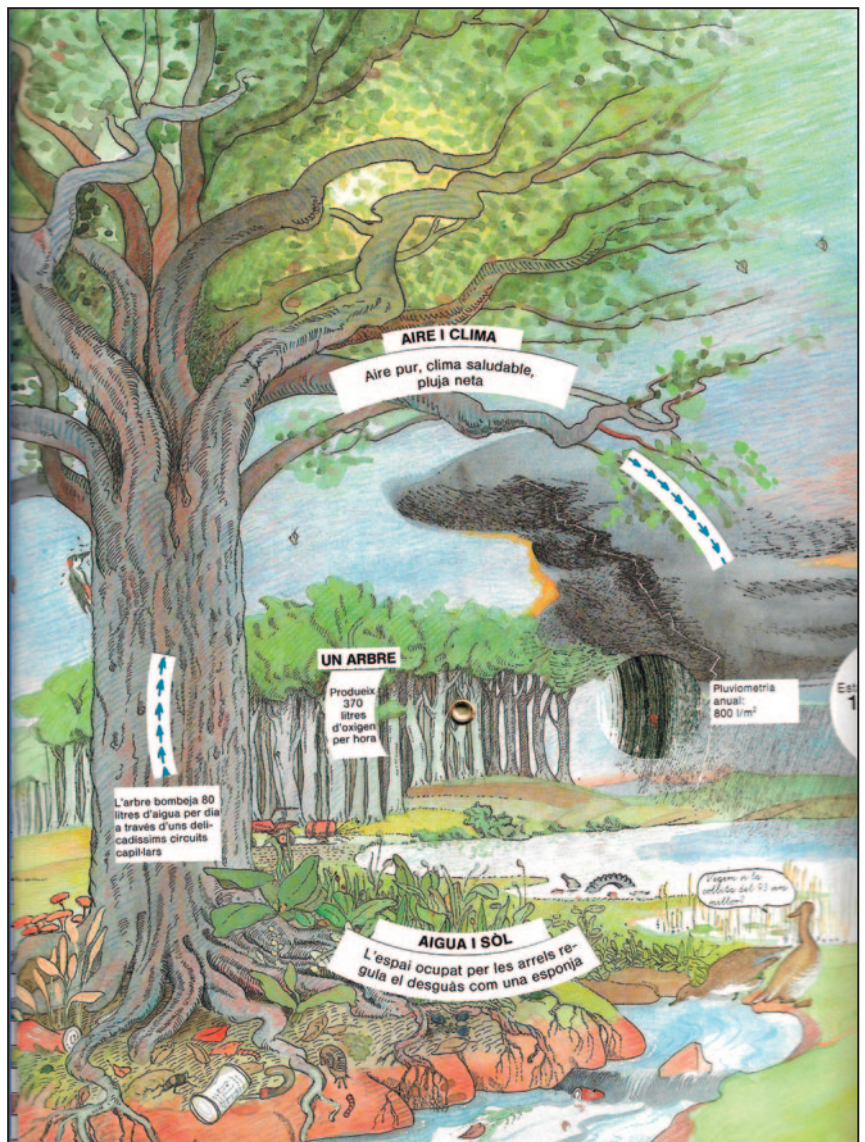
Els arbres: Ells solets ja són tota una refinera osmòtica i atemperadora.

El Sol: Els seus ultraviolats destrueixen nuclis de cèl·lules i els infrarojos acceleren les reaccions químiques.

El Temps: hem de donar-li temps necessari a la natura per poder fer servir els seus recursos depuradors naturals sense estressar-la. Amb llacunes a les vores dels rius i aprofitant tots els recursos hídrics soterranis, que encara en queden molts, pausadament. Mobilitat amb mitjans no contaminants de l'atmosfera, de l'aire també passa a l'aigua. La pluja, l'oxigen, l'ozó i molts animalons depuren aigua si els dones el seu temps. **Per tot plegat la ciutat s'adaptarà arquitectònicament i biològica a les exigències del canvi climàtic, cosa que fins al present els canvis eren sols de caràcter econòmic.** A París en molts carrers, i ben cèntrics, circula un corrent d'aigua per la rigola a fi que els que escombren cap aquest petit riu facin que s'emporti els residus a un clavegueram i després a la depuradora. Barcelona assolirà la mateixa quantitat d'arbres que la d'habitants. Cosa que ja ha aconseguit Londres. Segurament tindrem llacunes, canals, pous i fonts en el paisatge urbà que, acompanyat de floresta autòctona, donarà una ciutat bucòlica on escoltar la Pastoral de Beethoven per complementar, cosa que ja podem començar a escoltar prop d'una font Wallace, i així anem progressant particularment. I així seguirà sent una capital de referència mundial.

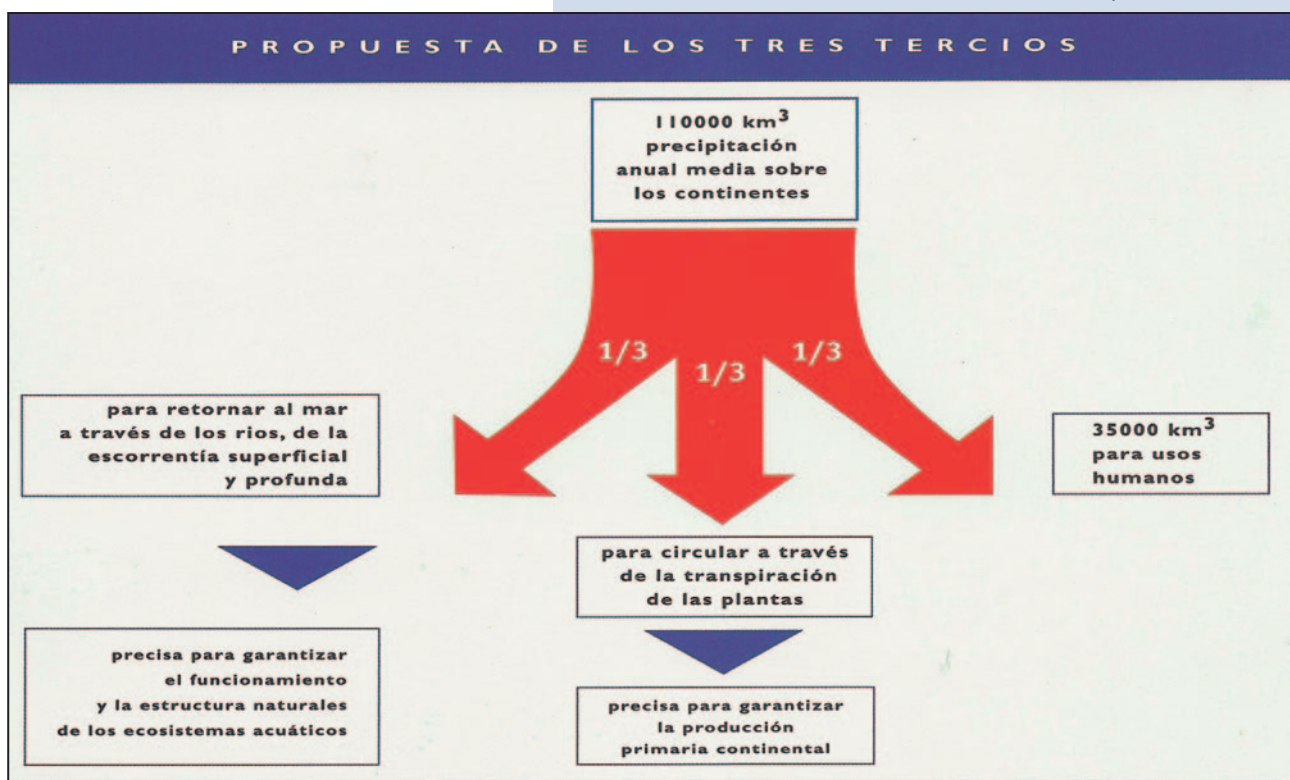
A veure com ens ho fem per establir la magnitud de la població humana sostenible al món i per començar la població ideal de la nostra àrea metropolitana resident i turística. És tot un repte no deixar una ampolla de plàstic a primer terme en la foto de La Rambla de Santa Mònica prenent-li

L'Arbre és una depuradora

protagonisme al dit del monument a Colom. Educació de la consciència personal és l'única recepta. La social ja l'estem assolint. ©

Proposta raonable

FENT CAMÍ PER LA CATALUNYA NORD

Per Lluïsa Goberna

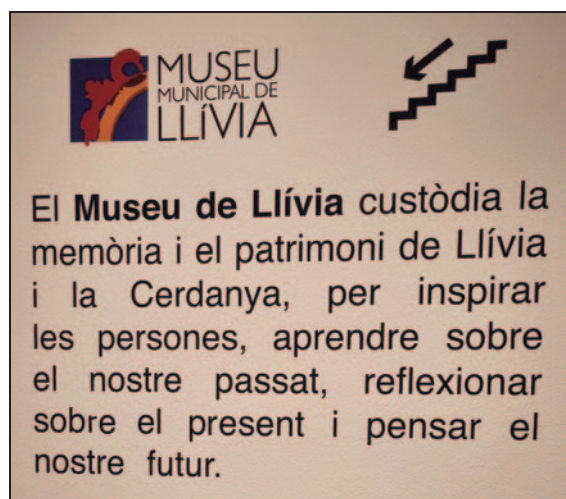
Llívia, Puigcerdà, Vilafranca de Conflent, Gósol i Saldes

La vila de Llívia es troba als Pirineus, a la comarca de la Cerdanya, i està situada al peu del Turó del Castell.

MUSEU MUNICIPAL DE LLÍVIA

El museu engloba la història i les troballes arqueològiques de la comarca i de la vila de Llívia. **Es pot veure també part de l'antiga farmàcia medieval. La farmàcia Esteva de Llívia, una de les més antigues d'Europa, que actualment es troba dins del Museu, era un espai científic i de treball.** En la farmàcia el món natural de les valls properes, riques en flora i vegetació amb propietats medicinals, era molt important, ja que era la base dels medicaments.

Documentada des del 1594 va ser al segle XVII quan la família Esteva se'n va fer càrrec durant set generacions, passant de pares a fills fins que el 1926 es va tancar definitivament. Durant la visita es poden veure els diversos utensilis i material farmacèutic que usaven per fabricar els diferents productes, com el cordialer barroc, caixes policromades del segle XVIII, pots per guardar els ingredients i medecines, instruments de laboratori, receptaris, etc...així com també una impor-

tant biblioteca farmacèutica. La rebotiga era l'espai on l'apotecari elaborava els productes farmacològics i on es preparava el tractament personalitzat per a cada malalt segons la seva afecció. També era l'espai de consulta de la biblioteca.

Dins del museu es troba una reproducció del "Llibre Ferrat", nom amb què es coneix el llibre de privilegis i ordinacions de la vila de Llívia.

Reproducció del "Llibre Ferrat" al Museu de Llívia

Part de l'antiga farmàcia medieval que es conserva al Museu

El nom de "Ferrat" li ve pels claus que ornem les cobertes de fusta. La seva escriptura començà a la segona meitat del segle XVI en la qual van participar diverses mans i fou finalitzat a principis del segle XVII. Recull els privilegis municipals atorgats a Llívia pels reis de Catalunya i Aragó, des de Joan I fins a Carles V. És un volum manuscrit en pergamí, amb cobertes de fusta folrades de cuir marró i cinc claus en ambdues cobertes. En un dels folis hi ha l'escut de la vila. L'original es conserva a l'Arxiu Municipal de Llívia.

Segons la llegenda popular, se li atribueix al mític heroi grec Hèrcules la fundació de Llívia. Per aquest motiu Hèrcules presideix l'escut de la Vila. L'escut actual, molt similar a l'original, és una versió simplificada de la que apareix al "Llibre Ferrat".

HISTÒRIA

Els romans van arribar a la Cerdanya, si més no, per controlar de manera estratègica el territori, ja que la Vall de la Cerdanya és única per la seva extensió i orientació. La vida romana es desenvolupa en el pla. La primera documentació data del 672, quan es fa la fortificació d'un "castrum" (campament romà) a Iulia Lybica, l'actual Llívia, i les restes arqueològiques trobades han reafirmat aquests documents. Actualment està en procés d'excavació constant i es van actualitzant les dades segons van sortint a la llum nous descobriments.

La fundació o l'elecció de l'indret no és casual. Iulia Lybica es trobava en un turó molt estratègic, a més de ser un bon punt d'observació. També molt a prop de Llívia es trobaven les fonts termals, (aquae calidae) a les quals els romans tenien molta afició.

En aquesta època romana Llúvia esdevingué la capital de la Cerdanya durant molts segles i rivalitzà en importància amb La Seu d'Urgell. I com a curiositat gastronòmica, la producció del porc era ja summament important en el temps dels romans, ja que s'ha trobat força documentació en què es parla sobre l'elaboració d'embotits i pernils. Segons els romans els millors pernils del món eren els de la Cerdanya.

Es creu que anteriorment, molt probablement, hi havia un poblat ibèric, però no se sap del cert. Els romans escriuen (diferents autors) i parlen sobre un antic poblat anterior a ells, els Kerretani o Ceretans, que estaven molt ben assentats als Pirineus, encara que no se sap amb certesa la procedència de la seva ètnia.

En l'actualitat es poden veure les restes del fòrum romà ubicat al costat de l'església; un espai porticat a la part nord on només queden les habitacions i s'està excavant perquè surtin a la llum les ruïnes del temple. S'han trobat diversos trossos d'escultures d'aquest antic fòrum.

Restes fòrum de IULIA LIBICA.
Finals del segle I a.C., segle II d.C.

La influència visigoda a la Cerdanya no fou pas massa forta, excepte en la constitució d'una aristocràcia guerrera d'origen got. Al final del període visigot el poder de la monarquia està molt debilitat. El 672 en alguns indrets no accepten la coronació del rei visigot Vamba (672-680). El rei sufoca l'aixecament i envia exèrcits a través de l'Strata Ceretana des d'Ilerda (Lleida) fins a Iulia Lybica, on s'han fortificat el bisbe d'Urgell Jacint i el got Arangisclé, que finalment són derrotats.

Després de la invasió de la península ibèrica per part dels àrabs l'any 720, els omeies emprenen la invasió de la terra dels francs. L'últim rei got Ardó (713-720) va morir en el setge de Narbona, i tots els nobles van ser executats o deportats captius a al-Àndalus.

El duc de Tolosa Eudes d'Aquitània, fill del basc Llop, el 721 venç els àrabs a la batalla de Tolosa amb tropes bascones, i s'alia amb el valí de Narbona Utman Munusa, berber rebel·lat contra els omeies de Còrdova. Aquesta aliança constituí a casar-lo amb la seva filla el 725, per així evitar enfrontaments. Munusa es convertí al cristianisme, fa fortificar el castrum Libyae cap al 731 i fa cremar a la foguera a Nambad, bisbe d'Urgell, aliat dels àrabs.

Munusa fou derrotat i mort a Llúvia pel valí cordovès Abd-el-Rahman ibn 'Abd-Allah al Gafiqi, que prosseguí la seva ofensiva fins que fou derrotat per Carles Martell l'any 732.

La Septimània i el Rosselló foren alliberats dels musulmans cap al 759, i la Cerdanya el 778. La dominació musulmana just arribà a cinquanta anys.

Sota el domini dels reis francs, Llúvia es constitueix com a capital del Comtat de Cerdanya. Es va fer nomenament de comtes, entre ells, Sunifred d'Urgell-Cerdanya (839) i el seu fill Guifré I el Pelós (870). Amb el temps la capitalitat administrativa es decantà cap a l'Urgell, mentre que Llúvia quedà com a capital militar.

Després de Guifré, el comtat de Cerdanya esdevé hereditari, i queda deslligat del d'Urgell. Llúvia amb el seu castell quedà com a capital d'un gran territori, veritable contrapoder del gran comtat de Barcelona.

A principis del segle XI es produeixen diverses revoltes nobiliàries. El poder de la nissaga comtal de Cerdanya queda molt debilitat i per tant comença el declivi de Llúvia. Alfons el Cast funda la vila fortificada de Puigcerdà entre els anys 1177 i 1178, i Llúvia perd definitivament la capitalitat militar que ha tingut des de llavors, encara que això no impedia que Llúvia, atrinxerada dalt del puig que dominava la plana, i l'antiga via romana continués essent un baluard fonamental des del punt de vista estratègic.

L'últim comte Nunó Sanç el 1225 funda Bellver de Cerdanya com a segona capital administrativa. En morir el 1242 sense descendència, el comtat de Cerdanya-Rosselló passa al domini del rei Jaume I, que reconstrueix el castell per reforçar les defenses. **El rei Jaume I va donar molts privilegis a Llúvia i concedí a la població de poder baixar i habitar al pla, al peu del puig, amb la condició de tenir cura i mantenir en bones condicions les cases que hi havia al cim per fer-les servir de refugi en cas d'enfrontament bèl·lic. Al museu es troba una reproducció del pergami en què es veu reflectit aquest fet.** En morir Jaume I deixa la Cerdanya a Jaume II de Mallorca (1276 - 1311), qui converteix Perpinyà en la segona capital del Regne de Mallorca.

Panoràmica de la vila de Llívia

Durant els segles XIV i XV el Castell serà escenari de diversos enfrontaments i un puntal per a la defensa dels comtats i del mateix Principat,

El 1462 s'inicia la denominada Guerra Civil Catalana en què el rei Joan II, germà d'Alfons el Magnànim, s'enfronta a les institucions catalanes, Diputació del General de Catalunya (actual Generalitat) i al Consell de Cent, representants de la noblesa, l'església i la burgesia, per tal de tenir el control polític del territori. Paral·lelament es va iniciar la revolta dels pagesos remences contra la noblesa i la Diputació per protestar contra els mals usos, costum feudal de ser-

vitut que deixava els pagesos totalment desprotegits de qualsevol dret. Per tant, els remences es van aliar amb el rei, esperant que els tragués els mals usos, cosa que finalment no va fer, fins que Ferran II d'Aragó el 1486, abolí aquests mal usos.

Aquesta lluita ja venia de fa temps quan les institucions catalanes, i els comtes, molt agreujats, estaven enfrontats amb el llavors rei Alfons el Magnànim, a qui demanaven que tingués la dignitat de venir a Catalunya, fet al qual des de feia moltíssims anys s'hi negava, engrescat com estava amb afers internacionals i vivint tot el temps a Nàpols.

Torre Bernat de So, de planta circular, que es troba davant de l'església de la vila

Panòramica de Llívia, des de la pujada al castell

El rei Joan II busca l'ajuda del rei de França, Lluís XI, demanant-li homes i armament, i en garantia del pagament, empenyorà la Cerdanya i Rosselló, cosa que no agrada gens als comtats. **Hi va haver una resistència molt important per enderrocar els francesos, però el 1479 Llívia fou ocupada i el castell finalment fou arrasat, després de catorze mesos de setge.** Fins que el 1493 Ferran II el Catòlic i Carles VIII de França pacten en el Tractat de Barcelona el retorn dels comtats a la corona catalanoaragonesa.

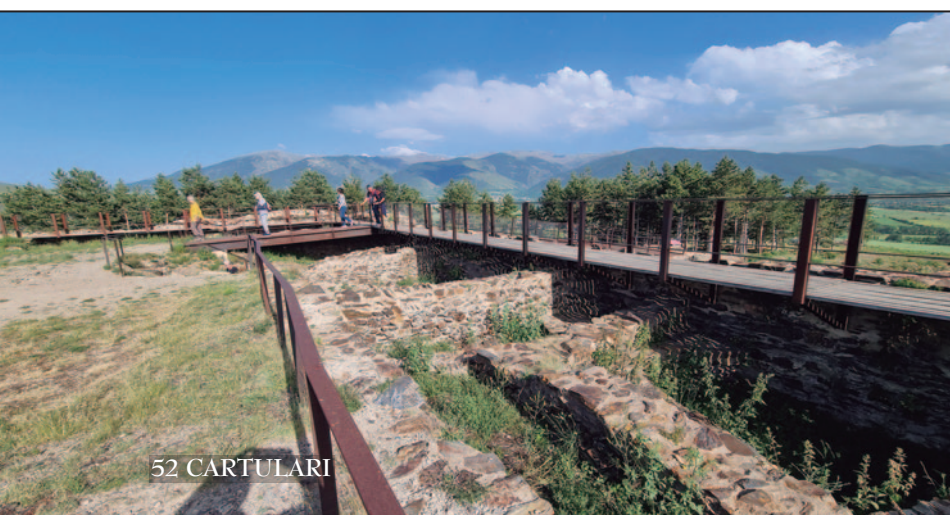
Amb la destrucció del castell, Llívia es converteix en una vila, títol que li va atorgar Carles I el 1528 i que

va ser decisiu en la seva història, ja que va ser el que varen argumentar els lliviencs un segle més tard, amb el Tractat dels Pirineus a la mà per oposar-se a formar part de França.

Entre el 1620 i 1630 Catalunya es troba ingovernable i va ser un moment àlgid del bandolerisme, la gent no tenia feina i passava gana i es convertí en un territori anàrquic. El comte-duc Olivares ordena que els terços castellans que van entrar a Catalunya per combatre als francesos s'allotgessin a les masies de la població de Catalunya, on estaven molt mal vistos degut al saqueig i a les violacions dels drets que exercien sobre els ciutadans. **El 1640 començà la sublevació protagonitzada per pagesos i segadors pels abusos comesos per l'exèrcit reial. La denominada Guerra dels Segadors va començar el 7 de juny de 1640 conegut com**

Restes del castell, habitacions, torres i cisternes

Cisterna amb projectils de pedra i restes de capitells

Antiga muralla del castell

el Corpus de Sang, quan els pagesos-segadors es van enfrontar al duc d'Olivares i durant el motí van matar el virrei comte de Santa Coloma, Dalmau de Queralt. Aquest luctuós fet va marcar el principi del conflicte que va durar fins el 1652. El conflicte es va saldar amb el Tractat dels Pirineus.

La Guerra dels Trenta Anys (1618-1648, conflicte europeu entre França i la monarquia hispànica) es va acabar quan es va signar el Tractat dels Pirineus. Amb aquest tractat, el regne de França va aconseguir annexionar al seu territori el nord de Catalunya: el Rosselló i part de la Cerdanya; un total de 33 poblacions. **En aquesta partició hi entrava Llívia, però en al·legar Miquel de Salbà i de Vallgornera, comissionat espanyol, que el tractat parlava de "pobles" i que Llívia era una "vila", no un poble i, per tant, no podia formar part de la zona segregada, es va quedar vinculada al Principat.** O sigui, un enclavament espanyol dins de territori francès, amb la condició que mai es fortificaria. La segregació d'aquestes comarques de Catalunya va suposar un fort revés econòmic i alhora històric.

Restes de la muralla del castell

CASTELL DE LLÍVIA

La pujada a les restes de la muralla i al castell té una durada aproximada de uns 20 minuts. Durant el camí i a mida que es va pujant es gaudeix d'una magnífica panoràmica de la vila.

Hi ha pocs vestigis de l'antic castell de Llívia, destruït pel rei francès a la fi del segle XV. La part de muralla que resta és l'original dels segles XIII-XIV-XV. Dalt del turó del Castell, o puig de Llívia, sobre la vila, s'hi han realitzat diverses excavacions. Actualment s'està excavant la part de muralla que està sota terra. Es pot veure un mur que separà la part militar i la civil per fer difícil l'entrada i ajudar la resistència. Una bona estratègia militar molt ben pensada. També es poden veure les restes de les torres, la cisterna i restes d'habitacions. Es guarden en una antiga cisterna restes de capitells i diversos projectils esfèrics de pedra. Des de la muralla, segons ens van explicar, per defensar-se, tiraven oli de balena i sabó per tal de fer rrelliscar l'enemic. Antigament no hi havia cap arbre a l'entorn i per tant amagar-se era prou difícil. El perímetre de la muralla era d'aproximadament un km.

Església fortificada de la Mare de Déu dels Àngels

Després de baixar del Puig del Castell, vam visitar l'església de la Mare de Déu dels Àngels de Llívia, que s'acabà de construir el 1617. Té dues torres rodones de defensa a banda i banda de la façana, que li donen l'aspecte d'església fortificada. L'entrada principal, d'estil renaixentista, té una magnífica portalada de fusta treballada, amb detalls de ferro forjat. A l'interior, al passadís central, es troben diverses lloses sepulcral d'antigues famílies. **Es pot veure també una antiga pica baptismal; un monòlit de granit de forma circular** i una magnífica talla policromada d'un Crist, de transició del romànic al gòtic.

Davant de l'església es troba la Torre Bernat de So, de planta circular i tres nivells. La primera referència és del 1366, quan el seu propietari Bernat de So, vescomte

d'Évol, la va vendre a Ponç Descatllar, castlà del Catllar i castellà de Llívia. Reconstruïda entre el 1584-85, per fer valer els antics drets que tenia abans de ser destruït el castell el 1479, aquesta torre junt amb l'església es va convertir en la nova fortificació i defensa de la vila. La torre durant els temps ha tingut diverses funcions: presó reial al 1834; Casa Consistorial; la de museu, quan tot l'utilatge de l'antiga farmàcia es va traslladar a la torre; i seu del Patronat del Museu. Actualment s'hi fan exposicions.

Deixem Llívia amb un molt bon record de tot el que hem vist i per les magnífiques explicacions que ens va donar l'historiador Jordi Palomino, que va ser el nostre guia durant tota la visita a la vila.

Capella amb una antiga pica baptismal

TREN GROC

El segon dia des de l'Hotel del Prado de Puigcerdà, un encantador hotel familiar, on vam estar allotjats tots els dies, ens vam dirigir cap a La Tour de Querol per fer un recorregut en el Tren Groc que ens portaria fins a Vilafranca de Conflent. Aquesta excursió en tren era un dels punts més lúdics i atractius de la sortida.

Aquest emblemàtic tren, considerat el símbol de la Catalunya Nord, circula per l'altiplà cerdà des de fa més de 100 anys i durant el seu trajecte es gaudeix d'unes panoràmiques espectaculars. Pel seu color és anomenat també "El Canari".

En principi fou construït per unir els altiplans de la Cerdanya amb la resta de municipis i acabar així amb el seu aïllament. Va ser construït a principis del segle XX. Els treballs van començar el 1907 i es van acabar el 1927. Per construir les vies van ser necessàries diverses obres d'enginyeria; dinou túnels i dos ponts-viaductes de gran envergadura; el Sejourne i el Gisclard (65 m. d'alçada).

El tren enllaça vint-i-dues estacions i va a una velocitat màxima de 55 Km per hora. L'estació més alta està a 1596 m. d'alçada. El total del seu recorregut és de 63 Km., passant per llocs d'interès cultural i alhora extraordinaris paisatges muntanyosos del cim dels Pirineus Orientals, amb un desnivell de més de mil metres.

Actualment té un ús turístic i transporta unes 400.000 persones l'any. A l'estiu té un encant especial ja que porta alguns vagons descoberts, estil jardineria, que fan encara més agradable el trajecte.

L'estona de més de tres hores que va durar el recorregut, va ser una experiència força simpàtica i divertida i anar en vagó descobert encara més. Vam gaudir molt del bucòlic paisatge de les valls i més endavant dels cims muntanyosos, que anàvem descobrint a mida que el tren anava circulant.

Arribats a l'estació de Vilafranca de Conflent ens esperaven uns 4X4 per tal de pujar i visitar el Fort Libèria al cim de la muntanya.

FORT LIBÈRIA

Es tracta d'una imponent fortificació militar que es troba al cim de la muntanya Bell-lloc i que fa de sentinella de la ciutat de Vilafranca de Conflent. Va ser construït segons els plans de l'arquitecte Vauban el 1681 sota l'hegemonia francesa del Rosselló, després del Tractat dels Pirineus i posteriorment reforçat per Napoleó III entre 1850-1856.

Per una passarel·la i un pont llevadís protegit per una torre rodona de defensa s'entra al fort, que consta de tres nivells per diferents camins de ronda i galeries cobertes. Es comunica amb Vilafranca per una llarguíssima escala subterrània de 734 esglaons.

L'idea de Vauban era fer un subterrani que unís el fort amb la ciutat de Vilafranca. Però per la manca de fons econòmics va quedar abandonat el projecte. Va ser dos-cents anys més tard que aquest subterrani es va poder construir per ordre de Napoleó III. Aquest subterrani, actualment, encara es considera el més llarg d'Europa.

En l'antiga caserna es poden veure diverses representacions de com vivien els soldats, que segons sembla ser hi havia uns 400. La part principal de la fortalesa es separa de la resta per un fossat amb una galeria de contraescarpes des d'on es podien emboscar els soldats. Es troben també tres pous que servien per donar reserva d'aigua a la guarnició.

També es troba la presó de les dones. En aquella època, quan les dones volien saber més del que estava oficialment permès se les difamava i empresonava acusant-les de bruixeria o d'emmetzinadores. A la presó hi ha la representació d'una dona que va estar 40 anys sense sortir.

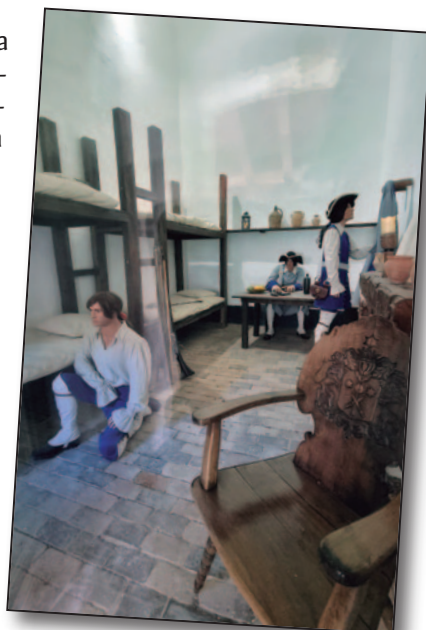

Presó de dones, amb la representació d'una dona que va estar 40 anys empresonada

El fort està classificat com a Monument històric i declarat Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO com a part de les fortificacions de Vauban. La propietària del fort actualment és una societat privada.

Abans de fer la visita guiada per tot el recinte vam poder dinar a la terrassa del fort, amb un menú de brasa a la catalana. Un lloc molt agradable on descansar abans d'emprendre la descoberta pels diversos espais del fort.

Representació de la guarnició de soldats

Escala subterrània

Tal com hem dit, la pujada la vam fer en 4X4 però la baixada els més valents van voler fer-la per la llarga i interminable escala subterrània de 734 esglaons que arriba fins a la mateixa Vilafranca. Es pot dir que és un molt bon exercici, però a quasi tots, quan vam arribar al final, se'ns doblegaven les cames.

VILAFRANCA DE CONFLENT

Considerada un dels pobles més bonics de França, Vilafranca de Conflent és una ciutat encisadora, plena de vida, amb racons i carrerons de pedra plens d'encant junt amb cases nobles i les botigues d'artistes i artesans que es troben per tot arreu.

Un dels seus punts d'interès és que fou una ciutat medieval fortificada i avui en dia encara es poden veure i visitar les seves muralles, que han preservat la seva història i la seva rellevància per ser un punt estratègic defensiu. Construïdes per Guillem Ramon, comte de Cerdanya, el segle XI, que inicià la seva activitat repobladora fundant Vilafranca el 1090 i reforçades més tard per les fortificacions de Vauban el segle XVII, Vilafranca de Conflent és un dels cinquanta llocs més visitats de França degut al seu ric patrimoni històrico-cultural i declarat patrimoni mundial de la UNESCO.

Portalada amb el Fort Libèria dalt del cim

Tram de muralla amb porta d'accés

El nom de la vila és un topònim romànic medieval: fou vila franca a causa dels beneficis i privilegis concedits pel rei als seus habitants en la seva fundació. Al començament fou vila comtal, però aviat passà a ser vila reial, amb la qual cosa foren ampliat els drets i privilegis dels seus ciutadans.

La Carta de poblament de la Villa Francha, que fou coneguda com a Vilafranca de Conflent el 1325, és la més antiga conservada dels comtats de la Catalunya Nord. Se'n troba una còpia en el Liber

Portalada romànica de marbre rosa

Pila baptismal romànica

feoduom Ceritaniae, dipositat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. A la vila es conserva el Llibre dels quatre claus, datat vers el 1325, que és un cartulari que conté els privilegis de la vila.

L'església parroquial de la vila, Sant Jaume, és del segle XII amb portalada romànica de marbre rosa. Els capitells són idèntics als del claustre de Sant Miquel de Cuixà. Les parets de les capelles formen part de la mateixa muralla i el terra és també de marbre. Durant la revolució francesa va ser cremada i posteriorment restaurada. Al seu interior es troba un Crist jacent de transició del romànic al gòtic, d'inicis del segle XIV, en fusta policromada i una pila baptismal romànica per immersió completa. A sota de l'església es troba la cripta.

La vila a l'edat mitjana va adquirir, a part de poder polític, una gran importància econòmica comercial i industrial. S'hi van instal·lar nombrosos menestrals, assaonadors, ferrers, fusters, ollers, sabaters, tintorers, cardaires, teixidors, etc. Els teixits de llana a Vilafranca foren molt importants i van adquirir un gran renom, cosa que va propiciar la seva exportació a països molt llunyans. **A l'únic carrer cobert de la vila, a l'edat mitjana, "la rue dels Tisserans", és on es troben els artesans teixidors.**

Durant la Guerra dels Segadors del 1654 Vilafranca de Conflent fou assetjada durant dies i finalment saquejada pels francesos. Quan va acabar la guerra el 1659 després de la signatura del Tractat dels Pirineus Vilafranca va passar a formar part del regne de França. Degut a aquest fet s'arrenca de la porta oriental de la vila l'escut català, que la definia com a vila reial. Després del 1659, en l'escut vilafranquí s'inclouen tres flors de lis, símbol de la monarquia francesa.

És del 1669 fins al 1687 quan el brillant i genial enginyer militar de Lluís XIV, Sébastien Le Prestre de Vauban fortificà la ciutat amb sistemes defensius que avui en dia encara es conserven i que sense cap dubte són uns dels punts turístico-històrics més importants de la ciutat.

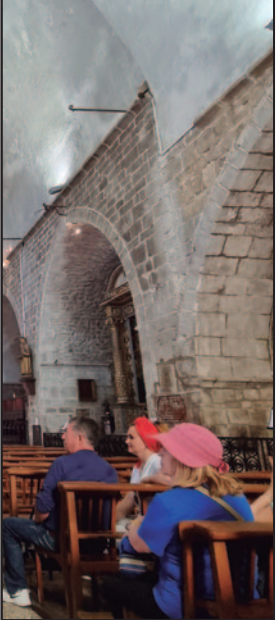
La Fanny, la nostra guia, ens va portar per tota la vila per fer-nos una visita guiada molt completa. Entre d'altres llocs, com l'església, l'Ajuntament, etc... vam visitar el bastió del Rei, la torre de l'edat mitjana que va ser polvorí després. I el més interessant, la muralla, amb dos camins de ronda coberts superposats, una obra d'enginyeria única construïda per Vauban.

Aquests camins de ronda estaven rodejats per un fossar i es podia veure tot el poble pels dos costats, amb un sistema de defensa totalment enginyós, ple de passadissos, garites o sales de guàrdia. Vilafranca sempre ha estat un punt estratègic militar tal

Camí de ronda cobert de la muralla, obra de l'enginyer Vauban

Casa noble i antic Hospital, on actualment es fan exposicions d'art

com es pot veure a l'emblema de la ciutat: **RES NO POT DESTRUIR VILAFRANCA**

Al carrer de Sant Joan, el principal de la vila, es troba la primera torre de defensa fortificada de la població, la torre Solanell del segle XIV, de 20 metres d'alçada. L'entrada es feia per una finestra a la qual es pujava per una escala de fusta, que es treia o posava segons convenia. Adossada a la torre es troba una casa noble que amb els anys ha tingut diferents funcions, entre les quals la del Vell Hospital i actualment de sales d'exposició.

Algunes famílies de la vila no estaven d'acord amb què Vilafranca fos francesa i van iniciar el 1674 una conspiració, coneguda com Conspiració de Vilafranca, per retornar-la a Catalunya, però no van tenir

Antiga Porta d'Espanya

l'èxit esperat. Alguns dels rebels van fugir cap a Catalunya, però molts d'ells van ser torturats, executats, esquarterats i exposats dins de gàbies a les muralles de la ciutat.

Carrer cobert "Rue dels Tisserans"

Plaça de la Església

I no podem oblidar les llegendes del temps de la màgia i la bruixeria tan presents a la vila, quan les bruixes vivien a les coves properes i venien a la ciutat per portar prosperitat als vilatans. Per tant, eren bruixetes bones. I avui en dia estan molt presents per tot arreu i formen part de la cultura popular de la vila.

Vam sortir d'aquesta encantadora vila amb les ganes de haver-nos quedat més estona per gaudir, encara més, de tot el seu bonic i pintoresc entorn, però els "tempus" obliguen i ens vam dirigir a peu, ja que es estaven molt a prop, a uns 300 metres, a visitar "Les Grottes des Canalettes".

LES COVES DE LES CANALETTES

Aquestes espectaculars grutes els dipòsits calcaris de les quals daten de uns 400 milions d'anys, van ser descobertes el 1951 i obertes al públic el 1984, després d'un treball colossal

per tal de fer-les accessibles i segures per al públic i alhora conservar la seva naturalitat. El seu impulsor i codescobridor va ser en Edmon Delonca, que va ser el propietari del jaciment des de 1981 fins al 2013, quan va morir prematurament.

"No modifiqueu ni desnaturalitzeu un gran patge natural i ofereixi la màxima seguretat i comoditat al públic" així va ser el desig del seu impulsor i dissenyador.

Sala Blanca

Fortificacions de defensa de la vila

El 1793 les tropes espanyoles van voler conquerir la ciutat ja que les defenses estaven bastant malmeses. Ho van aconseguir, però per poc temps, ja que l'exèrcit francès la va tornar a recuperar i es van restaurar i construir noves defenses. La vila mantingué la guarnició militar fins a l'any 1918.

A la vila s'hi accedeix per dues antigues portes: la Porta d'Espanya i la Porta de França.

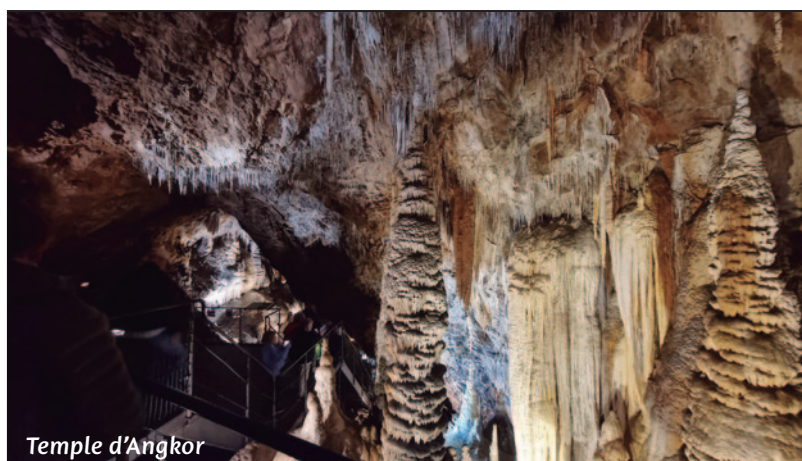

Llac dels Atolls

Sala del Balcó

Temple d'Angkor

S'accedeix per diverses passarel·les i escales amb panells informatius de com s'han format les sales i cúpules, així com el nom de cada una.

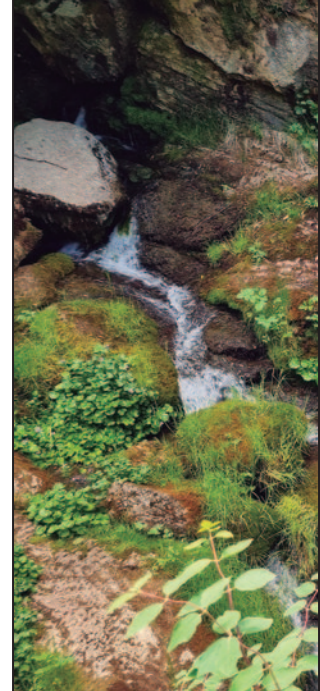
Entre elles, la Sala Blanca, imponent per la seva bellesa amb diferents tonalitats de blancs degut a la roca calcària pura. La Sala del Balcó, on el seu sostre de marbre es va plegar mentre es formaven els Pirineus. O el llac dels Atolls, espectacular amb el llac de color verd per efecte de la llum, amb l'aparència de mirall. Es troben estalactites i estalagmites amb noms com Montserrat o la Sagrada Família. El temple d'Angkor, que recorda un temple khmer al bosc de Cambodja. I en aquest últim tram de la visita es pot gaudir d'un espectacle de so i llum que fa que la visita esdevingui una experiència genial.

I després d'aquesta visita vam agafar l'autocar fins a Puigcerdà per sopar i dormir a l'hotel.

El tercer i últim dia, després de fer el Check-out, ens vam encaminar cap a Castellar de n'Hug, tot fent la tornada a casa, per gaudir de les espectaculars **FONTS DEL LLOBREGAT**.

Montserrat

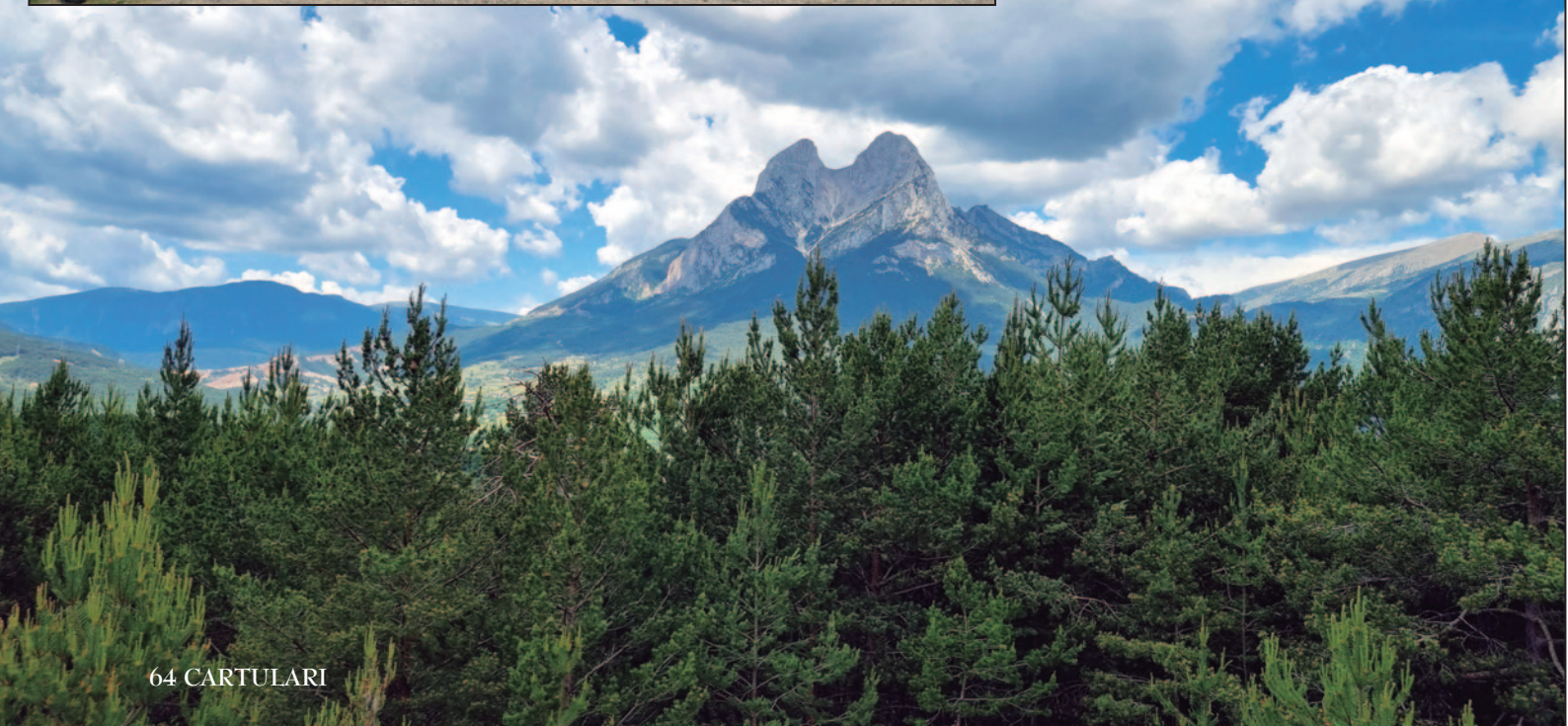

Les Fonts del Llobregat, naixement del riu Llobregat

En aquest idíl·lic entorn de natura en estat pur es pot gaudir de la remor i la força de l'aigua que neix d'entre les roques. Aquí es troba el naixement del riu Llobregat que travessa Catalunya de nord a sud passant

per les comarques del Berguedà, el Bages i el Baix Llobregat i desemboca finalment al Mediterrani formant el delta del Llobregat. Neix a uns 1300 m. d'alçada.

El camí és fa en uns 20 min. per un bonic sender empedrat i ple d'escales que ens porta fins al lloc on l'aigua brolla amb tota la força de la natura des de dins mateix de la muntanya, on forma una espectacular cascada. L'aigua que brolla de la roca calcària ve de les aigües de pluja i de la neu que durant l'hivern s'han anat acumulant dalt dels cims i que baixa amb tota la seva força durant el desglaç formant aquest magnífic espectacle.

I seguint el nostre camí de tornada i abans d'arribar a Saldes, vam fer una parada obligada per poder admirar el PEDRAFORCA en tota la seva grandiositat, que per la seva forma peculiar és única. Està formada per dues carenes paral·leles (els pollegons) unides per un coll (l'Enforcadura). La carena més alta té una alçada 2.506,4 metres.

La seva forma té a veure amb una formació geològica natural. Aquesta forma tan característica és perquè els pollegons corresponen a dues barres verticalitzades de calcàries del Cretaci inferior, amb un nivell intercalat de margues. L'erosió diferencial de les margues, més toves, respecte de les calcàries, més dures, ha modelat aquest relleu tan peculiar. Però també hi ha varies llegendes sobre la seva forma, una d'elles del dimoni i el Pedraforca. En síntesi diu que en una lluita del dimoni amb els àngels la muntanya va quedar partida en dues dibuixant la força del diable. Una altra ens parla de baralles entre dos bàndols de bruixes que feien un aplegar al cim de la muntanya i que l'espasa d'un àngel les va separar dividint-les en dos. Per aquestes llegendes ancestrals el Pedraforca està considerada una muntanya màgica.

Junt amb Montserrat i el Canigó, es pot afirmar que el Pedraforca és una de les muntanyes més emblemàtiques, i tot un símbol per a Catalunya.

GÓSOL, un paradís per descobrir a l'ombra del Pedraforca

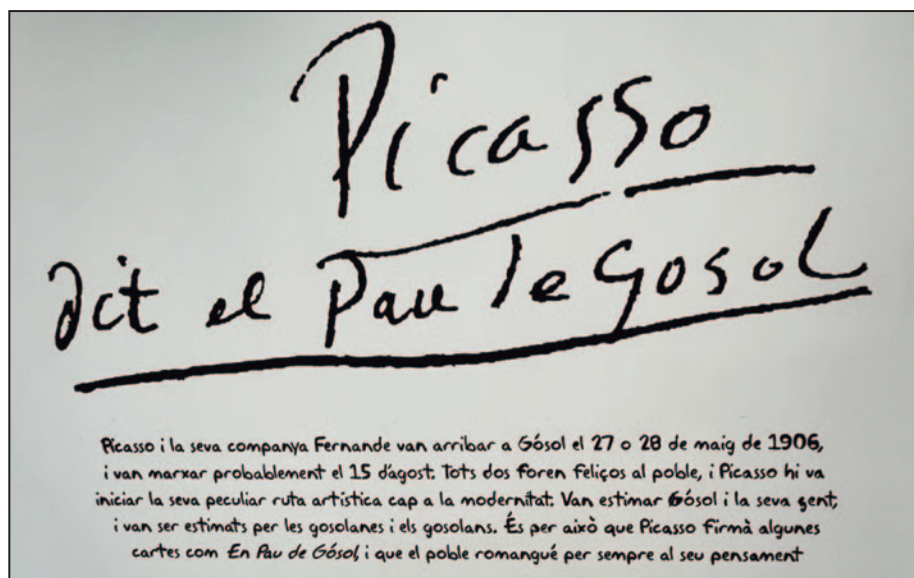
Un cop arribats al poble de Gósol ens vam dirigir al Museu Picasso per fer una visita guiada. Abans de fer el recorregut pel museu ens van passar un audiovisual sobre la història i cultura de Gósol i principal-

Museu Picasso de Gósol

ment sobre l'estança de Picasso i la seva companya Fernande Olivier a la població.

Es poden veure reproduccions de l'obra del pintor que va crear a Gósol, més de tres-centes, i que se les va emportar a França. Va ser una etapa poc coneguda, però molt important i que va influenciar en gran manera l'obra artística posterior del pintor.

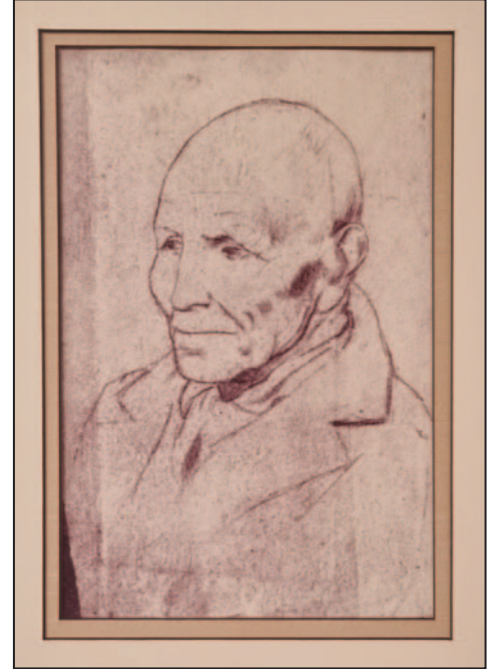

L'Harem

La Dona dels pans

Retrat de Josep Fontdevila

Quan va venir Picasso a Gósol encara no era famós, tenia 24 anys, era l'any 1906. Havia conegut a Gertrude Stein, la seva primera mecenes, a la qual va intentar fer un retrat, però no se'n va sortir i va marxar amb la seva parella, a causa del seu estancament artístic, cap a Gósol, influenciat per uns amics que li havien recomanat aquesta població.

Gósol és un punt important d'inflexió en la seva vida artística, un gran canvi de colors i d'estils. La seva etapa blava i rosa les va deixant endarrere i començà l'etapa dels ocres. Ell descobreix les tonalitats ocres del paisatge i el terra, troba l'argila i comença a experimentar i treballar amb aquest color, que es pot veure en tots els seus quadres de l'estança en aquest indret, que el va enamorar.

En el quadre "l'Harem", una escena de prostíbul, on al fons es veu la palanganera i es veu representada en les quatre dones la seva parella, la Fernande, i ell mateix rapat, ja es pot endevinar el que seria un dels seus quadres més famosos, "Les senyorettes d'Avinyó", que va pintar mesos després, ja lluny del poble, però ja amb estil cubista. A partir d'aquí no va voler representar més el realisme. La seva estança a Gósol va ser un procés d'investigació profund i no va signar cap

de les seves obres. Es pot denominar com el laboratori picassià de Gósol, que determinaria tot el seu procés posterior. El quadre original de "l'Harem" actualment es troba en el Museu d'Art de Cleveland, Ohio, EUA.

Es va inspirar en l'art ibèric i el romànic per fer els seus quadres, sobretot els rostres. Amb trets del romànic ja que recorda a la Verge de l'església de Gósol, pinta una dona del poble a qui ell deia Hermínia i que, segons es diu, van fer bona amistat. El quadre es diu "La Dona dels pans", i s'ha convertit en icona del poble. Inspirat també en la Verge de l'església va fer una talla de fusta denominada "Boix de Gósol", que actualment es troba al Museu Picasso de París. A la plaça major del poble, hi ha una escultura que reproduïx la "Dona dels pans", obra de Josep Ricard Garriga i que evoca l'estada del pintor a Gósol.

En el quadre "Cases de Gósol" en què es veu el poble a través de la finestra de la fonda en què estaven allotjats, ja es veu un paisatge bastant desdibuixat que comença a fer la transició cap al cubisme. Un quadre també molt peculiar és el retrat que va fer a Josep Fontdevila, l'amo de l'únic hostel del poble, Cal Tampanada, i que a pesar del seu caràcter arisc va fer

Castell de Saldes

Talla Boix de Gósol

Capella romànica del castell

bona amistat amb el pintor. La peculiaritat és que el retrat té trets semblants al mateix pintor quan era gran. Actualment està en una col·lecció particular.

Per totes les cartes trobades que va enviar i que signava com en Pau de Gósol es pot deduir que la temporada que va passar en aquest indret Picasso es va integrar totalment amb el seu paisatge i les seves gents.

Aquesta visita va ser força interessant, ja que vam descobrir fets de la vida de Picasso en aquesta població que no ens eren gaire coneguts, i que van representar un gir important en la seva creació artística; un abans i un després.

Impregnats encara de l'art del pintor ens vam dirigir a l'Hostal Cal Franciscó, al mateix Gósol, ubicat en una cruïlla de camins que porta a diferents rutes com el Camí dels Bons Homes o la pujada al Massís del Pedraforca. En un saló molt acollidor vam fer un bon àpat amb productes de proximitat i de cultiu local acompanyat d'un bon servei.

I ja arribava l'hora d'anar tornant cap a Barcelona, però encara vam fer una parada per poder veure el Castell de Saldes. Hi vam anar-hi només una part del grup, ja que era un pujada bastant irregular, sobretot al principi, encara que el conjunt de l'ascensió no fou gaire difícil, però no tothom s'hi va veure amb cor. La veritat és que va ser una sorpresa trobar-nos el Castell encara en tan bon estat, ja que són les restes, però reconstruïdes en diverses ocasions, amb uns paisatges i unes panoràmiques magnífiques, sobretot una vista del Pedraforca excepcional, com podreu veure en la contraportada d'aquest Cartulari.

CASTELL DE SALDES

El Castell està documentat en diverses citacions entre el 1068 i 1095 i fou patrimoni dels comtes de Cerdanya i posteriorment dels barons de Pinós. Entre el 1306 i 1316 el rei Jaume II ocupà el castell durant els enfrontaments amb Pere I Galceran de Pinós. Al segle XVII va pertànyer al Duc d'Alba.

Es pot veure encara una nau de dues plantes, amb coberta de volta de pedra. L'estructura del Castell està dividida en dues parts, el recinte Jussà, amb restes d'habitacions i de muralla, i el Sobirà, que conserva un cos fortificat i la capella romànica de Santa Maria, documentada a partir de 1288.

El 1965 el Servei de la Diputació de Barcelona va realitzar una restauració i l'any 2001 l'Ajuntament de Saldes va portar a terme una altra fase de restauració.

I aquí s'acaba aquesta crònica de la descoberta de tres dies per la Catalunya Nord, que vam fer els dies 4, 5 i 6 de juny de 2022 i de la qual, com sempre que fem aquestes sortides culturals, ens quedarà un molt bon record i ganes de tornar a fer-ne una altra. ©

Panoràmica des del castell

GUILLEM I DE TOLOSA

(EL SANT)

COMTE DE TOLOSA

Per Nati Regàs
Espectora i
ponent medieval

Nasqué vers els anys ? 750/768. El 793 fou derrotat a l'Orbièu (riu de França) per un exèrcit sarraí i s'hagué de retirar cap a la Cerdanya i l'Urgell.

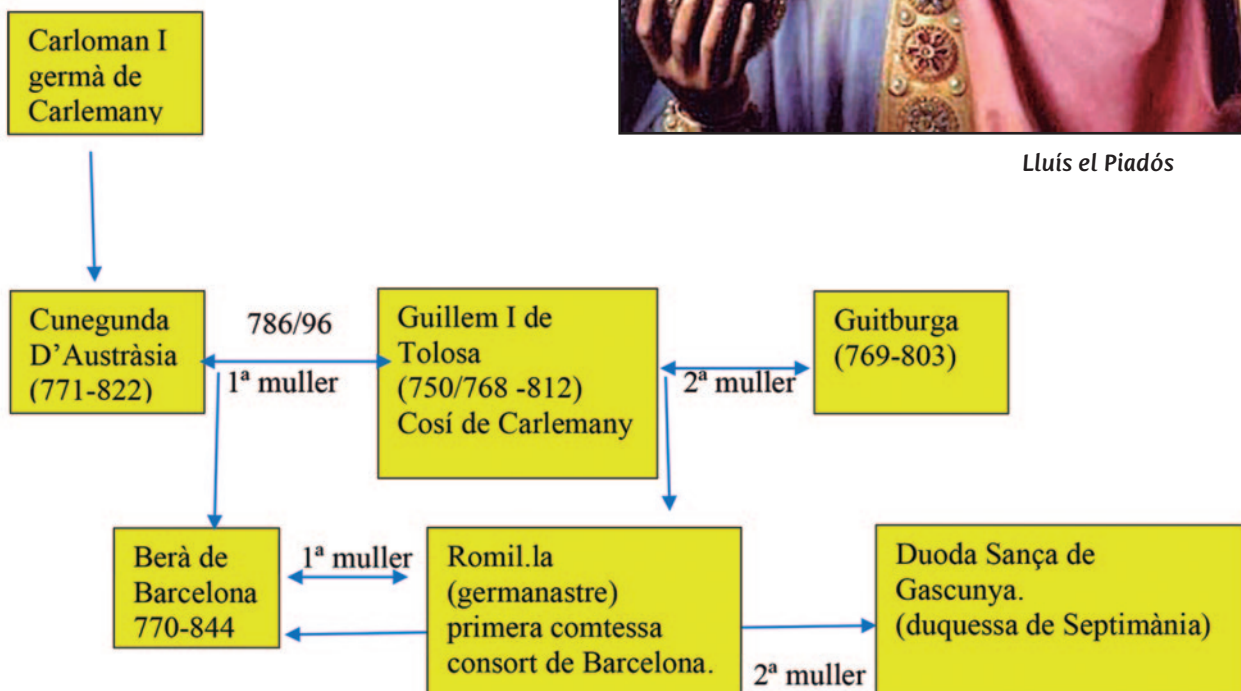
Va ser un dels dotze millors cavallers de Carlemany, el qual li va confiar el comtat de Tolosa amb el títol de duc d'Aquitània. I amb el seu fill, Lluís el Piadós, actuà com a conseller principal.

Va ajudar a la conquesta de Girona i altres punts de Gòtia (territoris conquerits als musulmans).

Lluís el Piadós

Núpcies

Lluís el Piadós va incloure Barcelona a l'imperi carolingi. En aquells temps no era terra de ningú (li deien "la frontera") vinculada al poder polític andalusí. El nou poder carolingi va desplaçar totalment la minoria àrab.

Pintura de Guillem I de Tolosa. Obra d'Antonio de Pereda (1671). Col·lecció "Real Academia de Bellas Artes de San Francisco"

Gravat de Carlemany. Fondo antic de la Biblioteca de la Universitat de Sevilla

CARLO-MAGNO HACIENDO CESION DEL EXARCADO DE RAVENA AL PAPA LLON III

BERÀ

PRIMER COMTE DE BARCELONA

Berà nasqué a Girona l'any (?). El seu pare, Guillem I, li va confiar el govern dels comtats de Rasès (territori carolingi) i de Conflent. (fou un dels comtats catalans que es constituí en el territori de la Gòtia després de la conquesta franca.)

L'any 796, Sadun (el valí de Barcelona) sempre s'en-carava amb l'emir de Còrdova perquè no estava d'acord amb les seves determinacions. L'any següent, fart que no tingués en compte els seus consells, va anar a visitar Carlemany i li va oferir apropiar-se de la ciutat a canvi de mantenir-lo al govern i ajudar-lo en la lluita contra Còrdova.

L'any 800 Carlemany va enviar el seu fill Lluís el Pia-dós (que llavors era rei d'Aquitània) cap a Barcelona amb un exèrcit dirigit per uns quants nobles, entre els quals el comte Guillem I el Sant de Tolosa. Esperaven l'obediència de la ciutat. Però Sadun no va complir la seva paraula i es va negar a entregar la ciutat. La vila es va veure molt afectada per la gana i les pe-

nalitats. Berà, que havia participat en la conquesta de la ciutat al costat del seu pare, va ser investit l'any següent com a comte (amb títol també de marquès per regir un comtat fronterer).

Berà estava força influenciat per la seva mare. Tot i així, va haver de participar en tres expedicions que els francs van emprendre cap al sud, per establir els límits del comtat.

Tres van ser les expedicions a Tortosa

La primera va ser l'any 804. La formaren dos cossos d'exèrcit. Un estava al càrrec de Lluís el Pia-dós, i l'altre estava manat per Berà. Els atacs dels musulmans els obligaren a retirar-se. Van estar a punt de ser aniquilats per les tropes del quart emir de Còrdova. Es van dirigir a l'encontre de Lluís, que es trobava assetjant Tortosa, però no va aconseguir el triomf.

Al cap de quatre anys, el 808, Berà va participar en la

Catedral de Tortosa

segona expedició. Havia d'assaltar pel sud. Al creuar el riu, les defecacions dels cavalls van ser descobertes a Tortosa. El valí de la ciutat va atacar contra Berà i van haver de retirar-se.

L'any següent, el 809, es va fer una tercera expedició. Lluís el Piadós tornà a agafar-ne el comandament escortat de diversos homes de pes i del comte Berà. Va assetjar amb màquines de setge la ciutat de Tortosa durant quaranta dies. El setge es va aixecar en arribar el fill de l'emir de Còrdova. Els musulmans d'aquesta ciutat van oferir les claus de la ciutat a Lluís el Piadós.

Després del fracàs d'aquestes expedicions, Berà va iniciar la negociació d'una treva que finalment es va signar l'any 812 amb una durada de tres anys.

Acabada la treva, el 815 va tornar a començar la guerra amb els musulmans. Van atacar Barcelona, però un exèrcit local al comandament de Berà, va obligar els atacants a retirar-se. Aquesta victòria va fer créixer el poder i prestigi de Berà, però també li va generar enemics. Un era el seu germanastre Gaucelm, comte de Rosselló i Empúries.

Després es va negociar una nova treva que va començar el febrer del 817 amb una durada de tres anys.

Batalla entre musulmans i francs

El 820 Gaucelm va acusar Berà d'infidelitat i traïció. En una assemblea realitzada el febrer d'aquell mateix any a Aquisgrà hi va anar el mateix Berà i per part de Gaucelm, el seu substitut Sanila. Tots dos es van enfrontar en un duel i Berà va perdre. Com a conseqüència va ser declarat culpable. L'emperador franc el va alliberar de la pena de mort per un exili a Rouen (Franca) on va romandre fins a la seva mort el 844. ©

L'ORDE DE L'ATXA

PER LES DONES VALENTES DE TORTOSA

Per Maribel Gallén

Tortosa va ser ocupada pels romans. La van anomenar Dertosa, però al caure el califat de Còrdova va ser capital dels reines de taifes i l'Espanya musulmana quedà dividida. Té llegats històrics i culturals de sarraïns, jueus sefardites, occitans i cristians que convisqueren en certa harmonia.

La ciutat de Tortosa està assentada al llit del riu Ebre i custodiada des de temps islàmics pel Castell de la Suda, que va ser bastit sota el mandat d'Abd Al-Rahaman III sobre l'antiga acrópoli romana. Des

d'aquest castell s'obtenen unes vistes panoràmiques magnífiques de la ciutat.

El Castell de la Suda és un monument extraordinari; primer en una alcassaba musulmana de la Taifa de Turtusha, actual Tortosa, i després de la conquesta pel comte de Barcelona Ramon Berenguer IV, amb ajuda dels genovesos, la rendició musulmana va ser per capitulacions.

El castell va ser reforçat per l'Orde del Temple, que residí 50 anys en aquesta plaça fortificada i la van convertir en un majestuós bastió de poder, que

Representació d'una dona de l'Orde de l'Atxa amb l'emblema de l'atxa a la esquena

amb els anys va passar a ser residència reial. Avui en dia, després que fos restaurat als anys 80, es va convertir en l'únic Parador de turisme de la província de Tarragona.

Quan Ramon Berenguer IV l'any 1149 va alliberar Tortosa dels musulmans, després de la conquesta van partir amb el seu exèrcit cap a Lleida i Fraga. Aleshores els sarraïns van aprofitar per reconque-

Panoràmica del Castell de la Suda

Claustre de la Catedral de Tortosa

rir-la feroçment i amb setge. Es van trobar amb pocs homes a la ciutat, ja que aquests es trobaven lluitant en terres catalanes. Llavors, les dones de la ciutat de Tortosa van actuar amb valentia, coratge i molta fermesa contra els sarraïns per protegir els infants, els vells i les cases dels atacs dels musulmans.

Van ajudar molt a la defensa de la ciutat de Tortosa. Les dones van alçar les armes i van lluitar fins a expulsar per sempre més els musulmans de la ciutat. Així doncs, les dones de Tortosa van protagonitzar un dels episodis més èpics de la reconquesta de Catalunya.

Pedra del claustre de la Catedral de Tortosa amb l'escut de la ciutat, imatge de la Mare de Déu i l'emblema de l'Atxa

Detall de l'escut de l'Orde de l'Atxa

El comte Ramón Berenguer IV al tornar a la ciutat i coneixent l'episodi perpetrat per les valentes dones de Tortosa, creà l'any 1150 l'Orde de l'Atxa com a homenatge a les defensores de la ciutat, i els donà privilegis i l'exempció d'alguns impostos. Només hi formaven part les descendents de les defensores. Les tortosines distingides lluïen una mena d'escapulari amb una atxa de gules vermella en pal. Es creu que el costum de portar aquest hàbit va durar fins a mitjans del segle XV.

En el claustre de la Catedral de Tortosa, en algunes làpides funeràries medievals, es troba l'emblema de l'atxa en relleu al costat de l'escut de la ciutat i la imatge de la Mare de Déu. Molt a prop està la capella de Sta. Càndida, on vers el segle XIII es reunia el consell general de la ciutat. Segons diuen, s'atribueix la tria de la destral al fet de ser un arma que s'associava amb les amazones. Segons Plini el Vell, un autor romà, Pentesilea inventà l'atxa de guerra.

Es diu que era un orde militar, però no han trobat cap carta de fundació, ni estatuts, ni organització jurídica. S'ha arribat a la conclusió que es tracta

d'un orde honorífic, d'una insígnia, distintiu o condecoració per perpetuar el fet de les tortosines, que només podien portar les descendents de les defensores de la ciutat.

A l'actualitat l'Orde de l'Atxa ha perdurat en els anys i avui és una distinció atorgada per l'Ajuntament de Tortosa a les pubilles i pubilletes que representen les diferents entitats de la ciutat en el marc de les festes de la Mare de Déu de la Cinta.

Així doncs, una vegada més, les dones lluitadores i sàvies de la nostra història han deixat una empremta en la lluita i la conservació de les nostres arrels catalanes. ©

Mare de Déu de la Cinta a la catedral de Tortosa

MILENARI DEL DE SANT PERE

Aquesta visita al monestir la va fer l'Institut ja fa 21 anys, concretament el 10 de novembre de 2001, i va sortir reflectida al Cartulari número 5.

Per Lluïsa Goberna

Aprofitant que es compleix el mil·lenari de la seva fundació vam voler tornar a aquest emblemàtic monestir on les pedres ens parlen de la seva història i que s'alça majestuós al capdamunt de la serra de Verdera, en aquest magnífic i privilegiat entorn del Port de la Selva a l'Alt Empordà, tot mirant el Cap de Creus

A diferència de l'altra vegada que ens va bufar la tramuntana amb tota la seva força, en aquesta ocasió ens va acompanyar una boira que anava apareixent i desapareixent i que donava un encant força misteriós a tot l'entorn.

Vam començar la visita, que va anar a càrrec del nostre guia l'Àlex Turró, en el poblat medieval de Santa Creu de Rodes, on destaca l'església de Santa Helena de Rodes. Aquest poblat es troba una mica abans de la pujada al monestir.

d'entrada que encara es conserven, i una plaça on es feien fires i mercats de gran importància per l'afluència que tenia d'altres pobles propers, en el segle XIV, principi del XV. També es podien trobar llocs de beguda i menjar. El poblat que estava sota el domini del monestir es dedicava al comerç i la producció artesana i va arribar a tenir sobre uns tres-cents habitants.

Amb una Europa pobre i devastada per les guerres van començar els camins de pelegrinatge, camins segurs protegits per senyors feudals i templers. Gràcies a aquest constant pelegrinatge Europa es va tornar a recuperar.

El poblat de Santa Creu es va beneficiar d'aquest pelegrinatge, ja que els pelegrins, abans d'arribar al monestir, s'allotjaven a les cases del poble i aprofitaven alhora els serveis que els hi oferien.

POBLAT MEDIEVAL DE SANTA CREU DE RODES

Aquest poblat va ser un antic assentament molt important. S'hi han trobat restes d'una necròpolis del segle VIII-IX i del poblat medieval dels segles XI-XVI. En diverses intervencions arqueològiques s'han trobat restes d'estrís quotidians, aixades i fragments de ceràmica i dintre de les cases unes tombes visigòtiques (amb l'arribada el 711 de l'Islam els visigots se'n van anar).

Hi ha informació sobre qui hi vivia a les cases, per això se sap que hi havien ferrers, sastres, taverners, flequers, sabaters i notaris entre d'altres. Les cases, eren molt espaioses i lo més probable es que tinguessin dues plantes. Hi havia dues torres-portalades

Aquest pelegrinatge va anar decaient en el renaixement.

Amb els pirates atacant Sant Pere i sense l'ajuda dels pelegrins que anaven al monestir, la població de Santa Helena va anar marxant i quedà així el poblat molt abandonat.

S'especula del perquè del seu abandonament. Potser per la davallada causada per la pirateria, per l'epidèmia de pesta o per l'emigració massiva de la població a Mallorca, quan molts dels seus habitants participaren en la conquesta de Mallorca. Sembla ser que al segle XVII el poblat de Santa Creu de Rodes ja restava deshabitat.

MONESTIR DE RODES 1022-2022

Panoràmica del poblat de Santa Creu de Rodes

ERMITA DE SANTA HELENA

A l'església de Santa Helena, coneguda primerament com a Santa Creu, d'estil preromànic del segle X, l'any 974 es troba la primera documentació i fou consagrada l'any 1113, s'hi poden veure tres èpoques diferents. A la seva estructura original, s'hi van afegir amb el temps dues naus laterals durant els segles XVI y XVII. La part central era bastant petita i no hi cabia molta gent i quan al segle XVII l'abat obligava els habitants de les

rodalies a acudir-hi per sentir missa per tal de refer el poble, molts es quedaven fora, ja que no eren gaire catòlics en aquella època.

La torre de vigilància, en principi visigòtica, després es va adaptar com a campanar.

diversos evangelitzadors que no tenien les mateixes idees i no tothom estava d'acord amb el Papa. Finalment es va unificar amb la reforma gregoriana. El romànic surt d'aquesta reforma amb el propòsit que

Torre-portalada d'entrada

Interior de l'ermita de Santa Helena

es faci a tot arreu igual. No és un procés constructiu, sinó polític.

La portalada principal va ser espoliada a principis del segle XX. El 1995 se'n va fer la restauració.

El transepte és del segle XI i es van aprofitar les pedres de les cases abandonades. Es troben diferents símbols, ja que eren les decoracions de les cases: tortugues, pinyes, etc... L'absis és quadrat perquè és preromànic.

Hi havia diverses ramificacions del cristianisme amb

Finalitzada aquesta visita, que vam trobar força interessant i bastant inèdita, ja que molts visitants del monestir passen de llarg, potser per desconexença, la recomanem per les ruïnes i l'ermita d'aquest antic assentament, que val molt la pena de visitar.

MONESTIR DE SANT PERE DE RODES

Segons treballs arqueològics portats a terme es van trobar indicis d'un edifici antic del segle V. S'ha trobat també documentació del segle IX que l'esmenten com una esglésiola pertanyent a una cel·la monàstica que depenia de Sant Esteve de Banyoles.

Va ser el 926, segons documentació trobada, quan el noble terratinent empordanès Tassi va fer grans donacions a Sant Pere de Rodes i aconseguí privilegis del Papa i el rei franc perquè es convertís en abadia el 944 i sotmesa a la Santa Seu. Ell va ser prior el 943 i el seu fill Hildesind fou el primer abat del monestir entre el 947 i el 991. Aquest segle X va ser l'inici del monestir.

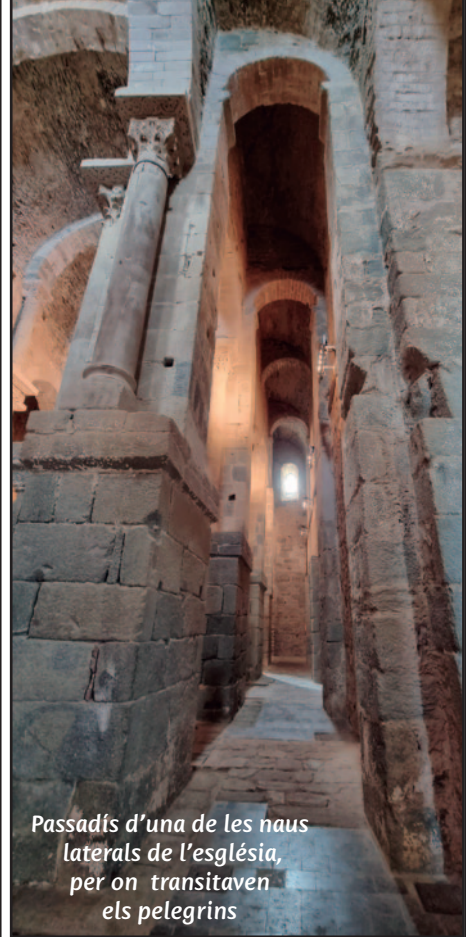
El conjunt monumental està format per tres elements: El Monestir de Sant Pere de Rodes, que representa l'oració, l'espiritualitat; el poblat de Santa Creu, el comerç i la producció, i el Castell de Verdera, la protecció, la defensa militar. Tres puntals importants en la societat feudal.

CELLER

Amb el mateix guia, l'Àlex, vam començar la nostra visita al monestir pel Celler. Després dels diversos conflictes i crisis que va viure el monestir durant el segle XVI i d'estar en decadència, es va tornar a recuperar, ja que a partir del segle XVII hi va haver una gran expansió del cultiu de la vinya a Catalunya i el

Detall capitells i columnes originals de l'època

Passadís d'una de les naus laterals de l'església, per on transitaven els pelegrins

monestir va aprofitar aquest fet, ja que tenia diverses terres pel indret, que havia rebut de donacions, per plantar-hi vinyes i poder tornar a tenir una època de recuperació econòmica. El celler té tres plantes que falten per excavar i es construí sobre estructures més antigues.

Quan les ràtzies de l'Islam els monjos amagaven el vi, ja que era un producte molt valuós i car. Els monestirs es van quedar amb el monopoli dels vins amb l'excusa d'haver de donar l'eucaristia als fidels. El celler està construït per ser un edifici senzill i pràctic. **Aquesta va ser l'última construcció dels monjos al voltant del 1766, abans d'abandonar definitivament el monestir el 1798.**

ESGLÉSIA

L'església, l'element més destacable del monestir, està construïda com una obra d'enginyeria impressionant perquè va ser construïda en una pendent de la muntanya i es va haver d'equilibrar el terreny. La seva originalitat arquitectònica la fa única en el món medieval. **Aquesta església és una còpia del Vaticà i fou construïda per acollir els pelegrins al voltant del segle XI. Hi ha data de la consagració de la capçalera l'any 1022.** Va ser pagada per un Papa i dissenyada a Roma i té la mateixa inclinació de la del Vaticà. La nau central destaca per la seva gran alçada, que li proporciona l'enginyós sistema de pilars i columnes; tots ells són els originals. Els magnífics capitells decorats de les columnes són d'estil corinti amb semblances amb el món clàssic romà. L'església està feta perquè hi hagi molta ventilació i els passadissos de les naus laterals servien d'entrada i sortida per als pelegrins quan anaven a donar culte a les diverses relíquies del monestir. Els monestirs van ser empreses generadores de riquesa i el monestir de Sant Pere de Rodes fou un dels més rics d'Europa.

Claustre inferior amb restes de pintura mural

pit pel Mestre de Cabestany. Hi van haver també altres mestres per fer els antics capitells.

CAMPANAR I TORRE DE L'HOMENATGE

Des de lluny i a mida que ens anem apropant al monestir la característica que defineix més la seva silueta són dues torres molt ben conservades; la torre de l'homenatge i el campanar.

El campanar, de planta quadrada, té una alçada de 27 metres amb tres plantes amb finestral i fou construït entre els segles XI i XII. La torre de l'homenatge es troba alineada i fent parella amb la torre del campanar. És del segle X però es va acabar de completar el segle XV.

Quan l'exèrcit francès comandat pel duc Anne-Jules de Noailles va envair l'Empordà a finals del segle XVII, durant l'espoli va ser robada, junt amb altres objectes, la Bíblia de Rodes, elaborada a l'escriptorium del monestir de Ripoll i considerada un dels manuscrits més importants del món. Els descendents del duc la

CLAUSTRE INFERIOR I CLAUSTRE SUPERIOR

El claustre inferior d'estil preromànic, de l'any 1080, és el primitiu i es va descobrir en les excavacions de 1989. Quan el monestir estava en la seva màxima prosperitat, al segle XII, aquest claustre es va quedar insuficient i com no es podien expandir només que cap amunt o cap avall, degut a l'orografia del terreny, llavors van decidir fer-ne un de nou a sobre, soterrant aquest primitiu. **Es troben restes d'una pintura mural dels segle XII, obra d'un monjo, segurament miniaturista i que representa la crucifixió, segons ens van explicar, una crucifixió històrica, no bíblica.**

El claustre superior data del 1160 i va formar part de les obres d'ampliació del segle XII i està quasi tot restaurat i reconstruït, ja que al segle XVIII concretament al 1798, es van quedar tres monjos menors que obeïnt ordres els demanaven que no hi quedés res i aquests monjos van demanar a la gent de l'entorn que s'emportés les pedres per fer-les servir per a la construcció. Degut a aquest espoli gairebé no va quedar res de l'original. **Només queden alguns capitells originals on es veu en un d'ells el retrat dels monjos escul-**

Capitell al claustre superior on estan representats el monjos del monestir. Obra del Mestre de Cabestany

van vendre al rei Lluís XV. Avui en dia es conserva a la Biblioteca Nacional de França, a París.

Quan els monjos van abandonar el monestir al 1798, va patir una etapa de molta espoliació i l'edifici durant els segles XIX i XX va patir un procés de deteriorament molt important que va deixar el monestir en molt mal estat, pràcticament en ruïnes. El 1930 es van iniciar les primeres obres de restauració degut a què va ser declarat Monument Històrico-artístic Nacional.

L'any 1981 va passar a mans de la Generalitat que va efectuar entre els anys 1989-1999 diverses excavacions i altres restauracions per a la seva conservació.

Durant unes excavacions dutes a terme el 1989 es van trobar 658 monedes d'or i plata del segle XV-XVI, de valor incalculable, que no se sap a qui van pertànyer i per què es van amagar. Aquest tresor és un dels grans descobriments numismàtics de Catalunya. Es pot veure al Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Durant unes excavacions dutes a terme el 1989 es van trobar 658 monedes d'or i plata del segle XV-XVI, de valor incalculable, que no se sap a qui van pertànyer i per què es van amagar. Aquest tresor és un dels grans descobriments numismàtics de Catalunya. Es pot veure al Museu Nacional d'Art de Catalunya.

MIL·LENARI

L'església de Sant Pere de Rodes fou consagrada el 5 d'octubre de 1022 i fou l'inici de l'esplendor del monestir.

Se celebren aquests mil anys de la consagració amb un programa d'activitats que van començar el maig de 2022 i que duraran fins el maig de 2023, amb concerts, clubs de lectura, exposicions, una d'elles amb fotos antigues del monestir, actes amb escoles del territori, etc...programats per l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Amb aquesta celebració es fa palesa la importància que va tenir el Monestir de Sant Pere de Rodes i que avui segueix sent un referent per la seva arquitectura i la seva monumentalitat, que el fa un dels monestirs més emblemàtics i el converteix en una joia del nostre passat medieval.

Claustre superior

Entrada amb el campanar i la torre de l'homenatge

Campanar vist des del claustre superior

Panoràmica des del monestir

Finalitzada la visita vam dinar en el restaurant del mateix monestir on ens van servir un molt bon àpat. Tot seguit ens vam adreçar cap a la Canònica de Santa Maria de Vilabertran on vam fer una visita amb l'Àlex, el mateix guia de les visites anteriors al qual felicitem des d'aquestes pàgines per la seva professionalitat, ja que en les tres visites realitzades, ens va donar unes explicacions força interessants i completes sobre la història d'aquests llocs tan emblemàtics.

LA LLEGENDA DE LA FUNDACIÓ DE SANT PERE DE RODES

La llegenda s'inicia l'any 608, moment en el qual el papa Bonifaci IV, assabentat que els exèrcits babilonis i perses es dirigien cap a Roma per tal d'endur-se les relíquies dels apòstols sant Pere i sant Pau, entre altres de diversos màrtirs, va convocar un concili per salvar-ne les més preuades. En el sínode, els romans estigueren d'acord que el cap i el braç dret de sant Pere, els cossos dels màrtirs Concordi, Luci i Moderant i una ampolla amb la sang de la santa imatge de Crist fossin entregades a tres pietosos clergues, anomenats Feliu, Ponç i Epicini, que, juntament amb alguns laics, les durien als territoris de la Gàl·lia, on romandrien fins que el perill d'invasió desaparegués.

Els portadors de les relíquies embarcaren en un vaixell al riu Tíber i, un cop al mar, prengueren el rumb a les costes de la Gàl·lia, però la intervenció de Déu va fer que el vent fes arribar la nau fins al lloc on acaben les muntanyes dels Pirineus, en el port anomenat Armen Rodes. Romangueren tres dies al vaixell abans de desembarcar i, quan ho feren, trobaren una font d'on begueren aigua viva que els reconfortà per pujar fins al cim més enlairat de la muntanya que tenien davant, anomenada Verdera. Un cop al cim, quedaren admirats de la bellesa del paisatge i dels desnivells i precipicis que hi havia. Quan començaren el descens cap a la costa, van trobar una font d'aigua nítida davant la qual hi havia una bonica cova i, al seu damunt, un petit altar que havia estat edificat per Sant Pau de Narbona, durant els dos o tres anys que visqué en aquestes muntanyes fugint de les persecucions dels romans. Dins aquesta cova van traslladar els cossos dels sants.

L'expedició retornà cap a Roma, per tal de, al cap de tres o quatre setmanes, tornar a recuperar el seu tresor. Però quan així ho feren, van ser incapaços de trobar la cova on havien amagat les relíquies, pel fet que la vegetació havia crescut enormement, i arbres i espines l'havien amagat. Els clergues continuaren buscant la cova durant anys, fins que tots van morir sense haver-la trobat, excepte un o dos que van tornar a Roma per explicar el que havia passat.

I a Roma es va difondre durant segles la gesta que manifestava que en temps del papa Bonifaci IV i de l'emperador Foques, l'any del Senyor de 612, un monestir fou fundat i construït per aquells que hi acabaren els seus dies.

La llegenda fou copiada d'una documentació antiga del Monestir de Rodes que es titulava *Speculum Sancti Rodensis*.

Es diu que el cap i el braç de l'apòstol Sant Pere es trobaven en una cova on estava l'antic altar de Sant Pau, a la cripta, que està sota de l'altar major de l'església de Sant Pere. Però aquesta teoria no s'ha pogut confirmar mai.

CANÒNICA DE SANTA MARIA DE VILABERTRAN

La canònica romànica està situada en un lloc estratègic, ja que era un pas de pelegrins. Fou construïda a finals del segle XI, principis del XII. El conjunt monumental està format per l'església amb tres naus amb campanar, un claustre, les dependències monàstiques i el palau abacial.

La canònica de Santa Maria de Vilabertran fou erigida al lloc d'una església dedicada a Santa Maria documentada entre el 954 i el 986.

El 1069 es va formar una comunitat de dotze clergues de l'orde de Sant Agustí. Pere Rigall (també anomenat Rigau o Rigald), sacerdot de l'antiga església de Santa Maria que hi havia en aquest lloc, va ser l'impulsor d'aquesta comunitat de clergues que adoptaren la regla de Sant Agustí, degut a una donació de terres per part de tres famílies nobles de l'entorn. La comunitat va establir les bases per a la creació d'un monestir i s'institueix a Pere Rigall com a cap. Per tant, va ser el seu primer abat i es va decidir que, a la seva mort, els mateixos membres de la congregació triarien el que seria el seu successor. Aquesta comunitat residia en una casa annexa a l'església de Santa Maria. El 1080 es va iniciar la construcció del nou monestir.

En aquella època hi havia uns masos de pagesos administrats per un noble i la canònica servia per a diferents usos. Santa Maria de Vilabertran va ser un símbol del moviment de reforma per la lluita contra les imposicions dels nobles en els nomenaments eclesiàstics que es va iniciar a finals del segle XI.

L'any 1176, el vescomte Guifré de Rocabertí li va fer donació a l'abat Ramon de la vila de Vilabertran per al Monestir. Els membres de la comunitat monàstica principalment eren fills de gent benestant i al monestir tenien servents a la seva disposició i menjaven també molt bé. La regla de Sant Agustí era més elàstica, sense tantes normatives com les altres. Al refectori del segle XIII, actualment s'hi fan exposicions.

A la Sala Capitular els monjos feien les seves reunions per tractar els diferents assumptes de la comunitat. Tenien també una Biblioteca on feien els llibres que dipositaven en uns armaris encastats i disposaven en el mateix lloc d'una pica per rentar-se les mans per tal de no embrutar els llibres que feien.

Quan els francesos el 1794 van saquejar la canònica es va perdre la biblioteca i les importants obres que hi contenia i l'arxiu.

Al dormitori, del segle XIII, els monjos més veterans tenien el dret a finestra i podien tenir les seves pertinençes particulars. Vivien en molt bones condicions ja que estaven a l'empara del noble Rocabertí de Perelada.

La capella de Sant Ferriol porta aquest nom degut a una història que explica que en Ferriol era el cap d'una banda de lladres, que després de cada robatori se sentia culpable i anava a confessar-se. *"El que no vulguis per a tu, no ho vulguis per a ningú. Deixa de robar!"*, li deia el capellà. Un dia les paraules del capellà li van arribar a l'ànima. Tot seguit, va anar a la taverna i va dir als seus companys que volia deixar *"l'ofici"*. Els lladres van tenir por de ser delatats i el van matar i enterrar al celler de la taverna, sota d'una bota. Al cap d'un temps el taverner es va adonar que

Biblioteca on els monjos confeccionaven els llibres

Dormitori

d'una bota en sortia un vi molt bo, i això que la taverna era un lloc de mala mort. Van passar els dies, els mesos i els anys i d'aquella bota no parava de rajar vi. Fins que un dia va decidir excavar sota la bota i va trobar el cos d'en Ferriol, i el van fer sant. Sant Ferriol esdevingué patró de Vilabertran, juntament amb Santa Maria. A la capella actualment s'hi fan exposicions.

El claustre romànic, construït entre els segles XII-XIII és un espai força auster amb capitells molt senzills i sobris. Per sort, segons ens van explicar, els col·leccionistes no li van donar molta importància durant els espolis i gràcies a aquest fet encara es conserva l'original.

L'església, construïda en plena reforma gregoriana, és romànica i fou consagrada l'11 de novembre de 1100 pel bisbe de Girona Bernat Umbert. A l'altar es pot veure en les seves pedres la diferència entre el preromànic i el romànic. **L'església va ser escenari el 1295 d'un esdeveniment força important, el casament de Jaume II amb Blanca d'Anjou. Aquest enllaç va ser pactat i va posar fi a un conflicte de molts anys.** Dins de l'església es troba la làpida sepulcral d'Alfons el Cast, mort el 1196, que es diu que podia contenir alguna part del cos del monarca.

Més tard, la canònica es va ampliar amb la capella funerària de la família Rocabertí. **En aquesta capella, dins de l'església es troba un dels tresors més importants de l'orfebreria medieval catalana, la Creu de Vilabertran del segle XIV.** És la creu processional d'orfebreria gòtica més gran de Catalunya, fa 160 centímetres d'alçada per 100 d'amplada.

Detall del dormitori amb els ventanals, que tenien dret els monjos més veterans

És de fusta de roure coberta per planxes d'argent daurat amb ornamentació de pedres precioses i està treballada per l'anvers i pel revers. Està representat el Crist crucificat, un àngel que sosté el Sol i la Lluna, que simbolitzen el pas dels temps, els quatre evangelistes, junt amb molts d'altres elements simbòlics cristians i pagans, entre els quals uns símbols egipcis. I un text: OP-IEZUS-Naza-ReNu-REXIU-DEOROUO o dit en català: Jesús de Natzaret, rei dels jueus. Cama-

feus amb deus grecs i a la base 5 medallons amb diferents representacions.

Quan la creu va ser restaurada pel Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, van trobar uns documents a l'interior de la Creu de Vilabertran. Es tracta d'uns fragments de documents de finals del segle XIII o principis del XIV, que confirmen l'origen

Església de Santa Maria de Vilabertran

gironí de la creu, ja que s'hi poden llegir termes en català i en llatí, entre els quals destaca una referència a la Seu de Girona. Els documents van ser descoberts dins dels quatre grans medallons que se situen als extrems de la creu. Els papers, de petites dimensions,

van ser restaurats i analitzats a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

Al començament de la Guerra Civil la Generalitat va enviar les obres d'art de diferents monestirs i esglé-

Creu de Vilabertran per l'anvers i pel revés

Grup davant de la Canònica

sies al Museu del Louvre per tal que les custodies-sin i així evitar el seu espoli. Entre elles estava la Creu de Vilabertran. Però, segons es diu, uns vilatans van agafar la creu del transport que se l'enduïa i se la van emportar. Un dels vilatans la va tenir tota la guerra amagada sota el llit.

En el segle XV Vilabertran es va acabar fortificant i alhora es va aixecar el Palau Abacial. (No es va poder visitar perquè estava en obres). El 1592 la canònica fou secularitzada i es convertí en col·legiata. Avui en dia es considerada una de las primeres comunitats de clergues agustins de Catalunya.

Durant diversos segles, fins al segle XVIII, la canònica fa patir grans períodes de decadència, saquejos i espolis. La col·legiata va subsistir fins al 1835, quan es convertí en només una parròquia.

El Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya cuida del manteniment de la col·legiata. També son coneguts el seus concerts de la Schubertiada.

Santa Maria de Vilabertran està considerada un dels monuments millor conservats de la arquitectura canònica medieval.

Aquestes visites es van fer el dissabte 12 de novembre del 2022. ©

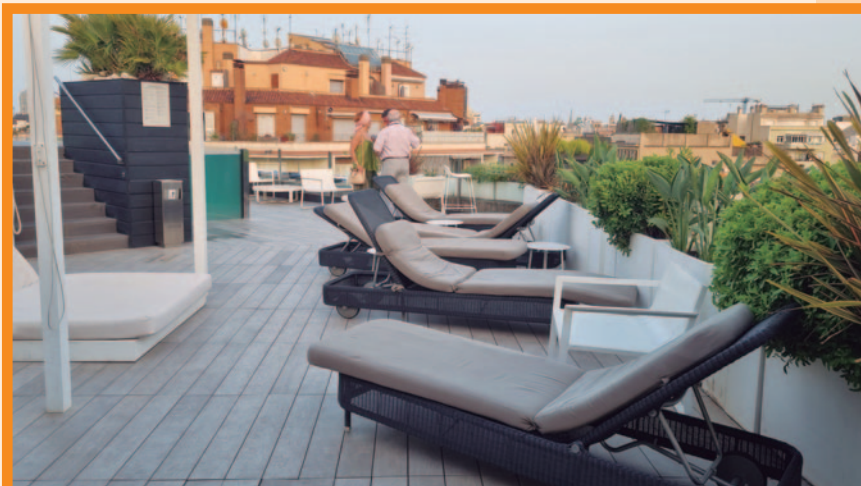

SOPAR D'ESTIU

Per Lluïsa Goberna

PRESENTACIÓ CARTULARI 46

2 de juliol de 2022

En aquesta ocasió vam celebrar el sopar a l'esplèndida terrassa de l'Hotel Catalonia Eixample 1864.

En aquest espai força adient per a una nit d'estiu, rodejats de vegetació, a tocar de la piscina, amb una bonica panoràmica de Barcelona i amb un molt bon servei per part del personal de l'hotel, vam degustar un excel·lent sopar i vam gaudir d'una agradable vetllada.

Després del sopar i de fer el brindis habitual en aquestes trobades, la part emotiva va ser quan, en la presentació del Cartulari 46, l'amic Àngel ens va llegir

el recordatori dedicat al nostre estimat amic Jordi Sotorra, que com sabeu ens va deixar el passat desembre de 2021. Després de la lectura se li va dedicar un fort aplaudiment.

Seguidament, es van lliurar els cartularis i es va donar pas al sorteig de regals. A més a més de tots els regals aportats pels assistents al sopar, l'Institut va sortejar 4 col·leccions de Cartularis antics, amb el propòsit que els membres més recents puguin tenir coneixement de totes les activitats anteriors i de la trajectòria de l'Institut.

En finalitzar, l'amic Manel, tal com ens té acostumat, ens va donar informació de les diferents propostes de les sortides culturals que estava programant. ©

Tria On o Com Vols Viure?

Api - Aicat
Perit judicial

C/.Clot 69
08018 Barcelona
AICAT: 10378 API: 2559

Obrim Nova Oficina

C/. Àngel Guimerà 69
08397 Pineda de Mar

**Màxima
Confidencialitat**

T'ho Financem

☎ (+34) 640 53 50 38

✉ administracion@as-ser.com

🌐 www.inmoas-ser.com

*Feu una subscripció a la revista Cartulari i per
rebéreu els dos exemplars que
s'editen semestralment*

**14€
l'any**

*Si esteu interessats a posar publicitat a la nostra revista truqueu al
telèfon que surt més baix i us informarem en tot el que necessiteu.*

*Si truqueu i dieu que heu vist aquesta informació,
tindreu un preu especial*

*Tant per la subscripció com per la publicitat el telèfon i e-mail de contacte:
667 760 309 - institut@cartulari.cat*

Àngel Gordon Hipnòleg Clínic

Què podem aconseguir amb la
Hipnosi clínic?

Avui al segle XXI
"La Hipnosi clínic"
és clau per solucionar
"els teus problemes"

1. Eliminar l'addicció al tabac i altres addiccions
2. Alleujar trastorns afectius
3. Ansietat i depressió
4. Tractament de dolors crònics i fibromiàlgia
5. Millorar defenses de persones que reben quimioteràpia
6. Induir al somni a persones que pateixen d'insomni
7. Tractament indicat per a obesos que volen perdre pes

C/Bailén, 169, pral. 3a
08037 Barcelona
Tel. i Fax 934 592 255

C/ Canonge Dorca, 4, 1r
17005 Girona
Tel. 630 051 601

angelgordonlions@hotmail.com

JCO MANTENIMENT

La seva satisfacció és el nostre objectiu

- Projectes i reformes integrals de vivendes i edificis
- Acabats exteriors, pintura i fusteria d'alumini/fusta
- Instal·lacions de calefacció, ACS per Aerotèrmia
- Instal·lació plaques fotovoltaïques
- Actualització distribució elèctrica
- Instal·lació d'Unitats de Tractament d'Aire (UTA)
- Assessorament administratiu i seguiment en tot el projecte
- Manteniment periòdic d'instal·lacions generals

Si necessita consultar-nos, en trobarà al Carrer Clot 69, per email o telèfon
652 882 221 – jcomanteniment@gmail.com

